

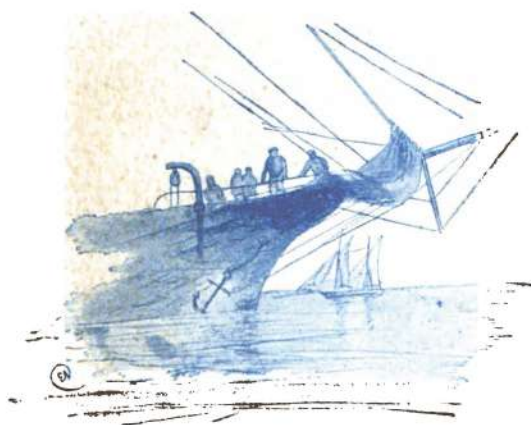

JEAN BART

*

Jurnal de Bord

Schițe Marine și Militare

BUCUREȘTI

EDITURA INSTITUTULUI DE ARTE GRAFICE „EMINESCU”, BULEV. ELISABETA, 6
1901.

Jurnalul de Bord

al lui

Jean Bart

*

Vouă,

dragi părinți,

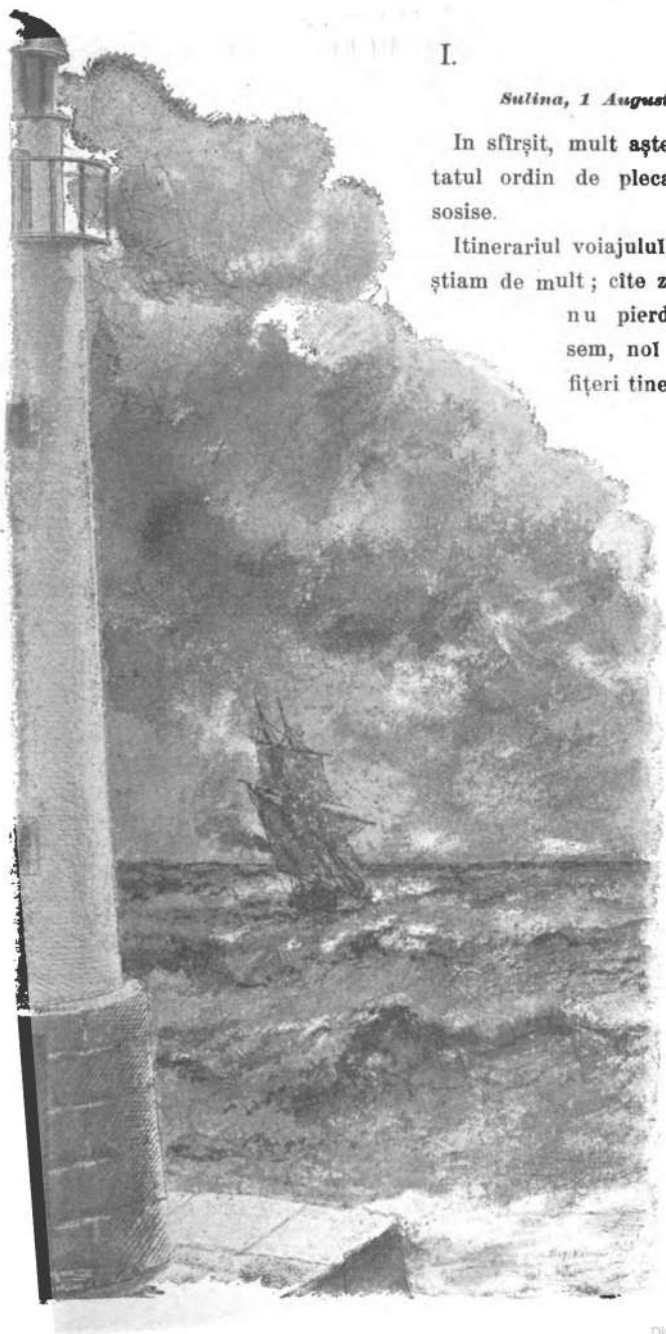
drept mîngîiere.

I.

Sulina, 1 August.

În sfârșit, mult așteptatul ordin de plecare sosise.

Itinerariul voiajului îl știam de mult; cîte zile nu pierdusem, noi ofițeri tineri,

VI

cu hărțile dinainte urmărind cu degetul conturul coastelor Asiei-Mici.

De două luni navigam tot prin aceleași locuri învîrtindu-ne între Constanța și gurile Dunărei; ardeam de dorul altor locuri în depărtări necunoscute.

Manevrele de pinze, evoluțiile în largul mării, tirul, exercițiile de bărci și întregul serviciu riguros al bordului începuse să mă sature în nerăbdarea așteptării voiajului.

Visele mi se 'mplineau... acele vise care îmi mîngieaseră viața tristă de școală... o viață de copil chinuit îngropat între zidurile școalelor militare, unde vremea se tîra așa de greu între orele de instrucție cînd îmi îngheța mîna pe patul armei și între orele de meditație, seara, cînd capul cădea pe cartea deschisă pe pupitrul din sala de clasă.

Par le uitasem ca prin farmec toate acele mici mizerii zilnice care îmi chinuise copilăria; uitasem pînă și patul de la închisoare.. patul acela tare, de lemn acoperit cu o rogojină, pe care în atîtea nopți mi-am odihnit trupul sdrobot de osteneala zilei, cu mantaua făcută ghem drept căpătîi.

Ah !... de cîte-ori înainte de a mă prinde somnul, zăcînd așa într'o toropeală pacînică și dulce' între vis și viață, înaripita închipuire își lua sborul și 'nflăcărînd simțirea mă purta prin lo-

curi nevăzute dar așa de frumoase și atât de mult visate.

De cîte-ori nu mă 'ntrebasem cu prietenul ce dormea la cap cu mine : „*tu pe unde te afli acum ? ești mă ? ... a ! ... ești sînt departe, ... pe valurile Mediteranei, spre Italia... pe coastele Calabriei*“.

Ce bine le cunoșteam aceste locuri — din atlasul geografic însă bine-înțeles. —

Renăsînd în aerul curat și bine-făcător al mării; într'o nouă viață, trecutul îmi apărea așa de departe, ca într'o ceață fumurie și nedeslușită, din care se desprindea une-ori pare-că o altă ființă în locul meu, o altă ființă care trăise de demult cînd-va acele vremuri de copilărie tristă

O soartă fericită mă aruncase pe bordul lui *Mircea*, în cercul bine-voitor de ofițeri vechi de diferite grade ne aflam și eiți-vă noui veniți, abea scăpați de pe băncile școalei, prietenii buni din timpurile copilăriei petrecute în aceeași mahala într'un oraș din fundul Moldovei.

După atîta vreme scursă ne întâlneam iarăși acum în pragul unei noi și grele meserii, meniți a împărtăși aceeași soartă în lupta pentru a ne deschide un drum în lume.

Ziua cînd trebuia să părăsim țara sosise : în ordinul de plecare, scris de comandant în jurnalul de bord, zicea lămurit : „la ora opt totul va fi gata de plecare, provizia trupelor și-a ofi-

VIII

țerilor pentru zece zile de mare va fi adusă la bord ; la nouă ore brikul *Mircea*, va părăsi portul Sulina, ieșind în larg va lua drumul spre Kersonez“.

E seară, totul e gata, n'asteptăm de cît ora plecării.

O geană roșă-aurie mai sclipește pe cer în fund spre asfințit, iar din spre miază-noapte o pată cenușie ca o manta sdrențuită s'apropie plutind prin înălțime ; e-un nour ce vine minat de suflarea vîntului de nord.

Pînă la vremea plecării toți oficerii trecem pe cheu în fața vaporului printre lumea adunată acolo.

Noi ne stringem în jurul unei mese din fața cafenelei ; lăutarii cîntă, limbele se desleagă, curg spirite și glume cu cît se golesc și se reînesc mereu halbele.

Iar *Mircea*, bătrînul *Mircea*, încă tot frumos și mîndru, gata de drum și de lupta valurilor, ne așteaptă ancorat lingă cheul pe care lumea se strînge mereu privind la jocul marinarilor de pe punte

Fiind în repaus, ca să-și uite grijele, luîndu-și rămas bun de la țara pe care-o părăseală, se încinsese o horă de gемеа puntea vaporului sub tălpele lor goale — mă rog, ca românul cînd vrea să înșele grijele, să-și stingă focul necazurilor.

Numai ciți-va printre ei, recruți ce nu mai fuseseră imbarcați nici odată, retrași mai deoparte, tăcuți, triști, stau rezemați pe coate de balustradă cătind cu jale cînd spre largul mării, cînd înapoi spre port, luînduși cu privirile înduioșate par'că rămas bun de la ai lor, cari de pe unde sunt în depărtări nevăzute; citesc în ochii lor fiorii groazei de necunoscut.

Un pilot de la Comisiunea Europeană s'apropie de masa noastră. „*He!... domnule Căpitan, „nu cred să măi plecați în seara asta, uite „semne de furtună“.*

Toți ne ridicăm ochii spre cer; norii negri se string învâluind tot cuprinsul într'o pinză neagră și umedă.

Un vînt rece și sărat din spre largul mării se'ntărește mereu, și mereu crește sgomotul valurilor ce se isbesc de cheu, spărgîndu-se într'un mugăt sălbatec perdut departe în întunericul pustiū al mării.

Cîte-va umbre negre se desprind din depărtare și cresc gonind spre port: sînt corăbii cu pinzele umflate ce intră la adăpost întîmpinate de furtuna care se apropie văzînd cu ochii.

Dar se dase ordin să părăsim portul și trebuia să plecăm.

Ne luăm rămas bun de la prietenii strînși în fața vaporului și intrăm pe bord în uralele mulțimei de pe cheu.

„Echipaj la posturile de plecare“ răsună vocea șefului de echipaj, urmată de sunetele sifliilor de pe punte; fie-care trece la postul său.

Mircea desfăcut din legăturile de la uscat se mișcă încet trăgându-și pe nară cu un zingănit fioros lanțul ancorei ce se desprinde de pe fund.

Ancora sus la postul ei; și alunecăm încet făcînd rondoul în fața cheului care răsună de sgomotul mulțimei și a muzicii, pe cînd pălăriile și batistele flutură încă în bătaia vîntului în semn de adio!...

Mircea tot mai însuflețit despica apa, eșind din gura Dunărei, par'că trece pragul mării, care se deschide înaintea noastră imensă, neagră, pustie.

Pămîntul țării rămîne în urmă.

În picioare, la postul meu din provă, încă odată îmi arunc privirea înapoi: pămîntul ca o pată neagră se perde în întunericul nopții pe cînd în auz îmi picură crîmpeie de arii, note frînte de mugetul fioros al vîntului.

Și din tot haosul întunecat se desprinde numai ochiul roșu obosit al farului, care veghiază urmărind neclintit vasul în goana lui nebună de pasăre de noapte, ce într-o legănare sbuciumată își moaie par'că virful aripelor desfăcute în negrul apei și al pustiului întins, fără margini.

II.

Pe mare, 2 August.

Vîntul se întărește mereu

După miezul nopții o furtună cumplită își deslănțue furia urlînd fioros în jurul nostru ; cîte-odată suflarea i se înmoae și atunci par'că geme într'o desperare răutăcioasă înăbușindu-și furia, pentru a izbucni iarăși în mugete mai neînfrîmate mai pline de groază

Mircea — o jucărie minunată — se rostogolește sbuciumat pe întinderea asta neagră și sgomotoasă care se agită, se frămîntă din toate părțile formîndu-se în dealuri negre cu crestelor albe de spumă, în văi adînci, adînci, fără fund, mutate în același timp de la un loc la altul într'o goană fără sfîrșit, într'un joc amețitor nebun, fără astîmpăr.

XII

Incepe o ploae rece, mărunță; simt răceala picăturilor ca niște sfircuri de biciu plesnindu-mi obrazii.

Pe bord nu doarme nimeni.

Comandantul nostru n'a închis ochii toată noaptea, stă pe comandă lângă oficerul de quart,

învelit în mantaua de ploae, controlează cerce-tător busola și harta privind mereu în sus spre catarge.

Oamenii suiți în arboradă lucrează grăbiți, cu ochii aproape închiși, biciuți de ploae, cu poalele mantalelor filsiind în vînt; par niște umbre negre ce se clatină atîrnate la rînd de

vergile pe care se mișcă cu o iuteală neregulată un amestec de degete încleștate ce strâng pinzele înfășurându-le.

Sunetele argintii ale sifliilor de pe punte care îndeamnă la lucru, comenzile repetate, vorbele desperechiate, șoptele nedeslușite care vin de sus din arboradă, se aud întrerupte de mugetul asurzitor al vântului, ce trece fluierînd ascuțit prin macaralele prinse în colțul pinzelor scuturate.

Un amestec nedeslușit de sunete diferite, ca o muzică sinistră ce împrăștie flori de groază.

Prin întunericul de nepătruns al nopții, prin haosul acesta negru și pustiu cite-va pîlpîituri luminoase scapără pe cer aprinzînd o clipă colțul unui nour ; și'n urmă o brazdă de foc tae drum unui fulger orbitor ca un șirag de boabe sculptoare ce spintecă văzduhul luminînd în flacări virfurile catargelor.

Iar bubuitul tunetelor zguduind cuprinsul se sparge în depărtări nevăzute, stingîndu-se în fundul pierdut al pustului plin de întuneric.

Cu minile prinse în balustradă, cu genunchii îndoiți, îmi țin echilibru mlădiindu-mi trupul după mișcările vasului.

O clipă amețitoare, un vârtej pare-că îmi pa-
injește ochii. Îi deschid mari, cătînd să
despic întunericul dinainte . . . simt o gîdilitură
în furca pieptului și un nod care se ridică în-
figîndu-se în gîtlej, făcîndu-mă să înghit în

XIV

sec... a l... cunosc : e începutul răului de mare — această veche și ciudată boală pentru care nu s'a găsit alt leac de cît deprinderea pentru unii, iar pentru alții nimic.

Și plouă, plouă mereu; minutele se scurg așa de încet, chinuitor de greu.

Intr'o gîndire înceată și greoaie îmi analizez simțurile, cătînd să-mi dau seamă de ce simt eu și cel din jurul meu : toate aceste suflete strînse la un loc în scoica asta sbuciumată de valuri, care scrișie din toate încheiturile, în isbituri neregulate vibrînd ca un instrument muzical.

Hotărit nu... nici o umbră de teamă nu poți întîlni pe chipul vre-unuia, nici o șoaptă de desnădejde nu poți auzi, nici un fior de groază nu poți surprinde în toată mulțimea asta care se mișcă tăcută, făcîndu-și serviciile știute, fiecare la postul său în cea mai desăvîrșită liniște — orî poate rușinea pe unii îi stăpînește atît de mult ștergîndu-le orî-ce umbră de teamă.

Zăresc în provă cîți-va, culcați pe punte cu capetele rezemate pe colacii de frînghie cătră-nită : sunt gabierii scoboriți din catarge; istovii de oboseală, cu puterile sleite se odihnesc stringîndu-și picioarele goale sub poalele mantalelor ude de apă sărată.

Ploaea a încetat.

Omul de sus din gabie strigă cu glas puternic :
„Se vede o lumină albă în tribord“.

„*È farul de la Kaliakra*“ șoptește ofițerul de quart potrivitându-și binoclul în dreptul ochilor.

În fund, în depărtarea ștearsă un punct mic, alb, licărește plînd slab prin întuneric.

Noaptea începe a se risipi; întunericul se desface din ce în ce mai mult, iar în fundul zărei, la orizont, o pată galbenă ca de cîră așa de trist răsare ridicîndu-se dintre crestele albe ale valurilor — răsăritul soarelui după furtună.

Depart de tot pe întinderea asta mișcătoare, neastîmpărată, un punct negru se desprinde și punctul acela se înalță și se coboară crescînd din ce în ce mai mare.

Toți priveac spre dînsul.. se apropie.. trei catarge se deosebesc bine; ca trei sulii înălțate parcă anume să spargă norii ce se tîrăse așa de jos, aproape de fața apei.

„*Le cunosc bine după gîbii; sunt catargele Elisabetei*, văd pe clii-va care privesc cercetătorii spre larg.

Crucișătorul „*Elisabeta*“ avusese ordin să plece în aceeași zi din Constanța și să ia drumul tot spre Kersones.

Elisabeta e aproape, se cunoaște bine coșul alb între catarge, corpul ei negru cu formele fine în tăituri frumoase, cu tunurile ei mari imfipte în coaste.

Ea alunecă încet înainte, prăvălindu-se pe-o

parte și pe alta amețită par'că de loviturile valurilor care năvălesc isbindu-se de ea

Iar în urmă-i, fumul scăpa pe gura coșului în inele negre, ca un șarpe uriaș ce se svircolește gonit, învins, în luptă cu vîntul turbat.

Și noi cătăm țintă spre ea urmărind cu patimă acel joc nebun, amețitor..... sunt clipe de o înflorare mută, clipe ce par așa de lungi în cît un gînd de groază are vreme să-ți scapere prin minte; timp în care bătăile inimei se grăbesc, ochii se deschid mari cătînd a reține cu vederea corpul acela negru care dispare înghițit de valuri ca într'o prăpastie adîncă..... și așteptăm, ținîndu-ne răsufierea stăpînită, să-l vedem răsărind iar culcat pe o coastă în muchea unui alt val.

Simt mirosul greū, inecăcios de unt-de-lemn ars, răspîndit de jos de la mașina care-și grăbește mereu bătăile sacadate.

Mașina fiind prea slabă, nu poate birui valurile; e peste putință a mai continua drumul înainte cu vîntul din față.

De două ore de cînd ne frămîntăm în loc, ne zăpăcește sbuciumarea asta a valurilor, cari se ishesc spărgîndu-se cu sguduituri groaznice.

Comandantul se hotărăște să ne abatem din drum, schimbînd direcția, și să intrăm la adăpost în golful Kavarna, pînă cînd s'o mai liniște marea și-o cădea vîntul.

Sifliile încep să sune pe punte, oamenii grăbiți se strâng la posturi în dreptul manevrelor, pilotul își încheștează minele în roata cirmei, gata să soarbă comenzile care răsună clare și prelungite :

„*Gata de vota'n vînt*,” o clipă de așteptare..... un sgomot asurzitor de farfurii sparte, de obiecte răsturnate ; și *Mircea* de-odată se culcă într-o parte așa că apa năvălește înăuntru pe punte ; — am schimbat drumul spre Kaliakra — Intrăm în Kavarna cu vîntul de travers.

Elisabeta imită manevra noastră ajungîndu-ne din urmă.

Ne apropiem de uscat : coasta înaltă, roșietică, dintr'un șirag de stînci colțurate care oprește vîntul ce se isbește de ele suflînd cu furie.

Ancorăm aproape de *Elisabeta* care nici nu se clintește, liniștită și mîndră.

Oamenii în repaus, rupți de osteneala din timpul nopții, adorm duși cu gîndurile duse la ai lor rămași în urmă și atîta de departe.

O barcă se desprinde de lingă crucișetor și s'apropie de noi ; e un ofițer care aduce un plic pentru comandantul nostru : ne strîngem în jurul lui și el ne istorisește cele întîmplate la el pe bord.

Elisabeta vas mai nou și puternic, putea să-și continue drumul ; văzîndu-ne însă pe noi că schimbăm direcția, comandantul, stase la

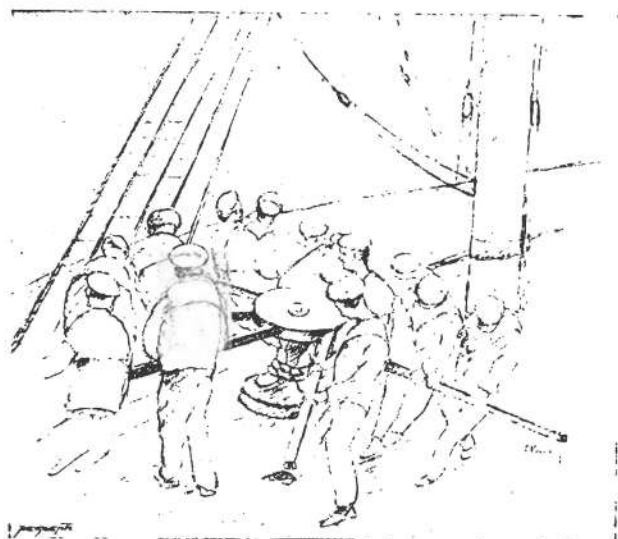
xviii

îndoială dacă să-și urmeze drumul său să vie după noi, bănuind că avem vre o stricăciune la mașină.

În urmă s'a hotărît să ne imiteze manevra, pentru a ne veni în ajutor în caz de nevoie. Înainte de a mă scobori în cabină să mă odihnesc, îmi arunc încă odată privirea spre coasta de care ne apropiasem.

Departe să zăresc albind în lumina dimineții casele tupilate, ascunse la adăpost prin crăpătură de stînci arse, roșietice — e un sat pierdut, uitat de cine știe cînd, pe-o coastă stîncoasă și pustie.

*
~~~~~

III.

Pe mare, 4 August.

Şase ore şi jumătate dimineaţa. Barca No. 1 se întoarce la bord cu provizii din *Kavarna*. Toată lumea-i la *posturile de plecare*; la ora 7 virăm ancora.

Lanţul ancorei trosneşte la *cabestan* în smuncituri cadenţate—la unele vase cu pînze, acolo unde puterea aburului n'a înlocuit munca ome-

nească, se mai poate vedea cît de chinuitoare este viața omului de mare—cu mușchii încordați, sprijinind picioarele goale în puntea udă, oamenii împing cu pieptul în manelele cabestanului care învîrtindu-se prinde zalele lanțului scrișind la fie-care salt.

Ancora sus—și alunecăm lin pe apa moartă a golfului. Cum trecem farul de la *Kaliakra*, începe *Mircea* să prindă viață și pleacă legănat pe valuri scurte și răpezi ce undulează fața goală, nemărginită, a mării.

Vreme închisă ; cerul înfășurat ; și 'n aerul dimineții se simt fiori reci de boare umedă pe care-i aduce de la larg un suflu ușor de briză. Coasta pustie și stîncoasă rămîne perdută în urmă pe cînd noi cu pinzele întinse ne afundăm în golul depărtărei.

Ofițerul de quart, de pe comandă, strigă capul ce trebuie urmat : *Sud 74 Est*—aceleași cuvinte le repetă de la cîrmă bătrînul *Micheli* pilotul, răgușit, cu ochii țintă pe sticla busolei ca să prindă numărul scris în dreptul *linieî de credință*.

Departe, la orizont, se ivește albind o pată ; toți privesc cercetînd în zare ; au și început a-și da păreri — cînd te afli pe întinsul pustiu al mării, un lucru de nimic te pasionează la culme. Se recunoaște o corabie frumoasă ce trece prin babordul nostru.

Toceai tîrziu străbate și soarele printre norii

rupți în pale, anume par'că să deschidă drum săgeților de aur ce se fring reci de crestele valurilor, poleind o pată de pe fața mării în locul acela spre răsărit.

Minați de adierea vântului ce ne bombează pînzele înaintăm mereu pe o mare luminată de jocul scintilierilor orbitoare.

Nicărei mai mult ca în largul mării nu te uimește înfățișarea minunatelor fenomene ale naturii.

Cine ar putea ști din cîte se petrec înăuntru, în lumea sinului mării, numai acolo sub pata aceea aurie de la suprafață în ploaia caldă a razelor !...

Mințele omenești — pururea cercetătoare — n'au isbutit încă a lua în stăpînire întreaga *lume a fundului mării* cu nesfîrșitele bogății ce zac în neștire, cu miriadele de vietăți locuitoare, popoare ce nasc, trăesc luptînd și mor în abisul nepătruns al *fundului*.

Căci pe cînd *pămîntul*, mut și neclintit, de veacuri întregi destăinuiește luminînd ascunsul minunelor naturii, înșelătoarea *mare*, veșnic neastîmpărată și vorbitoare, păstrează încă tainele ascunse ale firei în noaptea sinului ei viețuitor.

Un iubitor al mării, *Gustave de La Landelle*, arată în cîte chipuri se răspunde la întrebarea : *ce este marea ?*

„O enciclopedie viețuitoare, răspund învățații. Nu-l de cît o picătură de apă în infinit, susțin filosofi. Naturaliștii spun că nu-l de cît un amestec imens de apă sărată.

Gramaticii o definesc numai ca simpla apă care înconjoară continentele. Chimii susțin că nu-l de cît un volum enorm de protoxid de hidrogen ținnd în desoluție chlorura de sodiu. Matematicii declară că este un corp căruia nu-l poate calcula suprafața. Fisicienii îi văd numai fenomenele de marea, vânturile, echilibrul și curenții. Poeții clasici o văd locuită de mulțimea zeilor și zeiților ; poeții romantici o fac să ridă și să plîngă ; poeții realiști îi descriu ororile ; poeții fără adjectiv, cîntă imensitatea și binefacerile sale. Iar pentru voiajor și negustor, nu-l de cît un larg drum. Pentru omul de Stat și diplomați este o *chestiune*. Pentru regi, este un imperiū. Pentru popoare, un cîmp de bătălie. Pentru pictor, nu-l de cît un fond de tablou.

Istoricul susține că marea este arena unde s'aū deslegat cele mai mari conflicte ale timpurilor vechi și moderne. Marea amintește vecinic de acele călătorii pentru războaie, pentru cuceriri, pentru descoperiri, de la fabuloasa expediție Argonaută pînă la acele ale polurilor Nord și Sud. Marea este *Salamina, Războaiele Punice, Acțum, Cruciadele, Abukir, Trafalgar, Navarin, Roma, Cartagena, Veneția, Genua, Spania lui*

Carol-Quintul, Holanda, Franța lui Ludvig al XIV și Colțber, ea este Puterea Britanică.

Marea a făcut pe *Cristofor Columb* și toate marile descoperiri ale lumii.

Marea pentru romancierii, este acel gigantic teatru unde se agită toate pasiunile omenești modificate prin o existență excepțională. Iar pentru marinarii, este o carieră, o profesiune, un meșteșug... ea, mai este și un asil, o mamă care hrănește, o a doua patrie, un obicei, o pasiune.. și câte odată încă, ea este sclăvia, exilul, închisoarea, moartea !..."

IV.

Pe mare, 5 August.

După prinz soarele începe a ne chinui, vîntul cade, și pînzele pînă acum bombate și insuflă-țite cad și ele întinse, albe și moarte pe cînd bricul plutește legănîndu-se a lene.

Pînzele nu mai prind vînt, zice cu necaz ofițerul de quart privind în sus spre arboradă.

Se sună la *posturile de manevră*; toată lumea-l afară pe punte împărțită la locurile știute, gata, cu urechia ațintită; se așteaptă comanda — nespus de frumoasă e priveliștea unei manevre bine executată — „*sus gabierii*” răsună vocea ofițerului, și o clipă nu vezi de cît o învălmășeală de trupuri omenestî, minî și picioare goale care se agață de treptele de fringhie ale sartinilor ce tremură indoite de greutate, pînă se

desprind cel dintîiu gabierî. Sprintenî, în salturi de pisică ajung sus, respîndindu-se de-alungul vergilor cu încredere în sine şi cu îndemînarea deprinderîi.

Se ridică pînzele, înfăşurîndu-le pe rînd, şi *randa* întinsă şi înegrită de fum, ca o aripă rănită se strînge şi cade la locul ei.

Şi în amestecul sgomotului de şoapte întretăiate, de respirări scurte, de-asupra scîrîlitului macaralelor vibrează mai tare sunetul argintîu al sifliei lui *Mastela*.

Minunat şef de echipaj mai e şi vechiul *Andreï Mastela*.

Om înalt şi bine legat, oacheş, cu mustaţa groasă şi ridicată, smolit la faţă dar cu ochii vii şi plini de veselie.

Putem spune chiar că-l chipeş *Mastela* cînd apare el pe punte cu galoanele de aghiotant la minecele spenţerului, purtînd pe după gît în tot-d'a-una şnurul alb de care-l legată sifliea. Greu şi foarte cu anevoe ar fi de răscolit adîncul vremurilor trecute pentru a da de urma poreclei sale, căci şi în foaia matricolă şi în livretul individual, îl găsim trecut cu nume romînesc avînd şi un *escu* la coadă ca orî-ce romîn curat.

Noî însă aşa l'am pomenit; aşa l'au cunoscut şi cei dinainte şi cei după noi; şi-l cam multă vreme şi multe generaţii au trecut pe sub mina

lui. Pe cîtîi nu i-a primit el de copil, i-a învățat meseria și după ani de zile, unîi aî ajuns bine, ofițerî de bord pe vase de comerț, pe cînd el a rămas acelaș, pururea la postul său, vechiî și neclintit șef de echipagiî al lui *Mircea*.

Altîmînterî nu era el om rău, chiar blind putem zice, doar așa cîte odată de-ajungea cu sfîrcul *salamastreî* pe vre-unul mai moale, și asta numai ca să-l iuțească la lucru, cum e datorîa unui șef de echipagiî, căcî de aceia se chiamă că-l sufletul bordului.

Ceea-ce făcea puterea și prețul slujbei lui era numai meșteșugul ce avea de a-șî cunoaște oamenii și de a-l boteza pe fie-care prin o poreclă anume, bine aleasă. Dovadă e pilda cu *Moraru* care a ajuns fruntaș de unde era cel mai prost soldat, și asta numai pentru că nu-l chema alt-fel de cît *Moraru cel iute*.

Și *Moraru*, leneșul cu ochîi micî și adormițî, trecuse prin toate *specialitățile bordului*, fochist, tunar, ordonanță, bucătar, timonier — ajunsese cel mai bun gabier. Și'n mers pe vremurî grele, cînd marea era mai demontată, cînd toțî zăceaî întînșî de răul de mare *Moraru* la orî-ce manevră s'arunca cel d'întîi cu sub-bărbîa bonetului pe după urechî și cuțitul de gabier legat cu o sfoară pe după gît, sus la rîndunica în virful catargului, se'ncingea inimos la luptă cu vîntul turbat : ca să stăpînească colțul

XVIII

pinzei ce să sbătea în suflările mugitoare ale vijeliei?...

Și din înălțimea *crucetei* de unde se afla, așa de poruncială, gata ar fi fost și'n foc să s'a-runce, nu numai în apă, cînd printre fluerăturile răutăcioase ale vîntului străbătea pînă sus la dînsul tremurăturile sunetului metalic ale siflîi lui *Mastela* care-l îndemna strigîndu-î de jos de pe punte: *acum, Moraru cel iute!*... Că mult face o vorbă care-î merge la inimă, rominului; și să-l fi văzut pe *Moraru* că dela o vreme începuse a se sili și la *școala de carte* și toată ziua, la orî-ce exercițiu, îl vedea cu abecedarul vîrit în sîn. Une-orî tîrziu de tot, cînd portul întreg dormea trudit, în liniștea somnului de după miezul nopței, îl găsea pe *Moraru* fiind în divizionul de quart ghemuit în cîte-un colț și, la lumina slabă roșiatică a felinarului de punte, silindu-se a imita slovele pe placa de la *timonerie*.

Și munca nu l-a fost de geaba, o întîmplare minunată la ajutorat.

Era tocmai într'o duminică inspecție generală.

Mircea mîndru de-î scînteia alămurile în bătaia soarelui, lustruit și curat cum îl oglinda, avea de dimineată pe *Amiralul* la bord.

Oamenii erau îmbrăcați curat, cu motorile roșii la bonete, cu tricourile vîrgate întinse pe piept, iar gulerile albastre ale cămășilor de ma-

rină le strălucea pe spate. După primirea și toate onorurile obicinuite la o asemenea zi se executară diferitele exerciții; de la arme la tunuri, de la posturile de luptă la cele de incendiu, acum la urmă se dase și la *posturile de manevră* — aci e partea gabierilor și *Moraru cel iute* intra în rol.

Se comandase tocmai *descrucișarea rîndurilor*; amiralul și toți dimprejur așteptau cu ochii țintă sus la arboradă — cînd un foșnet ușor se aude, și de acolo de sus, de la înălțimea catargului din provă, un obiect cade în mare... Dus așa de vînt, părea o pasăre, căzînd cu o aripă desfăcută.

— *Iar vre-un bonet a căzut la apă*, șoptește un ofițer.

— *Ba nu, e o carte care plutește, uite i s'au desfăcut foile*, răspunde un altul.

— *Îi abecedarul lui Moraru, i-a căzut din sîn*, adaugă surizînd un sergent.

S'a făcut mult haz de asta, și dacă *Moraru* și-a pierdut abecedarul — că doar nu era să lase barca la apă tocmai atunci, pentru a-l pescui hîrtoagele lui răspîndite — apoi peste o săptămînă tot echipagiul s'a minunat de el, cît de mîndru a eșit la *apelul permisionerilor pe punte*, căci mergea în oraș să-și ude galoanele cele de lînă galbenă cari străluceau așa

de frumos de-a curmezișul minecilor flanelei de serviciu.

Așa a fost înaintat fruntaș *Moraru cel iute*.

Și asta numai pentru c'a știut *Mastela* cum să-l ia, căci vezi multe știe el, și mai multe încă frumos le spune — că-l omi umblat — și dacă îndură omul nevoi și primejdii în lungul mărilor, apoi și mult i-e dat să vadă și să cunoască; luminindu-și mintea ajunge să înțeleagă din rostul lumii și din ascunsul firei omenești.

Mereu să-ți tot fi povestit din cele cîte a fost văzut prin locurile umblate prin *Rusia, Anatolia, Spania* în voiagiul din 1892 și la serbările din *Genua*; în voiagiul de la 95 cînd a mers toată coasta Europei pînă la *Kiel* unde lumea nu mai bea apă ci numai bere nemțească; să spuie el de chefurile cu marinarii ruși, englezi, francezi, ba și japonezi întîlniți la *Constantinopol*; de cîte dragoste începute și neterminate, dar de peripețiile cînd cu furtuna din voiajul de la 88, de credeau toți în țară că s'a înecat *Mircea*!... Cum a ajuns în *Bosfor* cu proviziile sfîrșite, flămînzî, și bătrînul *Mircea* sdrobot, cu *bom-presul* și *vergile* rupte și... cîte nu știe și n'a apucat el de cînd își făcea viața în aceeași încăpere strîmtă și întunecată, în mirosul de ca-tran din prova lui *Mircea*.

Cu siguranță, el constituie volumul cel mai complet din istoricul vasului.

Dar adevăratele lui succese, căci a avut multe și frumoase succese, erau *regatele*: la aceste întreceri de bărci cari se fac în toți anii, se vede măestria artei sale.

Dar ca să-l înțelegi bine trebuie să te ții de el, să nu-l slăbești o clipă; numai urmărindu-l cite-va nopți înainte de ziua solemnă ai putea să-l prinzi din mijloacele întrebuințate. Are operații pe cari le face încet și pe tăcute; unge carena bărcii cu seș pentru ca barca să lunece ușor, își îndreptă ramele, alege oamenii pe sprinceană, își potrivește greutatea la pupă ca să se ridice prova și ast-fel barca să taie mai ușor apa; și... cite alte mici secrete profesionale...

Nici-odată nu uită să-și ia în barcă și rame de rezervă, pentru a schimba pe cele ce s'ar rupe în drum. Un vechi obicei al bordului era de a se da vin soldatului care ar rama cu atîta putere în cît să rupă o ramă în apă.

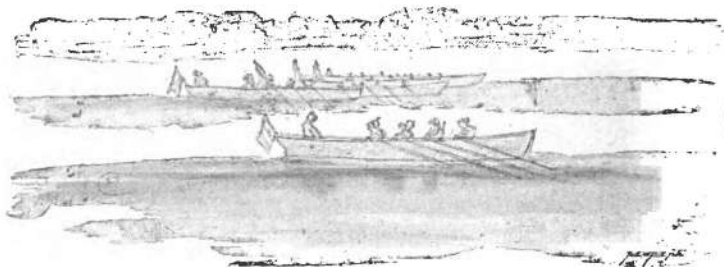
Unii camarazi răutăcioși îl acuzați pe *Moraru cel iute* cum că el ar avea meșteșugul de a rupe o ramă numai printr'o smuncitură și nu prin puterea ramatului.

Dovezi indestulătoare n'au fost pentru a se adevăra faptul, — e drept însă că el avea pe suflet cam multe rame rupte, pentru care își promise răsplata după obiceiul bordului.

Mastela a făcut să se respîndească faima bărcii No. 1 a lui *Mircea*, pînă azi încă neîntre-

cută prin partea locului, de vre-o altă barcă a marinei de război engleze, ruse sau romine.

Atunci, în ziua aceea a anului când cheiul și vasele din port gem negre de furnicarul omenesc, atunci când se află față : amiralul, generalii, ofițerii, cucoane, țivilii, pescarii, lumea toată a mahalalelor venită să privească la curse, atunci trebuie să'l privești de-aproape pe *Mastela*.

De cum răsuna cuprinsul de bubuitul tunului de la șalupa de poliție, semnal de plecare, el nu se mai potolește : acum sus... lung la apă... nu te da... încă odată băeți... așa... încă... și mai...

Cei zece oameni amețiți trag în disperare, cu ochii închiși și capetele goale, cu trupurile ghemuite, stăpinindu-și respirațiile pentru a-și grămădi toată puterea în brațele ce trosnesc din încheitură. Și pe când brațele lor răpezite în învirtitură de manivelă taie apa dinainte, el cu

mina încheștată pe cîrmă îl îndeamnă aplecîndu-și trupul la fie-care lovitură pentru a da avînt bărcii care sboară ca o săgeată pe luciul de oglindă al mării.

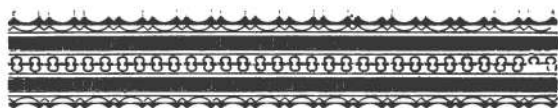
Cu cît bărcile se apropie cu atît crește mai tare haosul strigătelor și aplauzelor mulțimei ațîțate de această întrecere de cheltuială a puterilor omenești.

Cea întîi barcă ce străbate din învălmășagul celor-l'alte ajungînd la semn cu ramele sus, se știe în tot-d'auna că-î barca No. 1 a lui Mircea.

Și omul care se ridică în ea, mindru, cu o mină pe cîrmă și alta la șapcă, lucindu-î șirurile de galoane pe mineci și cele două decorații pe piept, îl cunoașteți cu toții, . . . e *Andrei Mastela*, vechiul șef de echipaj al bricului *Mircea*.

V.

Pe mare, 6 August

Toată noaptea am avut o mare potolită. M'a chinuit doar luna plină ce se ținea de noi plutind pe înălțimea albastră, iar geana-î argintie cădea de oboseală pe-un ochi rotund de geam drept în cabina mea.

În faptul dimineții eram la post pe punte. Serviciul obicinuit de quart: se pune pe hartă *punctul* însemnând locul unde ne aflăm la ora anumită.

O dimineață răcoroasă; coprinsul tot e plin de flori reci ai unei brize ușoare, nehorărite, care se joacă prin rotocoalele fumului de la coș, aruncându-ne praf de cărbuni în ceaiul pe care-l sorbim cu poftă.

Se sună de *spălarea punții*. Intr'o clipă va-

porul întreg e inundat; pompele toate lucrează cu zor și apa din gheordele, ce cade aruncată, isbește puntea udă în lovituri ca de ciocan. Iar păsările în cușca din fund de sub comandă se string înspăimintate cu penele sbirlite și'nchid ochii cu groază de-atîta apărie.

Pe bord, mișcare generală; sprintenii, vioi, aleargă marinarii cu minecele suflecate pînă la cot, cu picioarele goale pînă la genunchi în apă rece și sărată a mării ce înroșește pielea; grăbiți muncesc de-a valma

Eșind din aerul îmblesit dinăuntru la lumină în aerul deschis, ce vecinic schimbător e plin de sănătate, în răceala apei așa bogată'n viață e par'că o renaștere îndeplinită în stîlul larg al naturii, în mărirea sălbătăcie a mării.

... Și nu știu cum adesea mă duc gîndu'n urmă, departe, la pămîntul cu orașele lui mari, la furnicările omenești, prin mahalalele înfundate acolo unde zac așa de înghesuiți atîția sclavi moderni — omul-uneltă înăbușit în atelierul plin de fum, omul-mașină de scris încătușat de biroul plin de praf și de cerneală — numai aci simți cît de tristă-i soarta acelor victime ale mizeriei mult lăudatei civilizații.

Se simte încet cum crește suflarea unui vînt de West. Comandantul dă ordin a se desfășura *sburătorii*, *randa* și *vela-straiului*.

... Și navigăm ast-fel minăți de vînt, cu

pinzele întinse, mereu în golul nesfârșit ce ne'mpresoară . . . mereu către *Sud-Est*, spre cercul albastru strălucitor la orizont: într'acolo este coasta Anatoliei; la noapte vom ancora în Trebizonda.

Tot echipagiul trece la *exercițiul pe specialități*. Și pe cînd vasul își urmează calea legănat din val în val, oamenii toți stau la posturile rînduite; ici un grup în jurul unui tun, dincoace altul în jurul busolei; unii execută semnele, alții la nănevre stau în jurul catargului din provă.

Aci pe puntea asta, sub bolta nesfârșită a cerului, pe aceste cîte-va scinduri care te țin deasupra abisului nepătruns al fundului, aci unde sunt strînse atîtea vieți la un loc, ca într'un cuib răsleț, se nîmicește ori-ce voință, nimeni nu mai trăește pentru sine ci pentru rolul pe care-l are de împlinit; e un fel de contopire totală pentru a forma un singur suflet care să dea viață acestui corp înaripat, în luptă cu natura, acestei minunate înjghebări de lemne și fer, de pinze și frînghii, pe care mintea o-menească a născocit'o și-a prefăcut'o în lunga scurgere a veacurilor.

O legătură foarte curioasă strînge pe acești oameni diferiți, adunați care din cotro, împărțînd aceeaș soartă în leagănul acesta cu aripi care plutește rătăcitor între cer și apă, așa departe de restul lumii.

... Pe la prînz vîntul își schimbă suflarea ; marea e peste tot demontată.

Se sună semnalul de masă; ne scoborîm în *careu*.

Masa e așezată ca pentru *posturile de mare*: deasupra, în găuri mici, sunt puse bețișoare care împresoară farfuriile pentru a nu fi răsturnate de aplecările vasului.

Ciudată e înfățișarea unei mese luată pe timp rău. Acolo altă-dată răsună sgomot, ris, și veselie, acum nu se aude de cît foarte rar cîte-o glumă aruncată vre unuia ce n'are poftă de mîncare; adesea bucatele nu sunt bune, sau se aduc prea tîrziu ; în tot-d'a-una se servește prea încet. Unii abia gustă, alții înghit în sec, iar alții se ridică plecînd grăbiți... și toți doresc a termina mai curînd și această datorie ce au de împlinit.

Vîntul se întărește văzînd cu ochii, și din spre *Nord* sosește o bură de ploae rece și deasă.

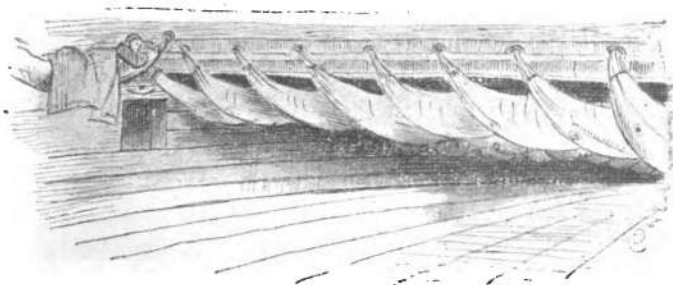
Ofițerul de quart se oprește necăjit din plimbarea lui obicinuită, își imbracă mantaua de ploae și strigă răspicat și puternic pentru a birui glasul urlător al vîntului.

A strînge sburătorul mic... atențiune... strîngeți!... un scrîșnit chinuitor de macarale, un tropot cadențat de picioare goale pe puntea udă, un amestec de răsufări adînci întretăiate de îndemnări... *vira... lunga... vira... și*

totul se sfârșește în fluerăturile ascuțite ale sifiilor...

Numai divisionul de serviciu e pe punte; toți sunt îmbrăcați în hainele de ploae, făcute din pânză groasă ceruită

Mă scobor încet, aplecat, pe scara din cazarmă să intru la mine în cabină. Jos, mă opresc pentru a recăpăta respirația o clipă curmată de mi-

rosul acru inecăcios care încinge tot coprinsul mohorât întunecat.

Ce înfățișare stranie are spațiul acesta așa de strîmt — abia înroșit de lumina slabă a unui felinar legănat; printre obiectele de tot felul îngrămădite acolo stau atâtea flințe într'o căldură năbușitoare, în mirosul greu de catran care umple aerul închis și stricat.

Dintr'un bord în altul hamacele prinse în tavan, umflate ca niște saci plini atîrnînd în jos,

XL

se ating între ele legănînd sbuciumat trupurile ghemuite ale acelor cari dorm obosiți sași zac în amorțire.

Întru în cabină și mă sui în patul meu strîmt ca o cutie, ce are o muche mai înaltă pentru a-mi opri rostogolirea în aplecările vasului. În acești cîți va metri cubi de aer închis locuim patru înși; paturile așezate cîte două, unul de-asupra altuia. Dimineața e frumos cînd ne 'm-brăcăm pe rînd numai cîte unul!..

Cum stau întins cu fața în sus, cu un braț lipit de-alungul peretelui umed, simt lovitura fie-cărui val care se sparge de coastele vasului; pare că ar voi să doboare peretele ce oprește șivoiul de a străbate înăuntru. Și *Mircea* tresare și geme la fie-care nouă isbitură.

Ațiplisem coprins de-o toropeală visătoare în care pluteam pierdut, cînd vasul se culcă pe-o coastă într'o bandă așa de puternică în cit toate obiectele de pe-o poliță de-asupra capului, cărți, perii, sticle, oglindă, cad peste mine.

Întunericul, aerul din năuntru mă înăbușă. Mă urc pe punte.

Afară, o noapte neagră de nepătruns. Vîntul mugește în tremurături fioroase și une ori din negrul văzduhului ca o suflare de ghiață se repede cu-atîta furie de par'că sfișie în bucăți pinzele încordate ce țipă în legături.

Patru bătăi scurte de clopot, vibrind așa de trist, ne spune ora bordului — e miezul nopții.

— *Bun quart înainte!.. bun quart înapoi!... bun quart peste tot!..* și vorbele tălate de ascuțișul vântului se pierd gonite în haosul ce ne înconjoară.

Facționarii uzi, amorțiți de frig, nemișcați la posturi, par niște umbre ținute în loc. Numai ofițerul de sus cu pași greoi măsoară în lung comanda.

Și *Mircea* — bătrînul ce atîtea a înfruntat — abea înaintează luptînd la fie-care pas cu valuri din potrivă ce cad pe puntea udă ca lovituri seci de ciocan. Intreaga suprafață de apă în jurul nostru pare că fumează fierbînd în clo-cot, și un fel de umbră neagră se întinde pe de-asupra gonind în urma noastră.

Mă duc în provă; cîți!-va marinari, alipiți de peretele bucătăriei, își usucă hainele lor ude — de aci se vede bine fie-care val ce ajunge și ca o stîncă se prăvale isbînd în coastele vasului ce cade cu pliscul în jos ca într'o groapă neagră și adînc deschisă înainte.

Pachete mari de apă năvălesc înăuntru aco-perind puntea, și se întind plimbîndu-se din-tr'un bord în altul, adesea stricînd somnul celor ce picotesc lungiți în jurul *cabestanului* avînd colacii de frînghie și lanțuri drept căpătîi

„*Se vede o lumină albă înainte*” strigă omul de sus din *gabia*.

O mișcare deosebită se face pe bord. Comandantul e anunțat.

„*Farul turnant cu eclat, de la Trebișonda*” se șoptește pe comandă. Și toți sunt afară cu ochii mari deschiși cătînd să prindă cu vederea aceea steluță tainică ce s'aprinde și se stinge abea licărind la orizont.

Ce putere fără seamăn are lumina farului asupra firei omenești. Lumina aceasta slabă, ce abea se zărește clipind ca un ochi obosit de veghere, te călăuzește și te susține, și 'n taină te îndeamnă șoptindu-ți: *înainte!... tot înainte!...* Par'că te simți îmbărbătat, puterile ți se îndoiesc, căci nu mai ești singur, răsleț răătăcitor pe întinsul pustiului de ape. În nopțile negre și furtunoase e *candela sfîntă* ce arde la marginea mării, în locul de scăpare a ființelor slabe ce'n luptă cu natura cer mină de ajutor.

Și una lingă alta, încet, pe nesimțite, răsar luminii departe întocmai ca steluțe ce'și tremură sclipirea pe fundul negru în zare.

„*Luminele din port... ajungem .. e Trebișonda...*” își spun unii altora, și pare că o suflare de viață animează întreaga mulțime. În vederea portului nimeni nu mai suferă; ca prin farmec tot răul se uită, într'o clipă.

Ne apropiem. Luminele apar într'un joc cu-

rios înmulțindu-se și crescînd mereu. Dar nimic lămurit nu se poate deosebi din haosul spre care înaintăm.

Se pun sondele — „27 metri!... *fund nisip*“ strigă timonerul din prova; și navigăm încet, numai cu mașina, în vederea portului să recunoaștem intrarea.

Cîte-va umbre negre se desprind înălțîndu-se în fața noastră; uriași, în forme fantastice, par'că anume ni se opun în cale. Toate privirile sunt încordate, ochii ațintiți se silesc a despica întunericul dinainte ... sunt trei corăbii mari ancorate în radă; așa cum stau pierdute în negura nopții par niște monștri ciudați care se sbat chinuți între valurile furioase ce-l isbesc în coaste.

„*Banda tribor !... tribo-o-or banda*“ repetă răgușit pilotul care învîrtește grăbit roata cîrmei într'o parte; un zîngănit repetat de smunciturile lanțului de la cîrmă și *Mircea* abate pe loc întorcîndu-se greolă pe-o lature. Căutăm pe *Elisabeta* care trebuie să fi sosit cu două zile înaintea noastră.

Din jocul luminelor ce licăresc răsplîndite, cîte-va felinare albe și roșii se aprind și se sting pe rînd.

„*Elisabeta ne semnalează cu Meritens*“. Ne-a cunoscut după cele două lumină albe ridicate

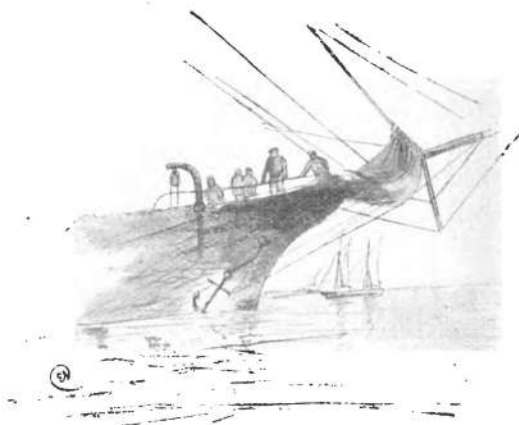
XLIV

la *pic*, semnalul de intrare în port a unui bas-timent de război.

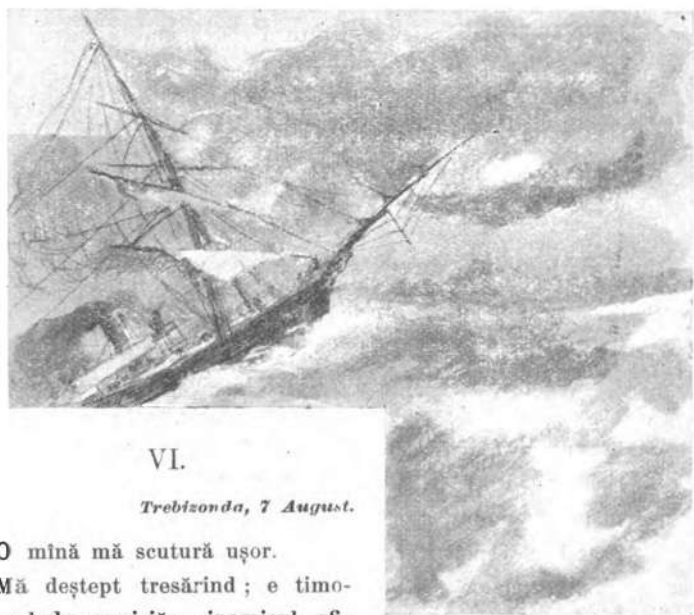
Foarte încet ne apropiem de *Elisabeta* trecînd prin babordul ei : „*mai înainte.. așa.. stop... acolo ancorați*“ e vocea secundului de la cru-cișetor.

„*Atențiune la ancoră... gata*“ se răspunde din prova, și toți așteaptă comanda săvîrșitoare.

„*Funda !*“... un sgomot de rostogolirea unui corp greu ce cade în mare improșcînd stropii de apă și un prelung zîngănit de lan'uri... e ancora — simbolul speranței.

VI.

Trebizonda, 7 August.

O mină mă scutură ușor.
Mă deștept tresărind; e timo-
erul de serviciu — inamicul ofi-
rilor pe bord, — care'mi șoptește
urt : *peste cincî minute urmați a lua de quart.*
Ah! . . . și ce somn dulce și bine-făcător mă
ăpînește.

Cu ochii încă împăinjeniți mă îmbrac și, pi-
iind scările, mă suiș pe punte.

După o noapte albă, serviciul acesta de la orele
atru la opt dimineața e neînchipuit de greu.

Vintul s'a potolit; marea însă tot își mai clatină
burile ei mari, greoaie, culcîndu-l pe *Mircea*

pe coastă, așa că abea se mai poate ridica la loc o clipă bătrînul vas pentru a cădea obosit pe cealaltă parte. Și cum se smuncește el în-gănind între lanțurile celor două ancore care caută să-l stăpînească în loc !

Deschid ochii mari și sorb, răpit de uimire, priveliștea nespus de frumoasă ce se desfășoară în fața mea.

Trebizonda, imens amfiteatru, se înalță pe coasta unui munte verde, în care vezi în-fipte casele albe, cu nenumăratele lor ferești ferecate, cu cerdace largi, unele de-asupra altora; și sutele de minarete ale moscheelor, toate într'o neorînduială ciudată, totul în forme curioase și bizare, în culori vii și diferite, pătate numai de umbra cea de un verde-închis a chiparoșilor și platanilor.

Spre apus se ridică un munte înalt și pietros: Sui-Dagni. Sus de tot pe creasta lui pleșuvă stă mindră de pază în fața orașului, ca imagină a islamismului, o moschee veche, cu zidurile mari, cu o cupolă înegrită de vremuri, cu vârful minaretului ascuțit despiciînd norii, lăsați așa de jos de pare că își razemă mărginele lor deslinate pe coama munților.

Spre răsărit o limbă de piatră se prelungește în mare; iar în capăt, pe-un colț de stîncă, e așezat farul. În spatele orașului, pe înălțimi stîlcoase se zăresc așezate la rînd movile de

pământ, urme de fortificații ale bateriilor de artilerie.

În fund, departe, albesc în zare movile de pietre, dărămături, grămezi de ziduri năruite: e vechea cetate Trapezus.

Și totul e într-o liniște desăvârșită, nu poți surprinde nici o mișcare: întreg orașul doarme somnul greoi și potolit în care zac adâncite toate aceste orașe asiatice.

De jos de la port, se desprind cîte-va puncte care inegresc crestele valurilor, în mișcări zburcimate, se îndreaptă în spre noi: sunt bărcile cu interpreți și furnisori, adevărate paseri de pradă, ce se întrec care să ajungă mai curînd la vapoarele străine sosite în port.

Din cea dintîi barcă ce ajunge acostînd la scară, un om svelt și ager, cu fesul pe cîsfă, își cere voie, într-o franțuzească perfectă, ca să-l primim.

Înainte de a-l răspunde, el e pe punte și începe recomandările: *Signor Giovanni*, interpret și furnisor al tuturor vaselor de război ce vin în port, gata pentru ori-ce informații și servicii de care avem nevoie.

În rada asta deschisă, fără adăpost, *Mircea* nu se mai potolește: par'că-l amețit așa se leagănă fără astîmpăr pe-o mare încă agitată de hulă puternică.

Ce curioasă e această mișcare de undulație

XLVIII

pe care o păstrează încă apa mării în urmă unei furtuni.

Nici o adiere de vînt nu se simte înfiorînd fața apei și totuși marea neastîmpărată, își trimite necurmat valurile aceste lungi, greoaie, fără spume și fără sgomot, care te înalță și te scoboară încet și lin înfiorîndu-te prin liniștea lor plină de înțeles. O fi ecoul aproape stins al unei furtuni trecute, sau prevestirea unei furtuni apropiate?...

Pe punte nu-î nici o mișcare; dorm duși în somnul dulce și întăritor de dimineață. Timonierul de quart picură răzămat de catargul din pupă.

Legănarea asta amețitoare simt că mă birue, totuși mă lupt deschizînd mari ochi: ca într'un decor de teatru se desfășoară splendida panoramă a Trebizondei.

Și'n toropeala asta neînchipuit de dulce, ușor, pe nesimțite mă fură gîndurile 'n urmă, și prind a se închea imaginii așa de mult uitate...

Tîrziu mă regăsesc departe în urmă, în scursul vremurilor copilăriei mele.

Din toate, un gînd mai ales îmi chinuște mintea: tabloul, care 'l-am acum în față, îl cunosc, l'am mai văzut cînd-va; priveliștea acestui oraș asiatic o regăsesc în amintirea mea.

De unde și cum?

Curios fenomen sufletesc: O scenă, o imagine

pe care o vezi întâia oară și totuși să o găsești, fără să știi de unde, ascunsă în fundul minții tale...

Imagina e rămasă poate de demult, de prin cărțile vechi și roase, cu chipuri minunate, la care priveam cu aprinderea unei închipuirii copilărești.

Și firul gândurilor mă poartă 'n urmă, spre țara mea rămasă atîta de departe, spre un colț tăcut și plin de farmec din fundul Moldovei.

Par'că mă văd acum : purtînd cărțile subțioară plecam de acasă, copil neastîmpărat, cu mintea aprinsă de visuri nebune, vecinic minat de dorul de a vedea locuri noi, neumblate.

Ca să ajung la școală, colindam străzile cele mai îndepărtate, și mă pierdeam uitînd de casă și de școală; ocolind orașul, în naivitatea mea copilărească, credeam că lumea întreagă o cutrier.

Îmi aduc aminte bine.. era o zi frumoasă de primă-vară, o zi din acele în care par'că natura întreagă e prinsă de un ris voios, nebunatic, copilăresc. Toate erau scăldate în ploaia caldă a razelor soarelui de amiază.

Mă duceam la școală avînd cartea făcută sul în buzunarul hainei pătate de cerneală. De parte în fundul unei măhălăii, o droaie de copii se ținea după un om...

„Un harap, un harap“ strigați cu toții imbrîncindu-se ca să'l poată vedea de-a aproape.

Era un biet negru; de cine știe unde soarta și nevoile îl aruncase prin partea locului...

Ca să scape de ceata de copii care îl urmăreau, negrul intrase într'o circiumă; noi strînși grămadă în dreptul ușei îl priveam cu ochii cercetători. Unii susțineau că-l dat cu funingină, alții că părul lui creș trebuie să fie de lînă; iar cîțiva mai îndrăsneți se furișau pînă lîngă el și îl atingeau chiar pe haine croind-o însă apoi la fugă în spre ușă.

Negrul, știa cîte-va vorbe românești; am înțeles bine cînd i-a spus circiumarului că vine din Asia, de la Trebizonda. Nu știu ce-am găsit eu în acest nume, auzit atunci înția oară; dar nu mi-a putut eși nici-odată din minte.

Cînd am ajuns la școală, m'am repezit la atlasul geografic, și multă vreme am rămas cu ochii țintă la numele acela scris cu litere mărunte.

Și une-orî, pe cînd profesorul înălbea tabla cu șiraguri lungi de cifre chinuitoare, îmi lăsam capul rezemat pe mînă, sburînd cu gîndul departe peste țări și mări, în drum spre Trebizonda.

Și după atîta amar de vreme mă regăsesc în fața acestui oraș, tabloû în care par-că surprind aruncăturî de penel cunoscute, trăsături știute de multă vreme.

Rămân așa, pierdut cu ochii în vag, în fața încântătoarei vederi.

Privirile, rătăcite o clipă, mi se ațintesc în zarea îndepărtată, la niște puncte, care deslipite din ceață, albesc dunga șerpuitoare de pe înălțimea lui Sui-Dagni : e o caravană ce sosește cu mărfuri de la Teheren sau Erzerum.

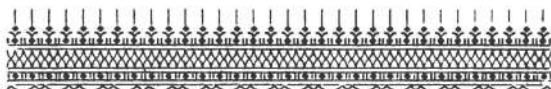
Cu încetul, vederea o coprinde toată, deslușind contururile tot mai lămurite din acea mulțime care se mișcă încet și trăgănat în lungul drumului pierdut în neguri.

Se văd bine acum arabii înveliți în burnuzuri largi și luminate, albe ca zăpada, cămilele ostenite, încărcate cumplit, călcând rar, domol, cu genunchii îndoiți, cu giturile întinse înainte. .

X VII.

Trebizonda, 8 August.

La cîte-va sute de metri e ancorat un vas rusesc de răsboi.

Abea se poate descifra numele; e scris cu litere slavone : „*Kubaneț*“.

E o canonieră trimisă pentru protecția creștinilor din Anatolia, în urma măcelului armenilor de curînd întîmplat.

După regulamentele marinei, comandantul rus era dator să facă vizită comandantului diviziunii noastre îndată ce-am sosit în port; ceea-ce rusul n'a făcut.

De aci răceală între noi și ofițerii ruși.

După amiază părăsim bordul pentru a vizita orașul.

Un barcagiū turc, cu fesul pe ciafă, cu gttul gol și ars de soare, ne debarcă la mal.

Pe cheiul vechiū, sfărămat, pe blocurile uriașe de peatră desfăcute de isbiturile valurilor, mulțimea stă adunată privindu-ne curioasă ; uniī ne arată cu degetul explicind vecinilor că suntem : „*Vlahica*“.

Trecem pe străzi strimte, întortochiate și murdare. Zidurile mari, înegrite și măcinate de vreme, ascund case cu nenumărate fereștri ferocate cu zăbrele de fer și astupate cu perdele groase.

În centru mișcarea e foarte mare ; printro șirurile de prăvălii care se țin lanț, ne mișcăm încet oprindu-ne să privim la pînzerii bogate, la pieile de bison, la magazii care gem pline cu galeți de toate formele, — un fel de papuci înalți cu tocul și talpa de lemn. Ne minunează măestria și fineța cu care sunt lucrate obiectele în filigrame de aur și argint, estras din minele din apropiere, de la „*Goumane-Kane*“.

O căldură moleșitoare ; ne înecă mirosul nesuferit, care se ridică din birturile turcești unde sînt scoase în stradă frigărilor cu carne de berbec, ce-și sfîrle grăsimia de-asupra cărbunilor. Grămezii de legume și fructe zac pe pămînt în bătaia soarelui.

Și'n strimtoarea acestor străzi murdare ne învîrtim cu greu prin furnicarul omenesc.

Turcii tăcuți, nepăsători, își mină catirii ce pășesc triști; arabii cu chipuri frumoase bronzate de arșița soarelui, îmbrăcați în haine largi și albe merg încet pe lângă cămilele blinde — grecii limbuți ne asurzesc lăudându-și marfa; — armenii palizi și sprincenați ne privesc tăcuți cu ochii lor adânci și negri; — persanii, cu ochii sireți și lacomi, ne arată mindreța covoarelor moi și pline.

La vre-un colț de stradă ne ese în cale cîte-o cadină strecurindu-se ușor, ca o umbră, pe lângă zidurile nalte. Și noi rămînem impietriți în loc, cu ochii țintă să surprindem din învelișul acela de stofă vișinie, care o ascunde din creștet pînă în tălpi, vre-o minune de picioruș în papucul cusut cu fir și mărgele, sau vre-o mină albă și mică împodobită cu inele de aur.

...Une-ori ne înfloară sclipiri scînteitoare de ochi negri, adînci și pătimași, ce ard în pară sub broboada care-i păzește umbrindu-i.

O mișcare deosebită se face prin mulțime; toți se dau în lături făcînd loc alaiului care trece în goana cailor: e pașa cu escorta lui. El se duce să dea vizită comandantului diviziunei noastre.

Doi așchiri călări, cu armele învălitate în blană de oae și prinse la spinare, cu iartaganele la coapse, merg înainte în galop deschizînd drumul.

După ei un turc scurt și gras îmbrăcat mi-

litărește, cu turban roș, vine pe un cal frumos rotat: e prefectul de poliție.

În urmă e o căruță fără arcuri trasă de doi cai albi; răzămat de un maldăr de covoare stă pașa grav, posomorît, cu fesul roșu aprins, cu gherocul negru, cu peptul plin de stele și cusături în fir de aur.

După căruță, un rînd de așchiri săltînd în galop, își bat tecile iataganelor de coastele cailor înspumați, de sub copitele cărora scapără scinteile din pietrele caldarimului sunător.

Înainte meselor înșirate în stradă, ciți-va zarafi turci stau adînciți în liniștea lor visătoare, perduți cu ochii'n vag, înconjurați de nurașii albaștri ai fumului ce să'ncolăcește leneș înălțîndu-se din narghilele aprinse.

Figurele lor încadrate de barbe mari, îmi aduc aminte de tipurile semite ale zarafilor pe cari îi vedeam în copilăria mea pe stradele Iașului.

Ne oprim cu toții să ne schimbăm banii în monede turcești, căci în voiaj ni să plătește solda în aur. Mulțimea de copii care urma droae după noi, acum ne înconjoară urmărind cu priviri lacome strălucirea aurului.

Ciți-va mai îndrăsneți intră în vorbă și ne servesc de talmaci; căci unii știu puțină franțuzească învățată în școalele celebrilor „frères jésuites” care au prins rădăcinii și pe aici.

În oraș stăpînește o liniște înăbușită: nu-î de cît o lună de la cumplitul măcel al Armenilor. La fie-care pas întîlnim patrula de soldați, cu cartușierile încrucișate pe pept, cu armele încărcate, străbătînd mahalalele.

Iar pe la colțurile stradelor, vedem cete de copilași sdrențuiți și murdari, cu chipurile brune slabe și ofilite, întinzînd minile spre a cerși mila trecătorilor.

Acești micuți flămînzî și goi sunt victimele nelegiuitei cruzimî a turcilor; ei sunt orfanii ai căror părinți au fost uciși în timpul măcelului.

Se bat sarmanii îngrămădindu-se ca să prindă banii ce le dăm să-'și cumpere pine...

O bătrînă armeană ce ne vinde ciorapi de lînă, ne istorisește pe șoptite, într'o franțuzească stricată, toate grozăviile întîmplate.

Cum s'au strîns turcii de prin toate satele vecine și au năvălit cu cuțitele prin casele „Kristianilor”, — cum îi injunghiau în pragurile caselor și pe scările bisericilor, — și cum își băteau joc de trupurile neînsuflețite scoțîndu-le în stradă. Numai aceia care s'au refugiat pe vasele străine, care erau în port, au putut scăpa. Pe copii însă îi cruțau; ziceau turcii că: „*aceștia vor servi mai tîrziu pe Alah cu credință și supunere*”.

... Și bătrînei i se ineacă glasul povestindu-ne; abia își mai stăpînește plînsul oftînd

dureros; ea își șterge, cu mineca hainei, boabele de lacrimă ce se scurg printre sbirciturile obrazului până în bărbia-i ascuțită.

Mă uit și cat cu ochii cercetători, să pot surprinde vre-o umbră de cruzime pe chipurile atât de cuminți și liniștite ale acestor turci, ce stau așa de potoliți, așa de nepăsători, în ușile prăvăliilor.

Nici n'ai crede că acești oameni sunt în stare să săvârșească asemenea nelegiuiri.

Ce adîncuri nepătrunse se ascund în sufletul acestui fanatic neam de oameni!.

Ne întoarcem spre port. Rămîn în urmă privind la cifrele turcești însemnate pe cadranul unui ceasornic așezat sus la intrarea unei case mari.

Un bătrîn, așăzat turcește, în ușa unei cafenele, mă poartă „*sâ stăm de vorbă*“ și îmi explică cum se numără ciasurile la ei, de la răsăritul soarelui, și care e diferența între ciasul „*a la turca*“ și ciasul „*a la franca*“.

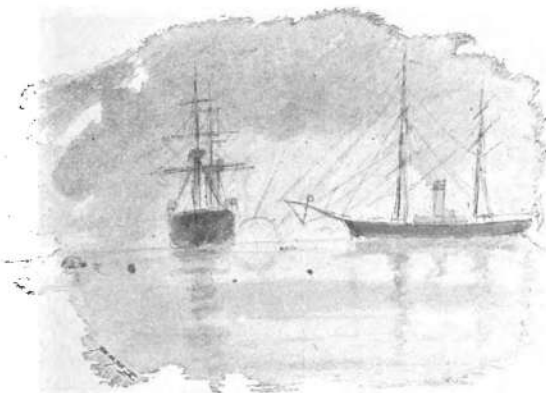
Îi mulțumesc cu'n : „*Eyala Efendi*“ respectuos și mă scobor în port.

În zarea îndepărtată, apar vasele ancorate în radă, ca niște jucării minunate împrăștiate pe fața calmă a mării.

După ora bordului e aproape de apusul soarelui, căci *Elisabeta*, mîndră își flutură în adierea serei flamura albastră prinsă în virful catargului, semnal de atențiune pentru lasarea pavilionului.

Cînd se'nplinește ora anumită, în clipa cînd flamura cade ca un fulg ușor și bubuitul descărcăturii sgudue văzduhul, toți își descoper capetele; iar corniștii încep a suna „onorul” ce se dă tricolorului român, care se lasă de la pupa încet alunecînd în jos odată cu cel rusesc.

Globul roșu însingerat al soarelui alunecă ușor după creasta înclinată a muntelui, ce despică albastrul cerului senin... După cîte-va clipe nu mai rămîne de cît o geană roșietică ce licărește'n asfințit tivind în auriu o margine a cupolei și poleiește cald vîrfurile unui minaret al moscheei de pe bătrînul munte: „Sul-Dagni”.

... Ș'acum, în pacea sfîntă a serei, nu se mai simt de cît florile dulci, împrăștiile de notele muzicii vaporului rus, ce îngînă o rugăciune așa de tristă ca ecoul slab al unui plîns îndepărtat...

VIII.

Platana, 8 August.

Portul e aproape gol : o corabie mare cu trei catarge, ancorată aproape de noi, și-a întins toate pinzele să le usuce la soare; o canonieră turcească, neagră și murdară, își joacă încet pavilionul roșu cu semiluna albă la mijloc; alături, „Elissa” mândră și lucitoare, își flutură nebunatic flamura ei în trei culori în jurul u-nuia din catarge.

Ce dimineată frumoasă !

De-oparte coasta înaltă, munții înverziți cu păduri dese și bogate ; de altă parte marea calmă și întinsă cu luciul unei imense plăci de oțel sub albastrul limpede al cerului de orient.

Abia mi-am sfinșit serviciul de quart și trebuie să plec la mal pentru observație astronomică împreună cu cei-l'alți camarazi.

Luăm sextantele și cronometrul și ne suim în barcă alături de căpitanul-secund al bastimentului.

Ajunși la mal, ne găsim loc potrivit la marginea unei păduri și începem observația.

Pe când ne chinuiam să prindem soarele reflectat în oglinda sextantului, auzim șoaapte în urma noastră: e o droaie de turci adunați spre a ne pîndi să vadă ce facem.

Se opresc mai la o parte și ne privesc speriați; cei mari țin liniștea stăpînind pe copiii cei mai îndrăzneți ce vor să se apropie.

Mai tîrziu, un turc bătrîn se desprinde din mulțime și se apropie în virful degetelor. După un: *salabairulsum* și o timinea respectuoasă ne întreabă ce facem.

Îi explicăm totul prin cîte-va vorbe turcești pe care le știam și noi, și el pleacă mulțumit pentru a explica celei mulțimi care-l aștepta cu nerăbdare.

Ne întoarcem la bord ca să facem calculele. După amiază, cîțî-va ofițeri și cu medicul bordului plecăm în oraș.

La mal ne întîmpină un ofițer turc de infanterie și ne conduce arătîndu-ne orașul acesta atît de ciudat.

Pe două coline sunt așezate două orașele: unul turcesc și altul creștin, care se privesc față în față.

Fie-care din ele cu obiceiuri, cu legi și credințe deosebite: două lumi diferite, vrăjmașe, care se dușmănesc de moarte de și sunt unite sub aceeași soartă. Amindouă cu aceeași înfățișare săracăcioasă și tăcută, ca mai toate orașele din orient: aceleași ingrămădiri de ziduri, căsuțe tupilate încalcite printre vițele stufoase, ascunse în umbra smochinilor înverziți și a platanilor bătrini.

Deosebirea e numai că pe una din coline strălucesc crucile poleite de pe turnurile bisericii; în timp ce, de pe cea-l'altă colină, răsar lucind semilunile de pe minaretele giamlilor, două credinți ocrotite de aceleași raze ale soarelui, de aceeași boltă a cerului pururea albastru.

Încălecați pe catiri, pornim să vizităm împrejurimile; apucăm la deal pe ulicioare întortochiate și așa de strimte că abia pot trece cămilele încărcate.

După puțin timp, suntem afară la marginea mahalalei, de unde vederea coprinde întreaga împrejurime.

Și catirii se fac ghem sub noi urcând greu la deal, și pipăind locul, își înfig copitele în bolovanii drumului.

Ce aer de jalnică resemnare au animalele aceste de povară, și ce blindeță răsfrîng ochii lor mari, negri, umbriți de gene lungi.

De o parte și de alta a stradel, numai livezi

de măslini și straturî de tutun; casele mici cu zidurile goale fără nici o înfrumusețare.

Nu uimește atîta sărăcie; o mizerie așa de neagră în mijlocul unei naturi așa de bogate, sub un cer așa de limpede și de frumos!

Ne îndreptăm spre o biserică frumoasă: „*Sf. Constantin*“, zidită în coasta unei înălțimi. Clopotnița albă și crucea poleită, răsar sclipind prin cutele perdelei verzi a frunzelor de măslin. Un călugăr bătrîn ne îndeamnă să mergem mai departe, pînă la vechea mănăstire zidită de Belizariu.

Înaintăm încet, pe o potecă strîmtă, dealungul unei ripi stîlcoase, strecurîndu-ne pe sub garniturî gigantice, amenințătoare, prinse în stînci uriașe în forme ciudate, ca niște monștri împietriți de veacuri.

Mănăstirea pare o fortăreață în ruină, pereții îi sunt ruinați și măcinați de vreme; o parte a zidirei e rezemată de peretele unei stînci striate în păturî de granit vinăt și roșu ca singele.

O liniște de moarte învăluie colțul acesta stîncos.

Biserica, pustiită și'n paragină, e lucrată în stil bizantin; pereții de marmură în mozaic bogat, în sculpturi măestrit ciselate, totul în desemnuri vechi festonate în broderii bizare și mistice.

Înăuntru, pe pereții colțurați și pe bolțile

surpate, încă se mai văd pete colorate: umbrele sfinților zugrăviți cu atîta amar de vreme în urmă.

O singură candelă, aprinsă de călugări greci, mai veghiază cu o licărire bolnavă, ca de-a-supra unui mormînt, luminînd așa de trist goliciunea iconostasului despoiat și năruit :

Această ingrămădire uriașă de dărămături, altă-dată podoabă a măreției stilului bizantin, martoră a patru-spre-zece secole, tot ne mai amintește încă legenda tristă a nefericitului ei fondator și ne arată cît de vremelnică e cumpăna măririlor lumești.

Belizariu, mîndrul general al lui *Justinian* după ce înfrînge pe *Perși*, zidește această biserică pe malurile *Pontului-Euxin*, apoi cade în disgrație și ajunge orb și sărac, purtat de fiica sa cerșindu-și pîinea pe stradele *Bizanțului*.

...Și cum stau ascultînd pe călugărul bătrîn, care ne povestește despre nelegiuirile năvălitorilor care au jefuit biserica prădînd din odorele sfînte, din evangheliile și pergamente vechi, mi se pare că zăresc încă pe mozaicul caprițios al zidurilor stropi de sînge închegat — rămășițele cruzimei din vremurile trecute.

De aci, de pe înălțimea pe care ne aflăm, privim în urmă departe, în zarea ștearsă a depărtărei, unde se pierd virfurile bătrînilor munți

ai *Anatoliei*, ale căror coame albite de zăpadă acntează sub razele soarelui.

La picioarele noastre, pe cele două coline pînă în mare se desfășoară *Platana*.

O varietate de culori nelnchipuit de frumoasă: casele albe și mici ca niște jucării apar în umbra de un verde-închis a livezilor de maslini, sămănăturile de tutun, colțurile pleșuve ale stîncilor de granit roșu, smochinii stufoși, lepezile albe din cimitirul umbrat de chiparoși jalnici, cari cresc pînă în marginea oglinzei străvezii a mării.. un amestec curios, ca niște trăsături de penel aruncate la întimplare, într'un joc capricios de culori vii tremurînd în lumina miezului de zi.

Ne scoborîm prin mahalaua creștină.

Vestea că un doctor, un „echim“ e în oraș, se răspîndește ca fulgerul. La fie-care pas ne oprim întîmpinați de oameni și femei aducînd în brațe copiii. Și doctorul, om bun și milos, cercetează cu drag pe toți, învățîndu-l ce trebuie să facă.

Une-ori, rămînem în loc fermecați de frumusețea răpitoare a femeilor grece și circasiene, care ne eșiau în cale cu mersul lor molatic, cu figurile lor bron ate, cu buzele roșii, umede, cu părul negru și inelat căzut pe umeri; sub sprîfacenele lor arcuite ele ați niște ochi de foc,

pătimăși, adînci ca marea și negri ca păcatul dragostei.

Un bătrîn roagă pe doctorul nostru să vie pînă la el acasă să vadă pe flică-sa care suferă de piept.

Intrăm într'o livadă bogată: bolnava stă culcată la umbră, fața e palidă și ochii negri, visători, cată aluriți spre cuiburile albastre de lumină ce joacă printre frunzele maslinilor. Noi îl lăsăm pe doctor în urmă și ne ducem mai departe sub un smochin încărcat, unde fratele fetei ne cîntă din mandolină o veche arie orientală.

.. Ce duios și gingaș picură notele dulci ale mandolinei în liniștea singurătății acesteia, în aerul parfumat al livezei pline de fructe în care arde par'că aroma de esențe îmbătătoare!

Tîrziu, pe cînd ne întorceam la bord, un ho-gea suit în virful unui minaret, cu brațele întinse, cîntă chemînd credincioșii la rugăciune; glasul lui tînguitor se pierde în dangătul prelung ce vino de la cea-l'altă colină a orașului, de la clopotele unei biserici.

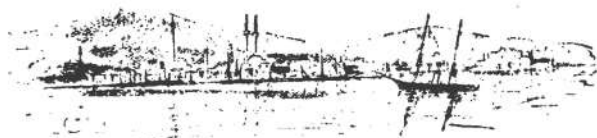
... Și fără să vrea, sub farmecul sfînt al chemărei credincioșilor la rugăciune, compar credința *profetului* așa de reală și pămîntească, rostită de glasul preotului din minaret, cu chemarea ideală și mistică a clopotului, care înalță închipuirea către cel mai frumos și amăgitor

LXVIII

vis ce s'a arătat vre-odată ochilor minței omenești, visul răpitor, sublimul vis pentru care a luptat în viață și a murit pe cruce blîndul fiu al dulgherului Iosif din Nazaret.

IX.

Vona, 11 August.

Se lumina de ziuă cînd am ancorat în portul acesta, — adică drept vorbind nici nu se află port aci: în fundul băii largi și minunat păzite de vînturile din spre larg. e un orașel oriental, ascuns în poala unui munte îmbrăcat în verdele pădurilor de dafin.

De'îi rătăcești cum-va privirea în urmă departe, poți număra de-a rîndu'n zare sate și capuri ce lanț se înșiră de la *Ieros* prin *Kcoreli*, *Tereboli*, *Zefiros* și *Kerasunda*; întreaga coastă a Anatoliei, înaltă și colțuroasă, apare scăldată de valurile mării, în lumina tranda-

firie a dimineţei. Te minunează frumuseţea
coastei aşa de variată ca o dantelă măiastră
lucrată de o mână dibace.

La cîte-va mile spre Vest se prelungeşte'n
mare umbrit de un buchet de arbori, capul de
stîncă ruptă ce poartă numele de *Iason*.

Din vremuri aci se povesteşte c'a ancorat
Argos, mindra corabie pierdută în căutarea *linei*
de aur, şi aci a debarcat *Iason* viteazul căpitan
al Argonauţilor din expediţia aşa de mult cîntată
de poeziile anticităţii elene.

Orăşelul acesta de veacuri doarme acelaş somn
greoiu şi trîndav în care vegetează mai toată
populaţia visătoare a orientului — Natura bogată
a lenevit firea omenească împedînd-o a mai
adăoga ceva.

O barcă ne lasă pe ţărm la un mic debar-
cader putred, înegrit. Un turc ne întîmpină sa-
lutîndu-ne milităreşte; după îmbrăcămintă pare
a fi un vardist.

Plaja care se prelungeşte în mare, spălată
de spuma valurilor, e formată din nisip feru-
ginos, negru, fin şi greu: dovadă că în vecină-
tate se găsesc gisimente de fer. În munţi, numai
la 15 kilometri depărtare, se află mine de argint:
totuşî, ferul, argintul, ca şi cele-l'alte produse
se aduc din porturile ruseşti

Străbatem oraşul în lung şi'n lat. Aceaş în-

grămadire de case fără nici un stil pronunțat, aceleași geamii albe își înalță minaratele țuguiate. Ulicioarele strimte, murdare și cotite se infundă prin ruinele zidurilor vechi sau se închid baricadate prin maldăre de foi de tutun puse la uscat.

Ne oprim în marginea orașului. Numai aici găsim apă dulce: un pârâu limpede se furișează prin crăpătura muntelui; și undele clare i-se preling pe lespezii de piatră sticloasă.

În colțul acesta umbrît și răcoros se strîng locuitorii ca să-și adape vitele. Sub maslinii încărcăți și dafinii mirositori ce cresc la întimplare îmbătrînind în voia naturii, o sumă de oameni se află adunați la umbră. Vre-o doi bătrîni așezați turcește cu picioarele încrucișate se odihnesc nepăsători; nici unul nu scoate o singură vorbă măcar, toți tac și fumează, cu ochii pironiți în gol — pare că urmăresc un punct anume văzut de fle-care 'n parte.

Alții își adapă cămilele și catirii; unii sunt oameni tineri și bine legați; au picioarele goale pînă la genunchi, și pe corp o singură cămașă; — figurile au culoarea bronzului, și trupurile ceva din înfățișarea statuelor antice.

Privim înduioșați la un grup de cămile ce-și leagănă ușor gîturile lungi, întinse înainte; acestor animale urite și diforme natura le-a concentrat singura frumusețe în ochii lor dulci,

cuminți, în care se resfringe melancolia și resemnarea tristei lor soarte.

Pe cînd ne întrebam cîți metri de grosime să aibă platanul uriaș ce-l admiram, ni se răspunde dintr'un grup de Turci : *cinci metri*, într'o romînească perfectă. Era vardistul ce-l întîlnisem la mal și pe care-l observasem că ne urma la distanță, pare că ar fi avut să ne spue ceva.

Surprinzî, îl întrebăm de unde știe romînește; și el, roșu la față, schimbat, ne răspunde că a fost cîțî-va ani prin Romînia.

Ne întoarcem prin cea-l'altă parte a orașului oprindu-ne la casa guvernatorului, un bătrîn *Miralaia*.

Trecem într'o livadă splendidă ce 'și desfășoară bogăția solului pe o pantă dulce pînă 'n mare. Departe, se pierde șerpuind un drum ră-tăcitor tăiat în coasta unei stînci. La umbră, pe-o bancă de lemn, în balsamul jalnicilor chiparoși, doi bătrîni citesc o carte. Unul dintre ei se ridică : e stăpînul casei ce ne întîmpină cu o temenea respectuoasă poftindu-ne să luăm loc. După vre-o două vorbe schimbate, se aduce obicînuita cafea și siropul răcoritor ; bătrînul își netezește barba-l albă-afumată și 'ne zice surizînd : *ioc şarap Efendi* — voind să ne spue că legea nu-l permite să bea vin. Vizităm grădina și casa ; o clădire veche cu zidurile măci-nate de vreme, cu ferestre mici ferecate cu

gratii și închise cu jaluzele verzi. Singurătatea și liniștea ce-o impreseară îi dau o măreție nespus de tristă. Ciudată construcție — în rîndul de jos e grajdul; bătrînul își ține încă o frumusețe de cal, sînge arab. Cînd am trecut pragul, un cal mic, alb ca zăpada, și-a întors gîtul încordat mișcînd nervos urechile ciulite, și ne-a privit cu niște ochi vii și blînzi cari ardeau sub moțul de păr stufos căzut de pe frunte pînă pe nările mari și roșii.

Bătrînul ne spune că de mult nu-l mai încălică, dar îl ține așa să moară lîngă el, că multă vreme l-a slujit credincios în timpuri grele și de primejdie.

Se inserase cînd ne-am luat rămas bun întorcîndu-ne la bord.

Pe la ora șapte toate prăvăliile sunt închise, de cînd cu măcelul Armenilor; mai tîrziu de ora aceasta nimeni n'are voie să mai circule pe strade și nici o barcă nu poate să plece de la țarm.

Seara, după terminarea serviciului, e ora repausului pe bord; clipele dulci și fericite cînd fiecare trăiește pentru sine însuși retras în fundul sufletului său.

În cuprinsul acestor cliți-va metri e imaginea întregii omeniri; în mic, o lume ce s'agită, trăiește împărțită în trepte sociale, cu gînduri, dureri și mulțumiri deosebite.

În tribord la pupă se plimbă comandantul, fluierînd încet; în dreptul careului un grup de ofițeri tineri vorbesc și rîd; în prova pe teogă e toată mulțimea adunată.

Se strîng în grupe oamenii tot din același sat și povestesc sau cîntă așa cum ei simțesc și inima-îi îndeamnă.

... Și nu-î un cîntec singur ca să-l auzi în cor, sau să răsbătă numai un glas deosebit, ci sunt crîmpele frînte de-atîtea voci în parte, și fie-care 'și cîntă încet și pentru sine, de jale, de dor sau de iubire — cîntece vechi de cine știe cînd aduse cu dinșii din vatra părintească, ori altele învățate pe urmă în armată.

Amestecul acesta de glasuri diferite formează o armonie de murmur vag, un fel de tînguire duioasă și unită într-o melancolie dulce și adesea dureroasă, ce tremură în aer pînă ce se stinge în mare.

De-oparte îi strîns un grup, în mijloc vîd și pe vardistul turc ce-l întîlnisem în oraș.

Întreb mirat, și aflu tot misterul:

Era un român, fost soldat pe *Elisabeta* și dezertor de vre-o șase ani, de cînd bastimentele române mai vizitaseră aceste porturi — ciudat lucru... un țăran român vardist în Anatolia.

Vaporul și culorile românești i au deșteptat dorul de țară, nu l-a răbdat inima și a venit

odată să mai vadă pe al lui — găsisе vre o
doi oameni tot din același sat cu el.

Și în clipele acestea trăia o viață întreagă
la sinul cald al țării, în mijlocul mulțimei de
oameni — frați cu dînsul — cari cîntău spunîndu-l
de satul lui, de casă și părinți, de frați și de
pămîntul lăsat așa departe la care de atîtea
ori visase răslețul uitat printre străini.

La spatele lui, unul lungit pe puncte a lene,
cu un maldăr de frînghie avînd drept căpătîi,
cîntă perdut a jale cu ochii țintă în cer :

Trandafirul rău tînjește
Dacă-l smulgî de unde crește
Tot așa tînjesc și eu
După sătulețul meu...

Tace puțin, și iarăși se pornește din ce în ce
mai tare zicînd tot mai cu foc :

Rămîneți cu toți în pace
O-o-f!... mă duc, că n'am ce face !...

Mă uit la ei: vardistul și oamenii aceia ce
staū pe lîngă el, nu cîntă, nici nu rid; vorbesc
încet, așa ca în spovedanie.

El stă jos țîtînd capul în piept și numai rar
scoate vre o vorbă și întrebă de ceva, apoi
oftează adînc și clatină din cap încet, abia se
mișcă firele moțului prins în virful fesului roșu.

Ce-o fi vorbind oare?... Și cîte s'o fi petrecînd în fundul ascuns al inimei sale!...

Cînd și a ridicat capul am văzut bine cum îi jucau în lacrimi ochii lui tulburi.

Și-a luat rămas bun căci se suna apelul și oamenii toți treceau la front pe borduri.

Pe cînd unul, cu glas tare spunea rugăciunea de seară, toți cel-l'alți, pe punte în rînduri, cu capetele goale, își făceau semnul crucei, iar notele metalice vibrau pierdute'n aer.

Barca, în care el plecase, era departe cînd am zărit-o potolindu-și mersul; și s'a oprit dînd drumul lopeților în voe.

Abia se distingea o umbră stînd pe loc în ceața ștearsă a serei — par'că nu se'ndură să plece — de ce s'o fi oprit...

Spre asfințit de mult dispăruse globul soarelui înecat în adîncul mării. Sgomotul, viața bordului, încetese odată cu cea din urmă tremurare a notelor sfînteî rugăciunii de seară. Pe punte nu se mișca nimeni, în cabina comandantului lumina era stinsă; afară, vre-o doi oameni în prova de serviciu, și noi grămadă strînși în jurul bătrînului *Marcheti*, mecanicul bordului.

La toți ni-era drag omul acesta pentru bunătatea inimei și farmecul povestirilor sale. Ne spunea tocmai din peripețiile unui nau-

fragiū ce-l suferise în Marea-Roșie, apoi amintiri din bătălia navală de la Lissa, unde luase parte în tinereța sa.

De mult terminase bătrînul, dar noi tăceam cu toții, stăpîniți de înțelesul povestirei spuse într'o românească așa... de stricată și plină de glume și învățătură de-ale meseriei, deprinse o viață întreagă în aspra școală a mării.

Era tîrziu, nici unul nici altul nu se îndura plece — frumusețea nopților pe mare dă un farmec nespus de dulce grelei vieți de bord — mișcați de liniștea ce ne înconjură, fără să știm, ne țintuise în loc un fel de teamă par'că de a nu turbura sfînțenia liniștei ce stăpînea natura întreagă.

O noapte dumnezească!... frumoasă ca în basme: cerul curat, nici o mișcare nu se simțea, nici o adiere nu înfiora calmul apei moarte. Iar sus, în peretele negru al țărmlui, o licărire albăstrie începu să resfiră frunzele copacilor înalți, și colțul lunii noi se ivi lucind ca muchea unei seceri de argint înfipă în virful unui dafn bătrîn.

Furați de gînduri pe nesimțite, se coborîse fie care în adîncul tainic al sufletului, uitînd flința celor din prejur.

Un sunet vag ajunsese pînă la noi, o tresărire abia simțită ca un fior slab atinse pacea nopții.

Ne-am ridicat cu toții ca să vedem ce este.

Cu ochii deschiși, cu auzul ațintit, așteptam... pe luciul negru al apei abia aluneca o umbră în zare.

Era o barcă ce se îndrepta spre noi; nici un sgomot nu s'auzea, doar se simțea ușor mișcarea lopeților lină, regulată, fără a scoate pana afară din apă.

„Să știți că-i un contrabandist de tutun“ spune unul dintre noi.

Barca se apropiase; când a venit alături, în loc să acosteze în bordul în care ne aflam, a ocolit prin pupa vasului și s'a oprit pe furiș la scara din bordul opus. Am înțeles îndată: în bordul din spre țarm îl era teamă să nu fie zărit la lumina felinarelor de punte.

„Ba... nu, e vardistul turc care a fost aici.“

Aduce un răvaș, o legătură cu lucruri pentru un soldat ce o să i-le ducă la părinți în satul lui, și niște tutun pe care ne roagă să-l primim, că-i foarte bun, de Baffra.

Stă și ne istorisește ciudatul roman al vieții lui și chipul cum trăiește prin locurile acestea. Ne mulțumește apoi din toată inima și pleacă încet, strecurându-se prin întuneric.

Noi am rămas privind la dunga de lumină lăsată în luciul apei, ca urma unui diamant ce taie o sticlă întinsă.

O pierdusem cu toții din vedere, odată mai apărău în curmezișul cărării de lumină ce o aș-

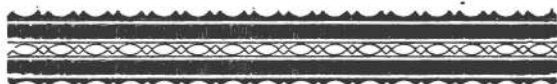
ternuse luna de sus, incremenită anume ca o
semi-lună de-asupra unui minaret. În clipa
aceea un glas puternic s'auzi din spre țărm.

Santinela de pe mal zărise barca în lumină.

Acelaș strigăt răsună repetat de câte-va ori;
și un fulger scurt licări înroșind c'o pată lumi-
noasă negrul țărmului în zare, iar bubuitul
unei puști înfloră coprinsul tot, spărgînd liniștea
noptei... o clipă numai, căci ecoul se risipi de-
parte pierdut în pustiul întunecat al mării...

X.

Samsun, 6 August.

Înainte de prinz primim o vizită neașteptată.

Un domn bătrîn, corect îmbrăcat, se urcă pe punte și ne salută respectuos; într'o mină își ține șapca lui rusească și în alta o cravașă de trestie de mare.

E un colonel rus de cavalerie în retragere.

Îl poftim în careu. Incepe a ne spune, într'o franțuzească stricată, cîtă simpatie are pentru Romîni: a făcut campania de 77, ne cunoaște foarte bine țara și obiceiurile, ne știuse și limba, dar a uitat-o; i-a mai rămas numai două cuvinte pe care le repetă într'una, cu deliciu: *vin Tragașani!... ah!... vin Tragașani!..*

Atunci schimbăm berea, cu care îl tratasem, pe vin... și limba musafirului nostru se des-

leagă; exploziile de simpatie devin din ce în ce mai dese și mai puternice.

Ca să ne arate câtă dragoste are pentru Romîni ne spune o dovadă pentru a ne bucura pe toți : pe moșiiile sale din Caucaz nu are de cît Romîni — noi ascultăm mirați — da, și-a stabilit o colonie întregă, vre-o cîte-va sate romînești din Basarabia. Și mulți proprietari bogați au adus oameni tot de-acolo.

Guvernul rusesc, continuă el, îi are pe toți în grijă ; iată, puteți vedea : soldaților care pleacă din Basarabia trimiși la trupele din Siberia, departe pînă la hotarele Chinei, le dă pămînturi acolo ; ei nu se mai întorc, și familiile lor, duse de guvern pe cheltuiala sa, sunt stabilite spre Manciuria, unde le dă pămînturi întinse și bogate ... îi are pe toți în grijă guvernul rusesc !...

Paharele se golesc, discuția se încălzește, fără să știm alunecăm în chestiuni naționale și de politică străină.

El ne asigură mereu că tare mult ne iubește, dar să nu ne supărăm că-l sincer, el vorbește drept, așa-l e felul său — nu-l place de loc cum ne purtăm, după atîtea bine-faceri din partea Rusiei ... nu, nu stă frumos, zău că nu ... oricum, tot creștinul ortodoxul ca și el ... nu, nu stă frumos.

La început noi voiam să-l explicăm, văzînd-

du l însă așa de sincer și încredințat l-am lăsat mulțumindu-ne a-l asculta interesați. Nu-l vorbă că mai interesați îl priveam cum ridică ușor paharul, căta lung în zare la limpezimea vinului, și dintr'o dată îl răsturna pe gît, apoi își suga buzele subțiate și clipea nervos din ochii lui mici, albaștri-tulburi care-l luceau printre gene.

Și-l lăsăm tot timpul să-și stingă focul care-l ardea în chestiunile politice înalte; și noi îl ascultăm în liniște — să-l întrerupem ori cum nu stă frumos... e în casa noastră, ș'apoi vinul, deși ușor la băut, e însă bun și vechiu.

Soarele ca focul ardea în miezul zilei cînd am debarcat la mal în port.

După cîtîl-va pași am putut observa că orașul acesta are o înfățișare ceva mai europenească. Ne opim în răscrucea a doua străzi largi, pavate cu lespezi mari de piatră. În dreapta se înșiră un rînd imens de bolți — e un bazar oriental.

Curioasă impresie îți produce această confuză îngrămădire de mărfuri felurite între zidurile vechi, umede și înegrite de vremuri.

Un muzeu uriaș, fără nici o rînduială. Cum ai pășit sub coperișul de piatră tăiată în bolți enorme și negre-afumate, te prind fiori în aerul rece și umed; ca într'o peșteră te înecă mirosul greu de mușgălu.

Abia lumina zilei mai poate să răsbătă, și cîte-o rază caldă se furișază'n taină de'ncearcă să usuce dungî albe înșirate din picături de apă ce se preling cu'ncetul pe ziduri în nугhere. Și'n dansul acesta, te amețește un sgomot vag de miî de voci într'una, care se agită în clocot sub bolți înăbușite, isbindu-se între ziduri c'un nesfîrșit ecoî.

Trecurăm pe lingă o prăvălie cu arme. Ce curioasă adunătură de vechituri: puști lungi, un fel de șușanele cu paturi mici sculptate și încrustate în sîdef, pistoale mari turcești, pumnale fine artistic lucrate, săbii de Damasc și iatagane cu lamele curbate.

Ne oprim la o prăvălie de stofe și mătăsăril. Negustorii sunt niște Greci; cu ochii lor negri, vii, ne prind învăluindu-ne într'o privire șireată și cercetătoare. — Adînci cunoscători de oameni. — Dintr'o clipă te a pătruns, și cu o siguranță uimitoare, te știe ce ești, de unde vii și ce voleyti.

Intreaga prăvălie și-o răstoarnă grăbiți numai ca să ne arate marfa; nu cere să-î cumpărăm nimic, dar gura nu le tace; și laude, ademeniri și politețe curg din belșug cu cît se string mai mulți în jurul nostru.

În cîte-va minute coprinsul tot e inundat în valuri colorate de pinzeturi și stofe — o beție de culori vii împletite într'un chip bizar în de-

semnuri fantastice după capriții nespuse de ciudate.

Alături e un fel de cofetărie turcească.

Stăpînul, un turc, stă în fundul prăvăliei pe un scaun și fumează așteptînd liniștit să-l vie mușterii; nici nu clipește măcar din ochi.

Îi cer apă și dulceată. El se ridică încet și cu mișcări măsurate îmi aduce un borcan mare, o lingură și un pahar, apoi se așează iar la locul obișnuit. După ce-mi potolesc setea, voiū să-l plătesc; turcul se uită lung și nedumerit la mine.

Eū mă mir de ce nu vrea să ia banii, și el se miră de ce-l plătesc cînd n'am gustat de cît odată. N'a fost chip să ne înțelegem. La urmă îmi spune hotărîtor: dacă-ți place, mănîncă; dacă nu, atîta pagubă. Turcul voia să mănînc tot borcanul, și nu pricepea cum să-mi ia plată numai pentru că gustasem.

Eșim din bazar și apucăm la deal pe drumul care duce spre cimitirul orașului. Străbăteam un cartier sărăcăcios; casele mici și simple apar prin verdeața platanilor stufoși.

Oamenii aceștia nu pun nici un interes pentru a-și infrumuseța casele în care locuiesc, pentru că nu stau de cît foarte puțin în ele. Tot timpul sunt afară în aerul cald și dulce, în sinul naturii așa de frumoase, sub un cer limpede, la umbra unei vegetații bogate. Pe cînd la Nord, în frig și umezeală, sub cerul acoperit de ceață casa e singurul cuib plăcut și cald în care omul își găsește odihnă și mulțumire după o muncă chinuitoare în luptă cu aspra natură ce i-se împotrivesc.

În drum ne minunăm privind la cliș-va turoi bătrîni ce stau la umbră și impletesc ciorapi. Ciudat neam de oameni. Fără să vreați, cîtînd la chipurile aceste tăcute și blajine, îmi vine în minte cruzimile săvîrșite în măcelurile armenilor și groazuica faimă ce acești fanatici și-au cliștigat de veacuri... aceeași mină ce poartă

andreaua de împletit ciorapii, mănușește și iataganul de rățezat capetele ghiaurilor nelegiuiți.

— Unde apa e mai lină acolo? și mai adâncă!

Intrăm în cimitir. O grădină frumoasă pe-o coastă înclinată ușor în spre mare.

Cît ochii pot cuprinde nu vezi de cît mulțimea de lespezi mari de peatră, cioplite primitiv, și'n neorînduială înfipte în pămînt.

Cărrile înguste ce șerpuesc în zare se perd printre morminte, și pacea sfîntă a morții domnește pretutindeni, iar chiparoșii triști jălesc de cine știe cînd mormintele închise, de multă vreme poate căzute în uitare...

Pe locurile unde se văd coloane rupte și lespezi mari trunchiate, arată că pămîntul acolo ține închisă cenușa celor cari au fost ripiți de lume în floarea tinereței.

Străbatem tot cimitirul în lung și ne oprim la ușa unei gîmii, căci tocmai este ora de rugăciunea serii. Și 'n mijlocul acestei tăceri desăvîrșite începe să răsune chemarea repetată a unui muezin de sus din minaret. Nu înțeleg ce spune, îl văd cu brațele întinse cum chiamă credincioșii, cu glasul plîngător și plin de pietate.

Urcăm cele cîte-va scări de piatră; la ușă ne lăsăm bastoanele și intrăm înăuntru. În momentul în care pășesc pragul un fior scurt îmi fulgeră prin trup: înăuntru e rece, tăcere

adîncă și aproape întuneric. Cu-o singură privire coprind tot golul tainic al acestui locaș de rugăciune.

Vre-o două raze slabe pătrund prin geamuri mici și pollesc o parte din zidul afumat; zugrăveala pereților e ștearsă, abia se mai cunoaște o urmă colorată de liniile ce se taie în felurite și mistice desemnuri. Inscripții încalcite rămase întrerupte de mozaicul căzut din locul unde fusese înfipt odată cu rară dibăcie de-o mină omenească.

La glasul chemării de la templu s'adună credincioșii, și pe măsură ce-ajung își lasă papucii în rînd la ușă și încet pășesc tăcuți, cu ochii în pămînt, cu picioarele goale pe dalele de piatră rece. Trec pe lingă noi fără să ne privească, senini, liniștiți își iau locul obicinuit. O liniște desăvîrșită, nici o șoaptă nu atinge sfînțenia tăcerii din năuntru; și toți întorși cu fața în spre Meca, stau cu ochii pe jumătate închiși, perduți ca într'un vis; un fel de meditare pioasă, ideală. Figurile nu spun nimic; nimic nu se răsfrînge din tot ce se petrece în lumea sufletului lor. Tîrziu începe vag un murmur de șoapte neînțelese și ei se prosternă cu fața la pămînt, îndoiți de mijloc se leagănă asemenea mișcării ce-o are un om în mersul călare pe o cămilă.

Aceleași intonații s'aud într'un amestec de

glasuri stăpinite — cu toții recitează verseturi din *Coran* frenetic repetate în limba lui Alah; și coardele gândirei nu mai vibrează în crieri, li se topește mintea în frumusețea și bogăția frazei așa de arzătoare a poeziei sfinte — și în beția de vorbe și imagini le ard ochii în extaz și buzele în tremur repetă poezia *projetului-poet*.

Amestecul bizar de însușiri contrarii e 'n toată firea acestui neam de oameni. Alături de cinsto, răbdare și blîndeță, găsești cruzimea oarbă, tembeli și brave; din liniștea senină trec numai într'o clipă la furie aprinsă.

— Moartea nu este nimic pentru că nu există, zic ei, și gata sunt ori-cînd cu drag să-și verse singele cînd legea, patria sau pașahul cere.

Fanatic și erou, acest popor, odată a minunat și îngrozit o omenire întreagă; dar azi... în decadență, o soartă tristă îl mină spre peire — e soarta ce pururi au avut'o popoarele înbătrinite...

XI.

Synope, 26 August.

Cea mai bună radă de pe toată coasta, este de sigur aci la Synope.

În locul acesta s'a dat vestita bătălie navală dintre turci și ruși, în care flota turcească a fost zdrobită și înecată în mare.

Și azi când ancora se smulge tirindu-se pe fund, adese-orî găsim în pământul lipit de ghearele ei, monede, lucruri mici, armele unei lumi ce doarme în adîncimea întunecată a fundului.

O peninsulă înaintează în mare, un istm îngust o leagă cu uscatul, pe șuvița aceasta de pământ, sus pe șeaua dealului a fost zidită mîndra cetate din Synope. Zidurile de centură stau de-atîtea veacuri în picioare încă; țări, crenelate, mai poartă și azi în coaste urmele obuzelor rusești.

Des-dimineață a început să cînte o muzică în oraș : era zi de sărbătoare, onomastica Sultanului; aceleași și iar aceleași note lungi, chinuitoare, ale unei melodii orientale, le-am auzit repetate din zori și pînă în noapte

Toți ofițerii, în ținută de ceremonie, mergem în vizită oficială la guvernator.

La mal ne întîmpină mai mulți ofițeri turci din marină și infanterie; cînd trecem pe sub bolta porții, un soldat de santinelă ne presintă arma isbind-o cu patul în pămînt.

Intrăm într'o sală mare; în mijloc o masă, de-alungul pereților sofale și jilțuri vechi îmbrăcate în postav roșu.

După obicinuitele prezentări și ceremonii, pașa ne urează bună-venire, comandantul diviziunii noastre îi răspunde mulțumind, și convorbirea se angajază între cei mari.

Pașa, om foarte plăcut și deștept, vorbește cu drag despre țara noastră; pare a fi un om cu totul europenizat — din pricină că luase aspre măsuri pentru a împiedeca măcelul armenilor i se zicea de turci, în batjocură, *Ghiaur-Pașa*.

După prînz mergem într'o excursie prin împrejurimile orașului. Pașa ne pusese la îndămină opt cai arabi ce ne așteptau la mal gata, înșelați cu harnașamente orientale roșii satî verzi împodobite în cusături de fir.

Eșim din cetate călăuziți de patru așchiri

călări și înarmați; ne îndreptăm la deal abea putînd să stăpînim caii mici, iuți și nervoși ce se frămîntă într'un joc fără astîmpăr; tocmai tîrziu s'aștern la drum în trap întins.

Ajungem pe înălțimea din capul peninsulei.

În depărtare se zăresc albe zidurile cetății; și'n urma lor se întinde un deșert de nisip roșu. În transparența de aer și lumină s'aprinde un joc de licăriri ciudate pe această *mare* întinsă de nisipuri arzătoare.

Jos, la picioarele noastre, înainte, în dreapta și în stînga se întinde marea calmă, adormită într'o străluciri orbitoare; în liniștea miezului de zi nimic nu poți surprinde în tot *pustiul* acesta de apă argintie.

Ne oprim și descălecăm pe marginea unei prăpăstii; aci se înalță ruinele vechiului templu zidit de regole *Pontului*, vestitul *Mitridate Eupator*.

Tăcuți, ca'n fața unui mormînt, privim grămada de dărămături; rămășița falnicului monument, ce-a strălucit cu 100 de ani înainte de Christ, trăește încă păstrînd în sfînta ei singurătate taina veche a lumii asiatice.

Blocurile aceste de granit cioplite cu atîta măiestrie au viață încă pentru a ne dovedi blestemata morală a timpurilor trecute. Cîtă muncă omenească cheltuită pentru nebuna fantazie a unui *singur om*... cîtă sudoare și cîte lacrimi s'o fi scurs pe luciul acestor pietre... podoaba

operei atitor mii de *necunoscuți* cari lucrau pentru glorificarea oarbei vanității a unui *potentat* tiran.

Ne întoarcem înapoi pe-un drum mai scurt ce trece printr'o pădure bătrână de măslini. In vale lăsăm caii plini de spume aşchirilor ce ne însoţeau, şi intrăm pe jos în oraş.

Auzisem că în această localitate guvernul turcesc trimitea în exil pe mulţi dintre osindii politici. E drept că acest loc este foarte potrivit; asigurat de trei părţi, căci e înconjurat cu apă, numai o parte e legată cu restul ţării, şi acolo sunt zidurile cetăţii, tari încă şi bine păzite. Se zicea că şi un ofiţer din artileria turcă ar fi trimis aci ca pedeapsă pentru că luase parte la o revoltă din Stambul.

Eram foarte curios să-l văd.

Cum mergeam singur prin port, zăresc la masa unei cafenele, în mijlocul unui grup de turci, un ofiţer român — era camaradul meu de bord, prietenul *Nicu Johnson* cum îi ziceam noi din cauza tăieturei englezeşti a favoriţilor săi.

Mă apropii de masa la care sunt poftit şi fac cunoştinţa celor ce se află de faţă.

Erau doi bătrini respectabili, îmbrăcaţi europeaneste, purtau însă tot fesurile obicinuite; al treilea, un tânăr îmbrăcat milităreşte, înalt, frumos, cu-o figură aproape copilărească, şi lu-

minată de un zimbet fin; musteața abea-î mijea; în ochii lui mari și dulci avea o strălucire pătrunzătoare.

Acesta era ofițerul exilat.

Toți trei știaū foarte bine limba franceză; oamenii culti, începură să ne vorbească despre țara noastră de care aveau cunoștinți întinse.

În cite-va rinduri am încercat ai face să vorbească și despre dinșii — eram foarte curios să aflu de ce fuseseră exilați — n'am isbutit căci se fereau să amintească ceva din trecutul lor.

Intr'un tîrziu unul dintre bătrînii mi-a spus oftînd din adîncul inimei: „Ah!... dacă ai ști D-ta ce simt cînd îmi amintesc din viața mea, ai înțelege de ce nu vorbesc de trecut... de ce nu vreau să mă uit în urmă... și nici înainte nu pot să mă uit!..

Atîta durere înăbușită tremura în vorbele aceste cu înțeles ascuns, că n'am îndrăsnit a-l mai întreba nimic. Și toți tăceam respectînd întristarea bătrînului ce-și netezea barba-î cărunță; iar ochii lui sticleau printre genele stufoase, și înotînd în lacrimi îi aținti departe la fumul unui vapor pierdut pe luciul apei. Acolo în zare un nou raș alb plutea pe marea albastră a cerului, ca o insulă din altă lume... Și multă vreme a rămas bătrînul așa, cu ochii țintă la fumul ce se'nalță a lene înegrind par'că țărmul acelei insule cerești.

Tinărul mi-a spus în cite-va cuvinte toată istoria vieții sale.

Era din o veche familie nobilă; fiul unui pașă din Ianina, făcuse școala militară din Stambul. Pe cînd era în școala de aplicație, ca ofițer de artilerie, pe lîngă studiile militare se adapase și din isvorul bine-făcător al învățăturilor din Apus; el, ca și toți camarazii săi de clasă, de și tinăr încă, vedea în adevărata lumină starea îngrozitoare în care se sbătea patria sa.

Cu toți intraseră în legături cu partidul revoluționar al *junilor turci*.

Guvernul a surprins toată mișcarea lor; i-a închis și a desființat școala. Pe cel mai mulți i-a osîndit la moarte înecîndu-i în *Bosfor*; pe unii, cari erau din familii nobile, i-a cruțat trimetîndu-i în exil prin diferite locuri în Asia.

El fusese condamnat ca să servească 7 ani ca soldat în regimentul de artilerie din Synope.

Nu avea voie să citească de cît numai cărți turcești.

Căpătase pe ascuns operile lui *Volney* și le tradusese în limba turcă, în timpul celor trei ani de cînd își făcea pedeapsa.

— Ca să puteți judeca țara noastră, ne spune tinărul, trebuie să o împărțiți în două: poporul întreg de-oparte, mulțimea aceea răbdătoare și

cinstită care lucrează numai pentru o mică pătură conducătoare, pentru acei trîntori cari în atingere cu civilizația europeană au ajuns mai răi și mai tâlhari ca înainte; aceștia au pierdut natura lor primitivă, și-au schimbat și fondul prim bun care-l aveau.

— Ah!... dacă am avea și noi o mică parte numai din libertățile pe care le aveți în țara D-voastră.

— Știți care e diferența dintre rominii și turcii?... . . . dar, nu vă supărați?... ne spune unul dintre bătrîni. Rominii, tot-d'auna mindri, zic: suntem civilizați. Turcii, tot-d'auna încăpățînați, zic: nu vrem să ne civilizăm, rămînem așa cum suntem.

— Și ce credeți despre viitorul Turciei, întreb eu.

Tînărul tace, bătrînul își ridică ochii la cer, oftează adînc, șoptind rar : „nimic, nu mai putem aștepta nimic!...”

Cînd ne-am despărțit, bătrînul m'a apucat de braț și, privindu-mă în adîncul ochilor, mi-a spus cu glasul înecat : „D-ta nu poți să înțelegi ce'nseamnă a trăi fără să aștepți nimic!...”

A doua zi, seara, se dă pe bordul *Elisabetei* o serbare la care iau parte autoritățile civile și militare ale orașului.

La pupă, pe dunetă, toate erau împodobite

XCVIII

cu mult gust ; pavilioanele tuturor națiunilor fluturau ușor în vînt arătîndu și feluritele culori ; pe roata cîrmei se răsfața, roșu cu semiluna albă la mijloc, pavilionul Turciei.

Lămpile mici, electrice, străluceau înșirate de-alungul bordului ; lumina lor se resfrîngea tremurînd în oglinda apei limpezii

Cele două proiectoare electrice de pe comandă, de cu vreme începură a trimite snopuri de raze luminoase spre mal, în dreptul debarcaderului, pentru a lumina calea bărcilor ce aduceau invitații la bord.

Pe la 9 ore a sosit pașa împreună cu ofițerii de diferite arme și grade.

Erau și cîțiva străini cari veniseră însoțiți de familiile lor : un inginer italian, un doctor german și mai mulți greci. Din toată mulțimea, două persoane atraseră privirile noastre : soția doctorului, un tip de frumusețe, mai cu seamă ochii ei blînzi, albaștri, aveau acel farmec visător al femeilor germane ; și un maior de artilerie, *negru* cu dinții albi ce-l sticleau printre buzele groase ; avea părul des și creț : tip de *mulatru*.

Convorbirea o întrețineam mai mult cu străinii, căci turcii stău înșipți pe scaune mestecînd liniștiți și cu sfințenie prăjiturile cu care fuseseră tratați.

Soția doctorului, foarte încântată, în mijlocul unui grup de ofițeri, esclama suspinînd :

„Ah!... ce rău îmi pare că o să plecați așa curînd; în sălbăticia asta unde trăesc, cînd voi avea fericirea să mă schimb vre-o vorbă cu ast-fel de oameni!“.

Eă intru în vorbă cu maiorul negru; dar mă înțeleg foarte greu căci abia știe vre-o două cuvinte franceze pe care le repetă mereu : „*Je compris mousié ... je compris.*“.

Îl îndemn la un păhăruț de piperment; îl ia în mînă și, cu 'n zîmbet fin îmi spune că legea nu-i dă voie; își întoarce apoi ochii spre pașă, care tocmai atunci privea în altă parte, și dintr'odată răstoarnă pe gît băutura oprită, clipește apoi șiret și iar zîmbește mulțumit.

Îl întreb despre ofițerul exilat care se află sub comanda sa. Îmi spune că mai are încă patru ani de pedeapsă dar s'a făcut raport la Stambul pentru grațiarea lui, căci se poartă bine; e om cum se cade, dar a vorbit mai mult de cît se cade. Îmi spune negrul ducînd degetul la buze cu'n gest plin de înțeles. — „La noi e foarte rău dacă spui mai mult de cît este voe...“

De odată convorbirea de pe punte încetează, toți ne ațintim auzul... abea ajung pînă la noi cîte-va note tremurătoare ale unei melodii dulci de departe din spre mare. Toată lumea se ridică pentru a privi într'acolo. În lumina argintie

a lunei o barcă aluneca încet; și notele s'apropiaă din ce în ce mai clare, mai duioase în farmecul liniștei de noapte.

Era prietenul *Johnson* care cînta „*Steluța*“.

Pașa fu cel dintîi care bătu din palme, după el începură aplause sgomotoase.

După scurt timp cîntecul încetează; petrecerea continuă: se fac diferite exerciții, jocuri obicînuite pe bord în asemenea ocazii.

Comandantul *Elisabetei* ține un cuvînt de laudă și mulțumire pentru modul bine voitor și călduros cu care am fost primiți în porturile turcești. Pașa, foarte mișcat, răspunde arătînd simpatiile ce le-a avut tot-d'auna pentru romîni.

Din mulțime mă simt apucat de o mină — e *Johnson*, care-mi șoptește la ureche: „el e jos, ne așteaptă“. De cu ziuă vorbisem cu ofițerul exilat ca să vie în timpul nopții pentru a-l da niște cărți. Ne suim într'o barcă îndepărtîndu-ne de *Elisabeta*; din zarea întunecoasă ce ne'nconjoară se furîșează încet o umbră. Nu poate fi el; în barca ce se apropie e un singur om, pare a fi un barcagiū turc ce se lasă ușor înainte la fle-care mișcare a lopeților.

Bărcile sunt alături... „eū, eū sunt.. m'am îmbrăcat așa ca să nu fiū cunoscut“.

Plecăm încet toți trei spre *Mircea*. Legăm bărcile de scară și ne suim pe punte; timoni-

erul de quart se uită lung în urma turcului . ce se coboară cu noi în careți.

În cîte-va minute adunăm toate cărțile franceze ce le avem prin cabine; la fie-care nouă carte ce i-o dăm, cîte o exclamație de mulțumire — e în culmea bucuriei cînd vede *Minciunile Convenționale* de *Max Nordau*, auzise mult despre această carte — le ia pe rînd, le pipăie, citește titlurile dintr'o aruncătură de ochi și, cu sîngele în obraz, îmbujorat de emoție și bucurie, abea poate să mai lege cîte-va cuvinte: „cum să vă mulțumesc... cînd să vă mai întîlnesc oare“...

Cu pachetele subțioară ne scoborim în barcă; cum ne îndepărtăm tăcuți prin întuneric de-o dată ne cade'n față o lumină de foc; scîldați într'o strălucire albă rămînem orbiți cîte-va clipe numai, căci pata luminoasă alunecă pe sub bolta cerului lăsînd o dungă scîlipitoare ca și coada unei comete imense.

Era proectorul electric ce-și întorsese fășia luminoasă asupra țărmlui, pentru a lumina calea bărcilor; lumea pleca de la *Elisabeta*.

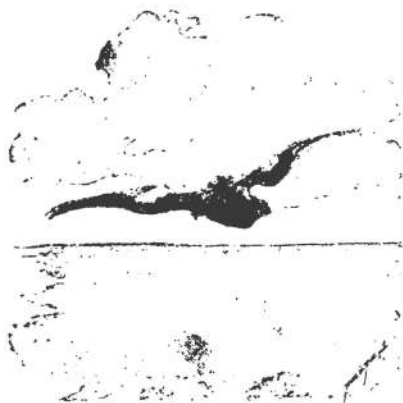
Am așteptat privind din umbră pînă s'a scurs întreg convoiul; în bărcile pline cari alunecău lin pe oglinda străvezie a mării, mulțime de capete și brațe păreau că se mișcă într'un foc fantastic sub ploaia razelor albe ale conului de de lumină.

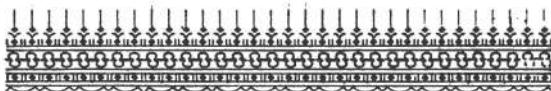
CII

Cînd ne-am despărțit, el mi-a spus mișcat, cu glasul stîns: „numai cite-o pagină pe zi o să citești, ca să-mi ajungă pe toată vremea cît voi sta aci...” și ochii lui blînzii ardeau licărind în lacrimi.

A doua zi, cînd se lumina de ziuă, și *Mircea* își întindea pînzele plecînd în spre larg, am văzut bine o formă omenească, departe lingă far, cum flutura o batistă albă în suflarea vîntului.

...Și vîntul dimineții, cu adierea-l dulce venind de la țarm, părea că ne-aduce ușor dintr'acolo suspinul părerii de rău a unui suflet nefericit . . .

XII.

Pe mare, 29 August.

.....
.....
.....

De trei zile suntem pe drum, spre țară.

De mult a dispărut coasta *Asiei-Mici* rămasă în urmă dormind înfășurată în ceața deasă a toamnei.

Navigăm numai cu pinzele. O briză răcoroasă se furișează pînă în fundul cabinelor; și *Mircea* aplecat pe-o coastă, cu pinzele bombate, se duce ca săgeata pe luciul mării calme sub cerul clar,

albastru. Un cîrd de marsuinî se întrec în mers cu noi, și'n jocuri nebunatice se dau afund ca iarăși să apară cu solzii argintii lucind pe fața apei.

Pe punte, toți oamenii sunt veseli: ajungem azi în port... și mîini e sărbătoare...

.....
.....

„Să vede uscatul în prova“, strigă cu glas tare omul din gable.

„Constanța... Constanța... ajungem, șoptesc cătînd cu toții să prindă în zare o liniuță neagră ce joacă tremurînd în aerul străvezit la orizont.

Ne apropiem de coastă.

E într'amurg; spre asfințit ceru-l aprins, și în lumina de purpură a sării se poliesc pe boltă norii de par lespezii de aur ca trepte înălțate. Iar soarele apune uitîndu-se înapoi spre portul ce rămîne mai lucitor și mîndru sub razele din urmă — așa cum îl visăm s'ajungă în viitor —.

Din largul mării *Mircea*, bătrîn dar mîndru încă, se'ndreaptă spre uscat și sboară cu pinzele întinse dorînd s'ajungă în port

Pe sus plutește lin, cu aripele obosite, o pasăre grăbită: să întoarcă spre țarm la cuib ca să se culce.

Suntem aproape. Pe cheiū se vede lumea so-
sită să ne-aștepte : batistele se mișcă în aer
urîndu-ne *bună-venire* !...

Iar flamura lui *Mircea*, din vîrf de la ca-
targ, răspunde fluturîndu-și culorile în vînt, și
'n jocul ei prin aer se apleacă și se'înalță de
pare că salută pămîntul țării noastre . . . .

SCHIȚE MARINE

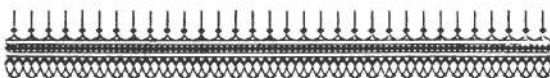
ȘI

MILITARE

MOARTEA PILOTULUI

Era o zi de Iulie, căldură înăbușitoare.

Vre-o două vapoare de marfă, acostate la cheiul vechi de peatră, își prăjeau la soare trupurile uriașe îmbrăcate în table negre de fer.

Pe la amiază pavilionul de la căpitănia portului, lăsat jos, arăta că e ora repaosului.

Hamaliii încetaseră lucrul și, lungiți pe mo-vilele de cărbuni, dormeau trudiți.

Coșurile de încărcat se odihneau și ele, goale, răsturnate alături.

În șirul de cafenele, ce se țin lanț una de alta în lungul cheiului, lumea sta la umbră în jurul meselor.

Unii își deșertați paharele de sirop răcoritor, iar alții își sorbeau filosofic cafelele.

La cafeneaua piloților, în fața debarcaderului, *Barba-Spiro*, cel mai bătrîn pilot din port, sta la umbră ținînd în colțul gurei țigareta lui, făcută dintr'un ciolan, și urmărea a-lene, cu ochii pe jumătate închiși, fumul ce scăpa în rotocoale albăstrii.

Era foarte bătrîn *Barba Spiro*; ținea minte de mult, din 'nainte de a fi orașul zidit.

De pe cînd erau numai niște colibe de stuf, în toată întinderea ostrovului și a mlăștinilor de o parte și de alta a gurei Dunărei pînă în mare. Multe povestea moșneagul, dar nu pe toate.

Se zicea de unii că în locul unde este acum portul Sulina, nu cu multă vreme în urmă, era un vestit cuib de pirați, care jefuiau vasele ce se apropiau de gurile Dunărei.

Și mulți numai ast-fel își explica începutul averilor unor bătrîni din port.

Lui *Barba-Spiro* însă îi plăcuse să trăiască bine, și nu avea bani strînși.

De două ani era la pensie: îl sfătuiseră doctorii să-și termine meseria. Era și vremea; suferea de inimă.

Viața sbuciumată a piloților, grija ce o au în conducerea vaselor încărcate, atenția vecinic încordată, emoțiile dese și reumatismul fac pe cel mai mulți să-și termine meseria sdruncinați și bolnavi de inimă.

De și primea regulat pensia, bătrînul nu se putea desvâța de viața lui obicînită din vremea tinereței.

Din faptul dimineței, de cum prindea a se deștepta viața în port, el era în picioare. Și o lua încet de-a lungul cheiului, cu spinarea încovoiată, cu genunchii îndoiți, cu țigăreța în colțul gurei.

Se opria la fie-care vapor, se uita lung, cercetător, și pleca înainte urmîndu-și inspecția.

Nu se petrecea nici o mișcare în port ca să n'o afle el.

Cum sta une-orî la masa cafenelei, se scula în picioare, își punea mina strășină la ochi și căta lung și țintă spre largul mării.

De cum prindea să răsără cîte-un punct negru pe fundul albicios al zărei, nu-și mai lua ochii pînă ce punctul acela nu se desprindea bine în larg, luînd forme regulate, răsărînd catargele și coșul.

Fluerul ascuțit și repetat al vre-unui vapor, ce avea să facă manevră în port, îl făcea să tresară.

Se scula încet de la locul lui, mergea la marginea cheiului, și cu aerul unui examinator sever, observa manevra vasului în cele mai mici amănunte.

Cîte odată se enerva, își ducea mina la coaste să-și potolească bătăile repezii ale inimii : i-se

părea că nu-l bine ; își strîngea pumnii și mormăia înăbușit cite o injurătură.

Cînd îi plăcea manevra, fața i se lumina și zicea în gura mare : „*Bravo capitane, bravo !...*“

Trăia din viața portului, lua parte cu tot focul inimei la mișcarea lui.

Părea că și mersul vaselor și izbirea cadențată a valurilor, și întreaga mișcare din port mergeau în același tact cu bătăile inimei lui.

Și tocmai tîrziu sub seară, cînd prindea a se polei virfurile trestilor și soarele, roșu aprins, se stîngea înecîndu-se în adîncul apei, bătrînul pleca domol, cu pași mășurați, spre casă.

Și une-ori, în liniștea miezului de noapte, cînd tot portul dormea obosit și nu se auzea de cît pleoscăitul cadențat al valurilor lovite de cheiuri, bătrînul o lua încet-încet de-a-lungul digăi vechie de peatră, ce ca un șearpe uriaș se tîrăște în mare, avînd în cap ochiul roș al farului

De vre-o două zile *Burba Spiro* se simțea slab de tot ; o tusa seacă îi înăbușa.

Asta nu-l împedeca de a fi vecinic la postul său.

Tăcut, ca lîngă un prieten vechiu și drag cu care se 'nțelegea de minune, sta pe mal vrăjit de glasul valurilor pe care îl asculta într-una de atît amar de ani.

Cu drag urmărea valurile, cari alunecau în bătaia soarelui, pînă departe, lăsînd o dungă albicioasă în nemărginirea albastră a mării.

O adiere dulce de vînt răcoritor începuse să sufle din spre larg ; bătrînul își ridică încet șapca, ațintindu-și ochii spre fundul îndepărtat al zărei.

O pată albă se desprinsese la orizont și creștea, în lumina soarelui, din ce în ce mai mare.

Era o corabie cu pinzele întinse, ce se apropia de port.

Bătrînul își trecu încet mina prin părul lui alb, în care vîntul se juca nebunatic.

A, ... ce cunoștință veche îi era vîntul acesta, ce bine îi știa el nebuniile lui înșelătoare !

De cîte-ori nu-l aștepta ca pe un prietin bun, de ajutor, cînd îi umfla pinzele însuflețindu-i corabia, ce despica valurile alunecînd ca o pasăre în sbor cu aripele întinse.

Și de cîte-ori nu-l blestemase, cînd își cerca puterile cu dînsul, deslănțuindu-și furia asupra-i.

Corabia se apropiase de tot : intra în apa liniștită a canalului.

Era o corabie mare, frumoasă, cu trei catarge

Bătrînul o privea cu drag cum se apropia, mîndră, cu toate pinzele umflate, tăind ușor apa ce aluneca pleoscăindu-i cadențat coastele ei rotunde.

Trei fluerături ascuțite îl făcură pe moșneag să tresară. Își întoarse capul înapoi : era un remorchier.

În acelaș timp o fluerătură puternică răsună

lung, și trupul uriaș al unei probele încărcate ce venea în jos cu toată vitesa se ivi de după cotul canalului.

Bătrînul se ridică de la locul său, apropiindu-se de mal.

Probela cu greu își putea micșora vitesa, trebuia să se ferească făcînd loc remorchierului și corăbiei care înainta mereu cu pinzele întinse: avea să privească la o manevră grea, asta îl interesa cu patimă.

Remorchierul repetă iarăși trei fluerături ascuțite; probela, ferindu-se ca să-l facă loc, veni drept în fața corăbiei.

O fluerătură puternică, disperată, răsună atunci.

Mulțimea grămadă pe cheiul căta cu groază; toți ochii erau ațintiți la cele două vase, care trebuiau să se ciocnească neavînd vreme să mai abată.

Bătrînul, ce urmărea de pe cheiul toate mișcările, scrișni nervos din dinți și un : „*pasto diavolo*“ îl scăpă printre buze : pilotul de la probelă greșise manevra.

Și el, cu ochii eșiți din orbite, căta țintă, mușcîndu-și buzele, pe cînd cu mîna își potolia bătăile grăbite ale inimei : aștepta...

Cînd într-o clipă, ca prin farmec, toate pinzele fură lăsate jos și se auzi răsunînd comenzile desperate și vasele ajunse unul în fața

altuia; bătrînului cum sta înmărmurit, ținîndu-și răsuflarea, i-se painjiniră ochii, genunchii 'i se muiară; el întinse do odată mina să caute un sprijin, dar se impletici și căzu mototol fără simțire...

Și vasele nu s'aû ciocnit; lin trecură, la o palmă unul pe lîngă altul, fără a se atinge.

Lumea se făcuse roată în jurul trupului girbovit și uscat, care zăcea pe chei, neînsuflețit.

... Iar vîntul din spre largul mării, se 'ngrămădea și el, făcîndu-și loc prin mulțime, și ca un vechi și bun prieten, adiînd ușor, îi mîngîia fruntea răsfirîndu-i pletele și barba lui albă...

DIN CONCENTRARE

Era a treia zi de marș.

Înaintam încet, greoi, abea mișcându-ne picioarele îngropate în praful șoselei, ce se întindea înaintea noastră fără sfârșit ca o dungă albă șerpuită printre lanurile galbene pierdute în zare.

Arșița arzătoare a soarelui ne frigea obrajii. Ca să ne apărăm ochii trăgeam bonetele pe frunte, ceea-ce ne făcea să suferim mai cumplit căldura. Boabele de nădușeală se scurgeau în lungul obrazilor, lăsând în urmă dungă umedă pe stratul de praf ce ne acoperea fața. De nădușeală se iviseră pete negre pe bluzele albe.

Cureaua centironului îmi ardea mijlocul ca un briu de foc.

Bidonul era golit demult. Ce n'aş fi dat atunci cea pentru un strop de apă şi un potic de umbră !

Dar nu, atunci nici nu mă gîndeam la asta, căci închipuirea lor m'ar fi făcut să sufer mai mult.

Adică, la ce mă gîndeam atunci?... zău că n'aş putea spune, — mi se pare că nu mă gîndeam la nimic.

Ca o maşină mă mişcam în neştire luat de şuvoiul acelei turme omeneşti, ce cu puterile sleite se tira încet în lungul drumului perzîndu-se apoi în nori de praf.

Era o tăcere de cimitir; ai fi crezut că mergem la o înmormîntare ; toţi par'că erau muţi; numai ţăcăneala baionetelor lovite de coapse se auzea într'o cadenţă desăvîrşită.

Din timp în timp, cite-un oftat înăbuşit se perdea printre rînduri şi une ori cite o şoaptă rară dar nedesluşită îţi atîngea auzul.

Era, de sigur, o înjurătură scăpată printre dinţii vre-unuia, care mai avea încă puterea de revoltă.

În dreapta mea aveam un voluntar, băiat înalt şi subţirel ca o trestie. Sărmanul, par'că-l văd cum mergea suflînd greu, murmurînd cuvinte neînţelese, îndoit înainte sub greutatea celor două-zeci şi două de kilograme ce le purta în spinare

Şi cînd puterile îl părăseau, rămînea în urmă printre acela pe care picioarele nu-l mai puteau

duce și istoviți, moi ca de ciară, se lăsău pe marginea șanțului șoselei.

Atunci se auzea glasul sălbatec al sergentului-major Dobrea, care anume rămânea la coada coloanei: „scoală leat, hai la drum... ce te-ai muiat... sus că te scol eu...”

Iar câte-unul din front, fără a’și întoarce capul mai adăoga și el așa prietenește: „e hei letuță, credeați că-ți plească la meliție? iacă ai găsit’o...”

Unii oftați din adîncul inimei, alții zimbeau numai fără a face mult haz și a prelungi glumele ca altă-dată.

Ce-i dreptul, mă prindea mila de bietul voluntar, dar îl uitam îndată, cînd îmi aruncam ochii în stînga mea: la Drincă rezervistul.

Drincă, său moșneagul cum îi zicea în bătae de joc toată cazarma, fusese dezertor în nenumărate rînduri; îl chemase acum în concentrare să facă manevra.

Era unul, dintre acei ce se găsesc în tot-d’auna la orî-ce regiment; era dintre nenorociții cari intrați odată în armată nu ’și mai văd visul liberărei de cît foarte tîrziu și îmbătrînesc în cazarmă, rămîind ca exemplu și batjocură pentru camarazi.

Avea sărmanul, un corp diform, niște picioare lungi și indoite, pieptul încovoiat, ochii stinși în fundul capului, o barbă neagră și înclăcită.

Și cum mergea el tăcut, aplecat înainte, tușind și scuipând la fle-care pas, privea mereu în lungul drumului, par'că ar fi căutat ceva în zare.

Intr'un tîrziu se întoarse către mine spunîndu-mi încet : „*Vezi colo un sat ?... sînt Stelenii... îti satul meu, am casă, nevastă și copii... oare ne-a da repaus acolo ?...*” și ochii prinseră a-i sclipi în cap.

Ne apropiam mereu. Șoseaua trecea pe marginea satului, lume multă se adunase la răs-crucea drumului, cîinii începură să latre ; iar copiii droaie, în goana mare, ne ieșiră înainte.

Cînd am ajuns la poarta țarinei, de unde începea un rînd de sălcii, colonelul a descălecat, a făcut semn corniștilor să sune „*oprirea și repaus.*”

Am rupt rîndurile și ne-am îngrămădit la umbra sălcilor, lungindu-ne la șir pe marginea șanțului șoselei, cu ranițele sub cap.

Iar alții, au dat năvală la o fîntînă a cărei cumpănă se înălța și se lăsa cu grabă, scoțînd un scîrțîit lung și jalnic.

Ce induișetoare priveliște : acea mulțime de bărbați, femei și copii, care ne ieșiseră înainte cu doniți și ulcele pline cu apă :

— „*Sărăcuții de ei, cine știe cîte poște mai au de făcut !*” ziceau femeile cătînd cu milă la noi.

O babă cu o legătură în mână își căuta feciorul :

— *Dragil maică! arătați-mi pe Nișă al meu, că aici trebuie să fie...*

— *Da bine, mătușă, nu știți în ce regiment-îi ?...*

— *Ba știu, măicuțiță, că-l în dorobanșii și aicea trebuie să fie...*

Ce prețuite erau acele clipe de odihnă ! Nu mișcam nici dintr'un deget, lungit pe spate, cu fața în sus, cu ochii aproape închiși, abea zăream jucînd printre gene albastrul străveziu al cerului de amiază.

Zăceam așa moleșit în pacea asta dulce și bine-făcătoare ; simțeam cum somnul încerca să mă fure, cînd se auzi răsunînd semnalul : „*drepți și înainte !*”

Îmi era corpul greu ca de plumb. Ce n'aș fi dat să mă lase încă numai cîte-va clipe să mai zac așa în toropeala asta neînchipuit de dulce.

Ne dam mîna unul la altul ajutîndu-ne să ne sculăm de jos.

Din toate părțile se auzeau strigăte și comenzile ofițerilor ; sergentul major Dobrea plecase să-l adune în front pe toți care întârziău.

Ne-am pus iar în marș. Colonelul, un om înalt și sdravăn, mergea în capul regimentului pe jos cu picioarele înțepenite, iar în urma lui calul,

aburit de nădușeală, călca a-lene apărindu-se de muște.

Ca să ne mai învioreze, se dase ordin să cînte muzica ; dar de abea se auzeau pînă la coada coloanei sunetele slabe și întretăiate care se perdeau în hurelul asurzitor al unei baterii de artilerie ce ne trecuse înainte.

Tocmai tîrziu am băgat de seamă că Drincă lipsește ; mă uitam în toate părțile , nu era nicădere. Atuncea am înțeles totul : rămăsese în sat. Ce puteam face de cît să tac ?

Spre seară, începuseră să se zărească satul în care trebuia să rămînem pe noapte.

În fundul plumburiu al cerului ce părea sprijinit pe creasta dealului din față, soarele roșu ca o pată de sînge, se oprise par'că anume din coborîșul său să ne aștepte în cale.

Dar noi înaintam încet, aruncîndu-ne privirile spre virful dealului, și, îndoindu-ne puterile, urcam suflînd din greu.

Întîrziarăm destul pînă am ajuns în muchea dealului. Soarele nu ne mai așteptase ; asfințise lăsînd numai o geană aurie, care scilipea împurpurînd cerul pînă departe și poleind stuful de pe acoperemintele caselor sărăcăcioase înșirate în lungul drumului fără sfîrșit.

Ne-a dat în quartier. Am căzut la un biet om sărac, cu vre-o cinci copii mărunțel. Ne-am lun-

git cu toții la rînd, pe prispă, cu rănițele drept căpătîiū.

Cu ochii țintă în lună, sdrobot de oboseală mă fura somnul pe cînd bietul om, scuturîndu-și luleaua stinsă, ne povestea necazurile care-l rodeau inima.

N'avea în curte nici picior de vită, le vînduse pe toate; virise tot ce avea în peticul de pămînt, rămas de la părinți; dar de secetă populoii se înecaseră în buruiiană și acum în toamnă nu mai avea nimic... Îl auzeam prin somn cum ofta din adîncul inimei, și vorbele lui par'că le repetam și eu șoptindu-le așa în neștire:

— Măi frate, și mă tot bat cu gîndul, noi ce-om mîncea la iarnă?

În zorii zilei, corniștii colindaū satul sunînd deșteptarea; tocmai dimineața la apel s'a dat de lipsa lui Drincă.

— Ai auzit, mă, moșneagul îi lipsă la apel, — zicea un sergent altuia.

— A dezertat iar, măi, pirlitu ăla; apoi în meliție moare.

— Cu atît mai bine, adaugă un altul în glumă, îl îngroapă armata pe cheltuiala ei.

Tocmai a treia zi sub seară a venit Drincă, s'a întors de bună voie.

Unora le era milă de el, alții îl întrebaū în bătaie de joc ce-î fac copii și nevasta; is „bine mersi”⁴

În noaptea aceea a dormit în cort lângă mine; l'am luat cu binișorul și mi-a povestit totul.

Ce jalnică și adevărată era povestea acestui suflet chinuit.

Mi-a spus cum numai s'a repezit într'o goană să-și vadă nevasta și copil și cum a găsit copilul cel mai mic, care zăcea de două zile, mort pe cuptor; nevasta bolnavă și cel-l'altul patru copii flămânzi, și nici un pic de făină în casă. Mi-a spus cum a plecat prin vecini ca să-l ajute, că n'avea nici pentru o luminare; cum și-a îngropat copilul și a lăsat cîte-va căușe de făină acasă; cum a vrut să plece de cîte-va ori și cum îl ținea plîngînd copiii de poalele măn-tălei !..

— He doamne, ce-ți mai sperîi eu somnul cu necazurile mele? par'că poți să le înțelegi? sfîrși el întorcîndu-se pe partea cea-l'altă.

Cu pumnii sub cap, cu ochii pironiți în pînza cortului, ascultam mut de grozăvia acestor mărturisiri, nu eram în stare să leg o singură vorbă, nici măcar de mîngiere.

Am rămas așa înlemnit; nu știu, dormeam sau nu, dar nu-mi eșea din minte bordeiul murdar și sărac; vedeam par'că chipul de ciară al copilului de pe cuptor, mort de două zile... de sigur visam căci într'un tîrziu m'am deșteptat tresărind.

Toți în jurul meu sforăiau greu, pinza cortului se umfla în adierea unui vînt răcoritor.

Prin gaura în chip de ușă, luna din înălțime privea așa de blînd la noi poleind baioneta unei sentinele care picura de somn rezemată pe armă.

Cîte-va raze ale lunii, ce se furișau în cort lumina fața galbenă și slăbită a vecinului meu care dormea adînc.

Și la lumina taînică ce-l mîngîia fața, am văzut bine urmele umede de lacrimile ce i se scurseseră de-a lungul obrazilor oprindu-se în barba înclîcită și îmbîlsită de praf. Adormise plîngînd ca un copil.

Prin somn, tresărea gemînd încet, înăbușit
Oare la ce visa?

* * *

Manevra se sfîrșise; rezerviștii plecaseră toți pe la casele lor, aruncînd după obicei cîciulele în vînt ca semn de bucurie.

Drîncă rămăsese să-și sfîrșească pedeapsa; știam că a intrat în spital bolnav de piept; cînd într-o zi auzii în cancelaria companiei vorbind:

— Dom-sergent furier, trebuie să-l ștergi din registru și să-i pui cruce moșneagului că a scăpat de armată.

— Și armata de el — adaugă un altul.

— Da cînd a murit, bre?

B

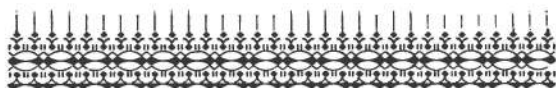
— He, 'l-a și îngropat de trei zile spitalului militar pe cheltuiala corpului.

Dom-sergent-major Dobre, glumeț cum era el, sfinși zicînd răstit, pe cînd toți cei-l'alți rîdeau de porunceală cu hohot sgomotos :

— Minî îl scot la raport ; auzî vorbă, să plece pe lumea cea l'altă cînd știa bine că-mî era dator încă zece zile de închisoare?... nici nu sfinșise pedeapsa... ; e heî leat !... dar nu te ȳert nici mort !...

1898.

CIMITIRUL MARITIM

Cînd soarele scapătă în amurg și ca o ghiulea înroșită se stinge înecîndu-se în mare, tot mai vezi cîte un pescar întîrziat ce-și mină barca grăbit spre gura canalului Sulinei.

Dar, orî-cît de grăbit ar fi și orî-cît de tîrzie fie vremea, în tot-d'auna, cînd ajunge în dreptul malului, dă drumul lopeților lăsîndu-și barca s'alunece legănată de valuri și își face semnul crucii întorcîndu-se cu fața spre țarm, cătînd cu sfințenie spre malul nisipos unde albesc în zare lespezii de piatră. Printre stropii albi ridicați de valuri lîcărește poleiala crucilor înșirate la rînd.

E cimitirul maritim.

Pe-un mal pustiu și nisipos sînt rînduite

mobile de pământ, blocuri de piatră, cruci de fier și numeroase cruci de lemn scrijilate cu inscripții felurite.

Nici-un sgomot, nici o urmă de viață. În zadar cauți doritor, cu ochii lacomi, un singur fir de iarbă să-l vezi mlădiindu-se la adierea vântului.

Nimic în tot acest coprins de cît nisipul auriu pătat cu sfărîmături de scolei colorate.

Ce jale mută îți stăpînește ființa, cum ascuți înflorat bătăile grăbite ale inimei simțindu-te tu, singura viață în mijlocul acestei naturi pustii și moarte !

Și sfînta liniște a morții une-orî este turburată de mugetul mării infuriate a cărei talazuri se lovesc sfărîmîndu-se de țărîm.

Și-atunci marea spală nisipul distrugînd mormintele Par'că ar vrea să răpească rămășițele ce zac în sinul acestui pămînt sterp și să le atragă în sinul ei larg, clocotitor.

Toți inecații care se găsesc, toate cadavrele aduse de valuri, morții de holeră de la carantină, precum și toți marinarii ce-și află sfîrșitul în Spitalul Comisiunii Dunărene, sunt îngropați în acest cimitir.

Cea mai mare parte din morminte sunt fără nici un nume, necunoscute; altele au inscripții în toate limbele :

„*Luigi Regele*“ 1852, Messina... „*Moris Dufez*“

1860, Marsilia .. alături un neamț : „Iohan Kri-ger“ 1864, Hamburg...; dincolo un grec : „Ca-pitano Dionisio Stavros“ 1870, Hios... lângă el un turc, și tot așa se întinde șirul de morminte cît vezi cu ochii.

Sărmanii înstrăinați de locurile lor, de tot ce aveau drag și scump, despiciind mările îndepărtate, mînați de grija pînei de mină, nefericiții marinarii au căzut în greaua luptă pentru trai, lipsiți de mîngăierea de a fi lângă ai lor care poate îi așteaptă încă.

De multe ori rătăceam prin această parte neîntîlnind de cît foarte rar pescarii ce-și în-țineau cîrligele pentru plasă.

Intr'una din seri însă, fui mirat zăbind în fund de tot un om răzemat de-o cruce, chiar lângă malul mării. După înfățișare și îmbrăcăminte se vedea a fi un italian, bătrîn marinăr. Ajuns în dreptul său mă întîmpină cu un „*bona sera signore*“, zis cu un accent dalmațian.

De la intîia vedere mă simții îndurerat de înfățișarea acestui bătrîn cu ochii înroșiți de lacrimi, cu genunchii îndoiți; el părea doborît sub greutatea unei dureri chinuitoare.

Am intrat în vorbă cu el.

Ce jalnică îi era povestea vieții sale !

Era de loc dintr'un sat de pescari de pe ma-lul mării, aproape de Triest. De bunicul său abia își aducea aminte : îl lua adesea cu el la

pescuit; el îi puse înțila oară lopata în mină și-l învățase să ridice plasa.

Ca prin vis își reamintește că într-o noapte cînd marea era furioasă și în rada portului se auzea vîitându-se desperat fluierul de la un vapor, bunicul și tatăl său eșise în mare cu toți oamenii din sat.

A doua-zi îl văzuse numai pe tată-său; toți din casă plîngeau. Auzise el bine pe maică-sa cînd a spus lăcrămînd: „*așa s'a sfîrșit și tatăl-meu, sărmanul*“.

Pe urmă, părintele său intrase la o corabie care aducea pămînt de la Santorino... Corabia, veche și încărcată peste măsură, în una din călătorii se afundase: toți oamenii s'aû înecat.

El era pe-atunci tînăr; își părăsi satul și intră ca lucrător în port, la Triest. O grevă a lucrătorilor de aici îl făcu să se imbarce pe un vapor englez.

Peste cîțî-va ani se însură la Messina: aici, ca lucrător, duse o viață chinuită și vecinic în luptă cu sărăcia.

Din toți copiii îi rămăsese un singur băiat, Antonio. În el avea toată nădejdea: crescuse mare, se angajase la un vapor de pasageri.

Iar dînsul, de și bătrîn, tot se simția în putere; mînat de sărăcie i se părea că tot mai

ușoară e viața pe apă de cît pe pămînt. Se imbarcase pe o probelă care făcea transporturi de cereale.

Intr'o seară, pe-o mare rea, cînd părăsea portul, la gura strîmătă a canalului, drept cînd să iasă în largul mării, s'a întîlnit cu vaporul de pasageri.

În zadar acesta ridicase trei luminî roșii, semnal că are stricăciuni la mașină și că nu poate manevra.

Probela înainta mereu; printr'o manevră greșită, în loc de a-și schimba direcția veni din potrivă cu prova în mijlocul vaporului de pasageri.

Îl izbi: O panică îngrozitoare se răspîndi pe bord; pînă să lase bărcile de scăpare la apă, vaporul se duse la fund.

Unii aû putut fi scăpați; cea mai mare parte însă se înecară.

Bătrînul se opri din spus, îl podidise lacrimile... „*da!... da!... sunt foarte sigur, adăugă el, l-am cunoscut bine; din acele sute de țipete desperate l-am cunoscut pe al lui... pe el, nu, nu l-am văzut; dar l-am auzit bine, uite, cum mă auzi pe mine.*”

Se opri, își ațînti privirea în gol, își scutură capul și mă apucă de braț: „*n'auzi și acum încă? auzi cum îmi sparg urechea? și îmi ține*

în creierî țipetele acelea... a, le cunosc bine; căci, vezi, eu, eu sunt cel vinovat. Da, eu țineam atunci cîrma; dar nu știam ce fac, că eram amețit: mă îmbătasem în port, înainte de plecare."

Cu mîneca soioasă a flanelor își sterse lacrimile, și, ca și cum și-ar vorbi sie însuși, zise dulos: *"O povero! povero Antonio"*...

"A doua-ți, printre cadavrele aduse de valuri la mal, l'am găsit, l'am îngropat aici."

Se întoarse către mine și mă privi țintă în ochi, cu o căutătură îndurerată și fioroasă: *așa-î că e grozav? Spune, nu mă cruța; eu sînt vinovatul? eu l-am ucis? Așa-î că e îngrozitor? nu mai putu urma, isbucni într'un plîns sfișietor, se trînti la pămînt cu fața în țărîna mormîntului.*

"O caro mio... caro mio figlio!" murmură întretăiat și printre lacrimi.

Se ridică, își sterse ochii și cătînd rătăcit spre mare, începu să suspine: *"uite! o vezi? cînd îl furioasă își trimite valurile pînă aici; A! o știu foarte bine, o cunosc cît este de răutăcioasă. Urea să-l desgroape și de aici, să-l înghită iar.*

Tăcu, încheștîndu-și pumnii, își ațînti privirea încruntată spre largul mării.

Iar marea. nebuna mare, legănîndu-și mo-

latic valurile, și le izbea par'că înadins de mal
cu un hohot batjocoritor.

Numai luna, de sus din înălțime, blindă ca
în tot-d'a-una, induioșată și ea, se vede, își
arătă, din colțul poleit al unui nour fumuriu,
fața galbenă ca ceara de cele ce văzuse...

IAPA CĂPITANULUI

Pe tăblița de lemn, de-asupra ușei, scria cu litere albe : „*Grajdul escadromului 3.*“

Înăuntru, era mai curat decât în casă; toți caii erau înșirați la rând, și în dreptul fie-cărui, se afla bătută în perete o tăbliță cu numele și vîrsta : *Eol* — 1878, *Drușu* — 1882, *Comana* — 1881... și așa mai departe. Pînă în fund, cît vedeai cu ochii, erau tot cai frumoși, bine îngrijiți, de strălucea părului pe ei.

Curățenia desăvîrșită, șeile și friele rînduite la locurile lor, scările, zabalele și toate cătărămile frecate, de scilipeau ca luceafărul.. doar unul era în tot regimentul escadronul 3, și unul era în tot *Malmezonul* căpitanul *Chiru*!...

Căpitanul, era dus la șosea călare pe „*Lolă*“, vestita lui iapă, de care se fălea vecinic.

Oprea, soldatul care îngrija de ieapă, ședea de vorbă cu *Niță* leat cu dinsul, care își freca teaca săbiei pentru a doua zi la instrucție.

— Mă *Oprea*, mare păcat ai avut tu să tragi de te-a dat dom vagmistru ordonanță la caii căpitanului; nu-î vorbă, ai scăpat tu de instrucție, d'apoî gîndesc eu că te-a zvîntat în bătaî. Amarnică făptură de rumîn e și căpitanul ăsta !...

— Doamne ferește!... Mă *Niță*, că la început iera să-mî iaî lumea'n cap : în toată ziua zece trăgători. Cică nu-î grijam bine iapa... Trecea mîna în potriva părului și cum se lua pe degete un fir de colb, apoî ține-te *Opreo* !..

Dar acum la urmă, a mai rărit'o; doară numai cînd să pun șeaua m'apucă nădușelile; ba că chinga e prea strînsă, ba că-î prea slabă, ba că-î struna pe dos., nu mă mai dumeresc nici eu; cînd îi una bună, nu-î alta..

Ș'apoî năravul lui, că te arde cu sfircul cra-vașei la ureche; mî-a dat vre-o două, că ș'acu se văd urmele..

— Și haram afurisită ce-î și iapa asta, că nu-î în tot grajdul cal mai nărăvaș; eu gîndesc mă *Oprea*, că ești cu zilele în mînă, cînd intri la dînsa... bagă seamă, cică doi oameni a vîrit în spital, carî i-au și reformat schilodiți...

— Întăîu, nici nu era chip să m'apropiîu, așa bătea cu picioarele, și-apuca mereu cu dințiî,

dar am luat'o cu incetul, îi mai dam pine, o mîngîiam... La țeselat se gîdîlă de se face ghem; dar o iaŭ cu vorba: stai Lola... așa... frumos... și cu'ncetu se moae; că alt-fel te gătește de zile...

— Mă, da am uitat să-ți spun, că mî-a venit răvaș de-acasă, mi l-a citit băștelul ce'a de la cantină...

— Zeŭ, și ce zice în el, ce mul e prin sat?

— Ia răŭ; cică s'a pornit răvizia, și tragerea la sorți; pe frățiŭni-meŭ Nică, gîndesc că-l amină pe la anu. Zice că tare-s năcăjiți pe acasă, c'a apucat să vindă boi ca să plătească birul de ast-toamnă, ș'acu la desprimăvărat n'are nici un cap de vită să iasă la arătură.

— Dacă mî-o ajuta domnu, pe la Paște să pot pleca în permisie, pe vre o două zile!...

De doi ani n'am mai văzut vatra satului!..

— Ia tacî bre, ce s'aude... gura căpitanului... saî mă, c'a venit!...

Oprea, sări ars în picioare, și o luă la fugă, să ție iapa ce-o descălicase căpitanul și din care eșiau aburul de-asudată și plină de spume ce era.

— Să treacă patru oameni la bușumat ieapa lui don căpitan! Haide, repede, sfîrleaza! zbieră vagmisirul la soldați care înlemniseră cu bonețele într'o mină și cu palma cea-l'altă întinsă la vipușca pantalonilor.

Căpitanul, se ivi în ușa grajdului. Toți încremeniseră, care pe unde îi apucase vremea. Se făcuse o liniște ca în biserică, numai zornăitul pintenilor lui răsună, iar caii ciulind urechile își întorceau sperioși capetele înapoi să-l vadă.

Cu mina stingă își răsucea mustața, iar cu dreapta învîrtea cravașa, lovindu-și carimbii strălucitori ai cismelor de lac.

Patru soldați cu șomoiage de pae în mină freacă ieapa să o usuce de sudoare ce se scurgea șiroase în lungul trupului.

— Oprea !...

— Porunciți, trăiți domnule căpitan !

— Apoi bine, mă dobitocule ! tot nu te-ai mai învățat cum să stringi chinga ? Am să te pun iar în porție, cîte 20 de trăgători pe zi !...

— Intră acolo, neghiobule, și freacă piciorul în lung pînă la copită !...

— Trebuie s'o iați cu încetul, trăiți domnule căpitan, că aruncă ieapa ..

— Te ard acuși, păcătosule ! intră acolo, că n'o să te minince haramu ..

Lola nu se mai liniștea ; mușca ulucul, se frămînta, isbind podeala cu picioarele.

Oprea îi trecu ușor mina pe spinare, o alunecă în jos și-i ridică piciorul drept s'o caute la copită.

Abea-i atinse copita, și ieapa se smuci înainte

aruncînd turbat cu picioarele dindărăt. Oprea nu mai avu cînd să se ferească în lături; îl și izbise în pîntece... căzu grămadă sub picioarele țepii, care speriată lovea în el sforăind și apucînd ulucul cu dinții...

Și l'a pisat așa într'o baltă de sînge, pînă ce-aû putut cu greu să-l scoată un brigadier și vre-o doi soldați...

L'aû dus ghem pe minî la infirmerie; ca dintr'un izvor îi gîlgia sîngele din față; nu mai simțea nimic, își pierduse cunoștința...

* * *

După trei luni de spital, l'aû reformat. Scăpase de armată — cu-o falcă ruptă și beteag de-o mîină și de-un picior...

Era tocmai prin sărbătorî, cînd s'a înturnat și el acasă; în sat era chef, veselie, horă, — mă rog ca la Paști; iar cînd l'aû scoborit din căruță așa olog și prăpădit, s'a curmat toată veselie, aû amuțit și lăutarî și tot norodul cela; satul întreg s'a strîns roată împrejur, să-l vadă cu toți — că doar din satul lor era

Pe toți îi podidiseră plînsul; că-ți era mai mare jalea, cînd te uitaî la dînsul, flăcău așa mîndru și zdravăn cum îi bradul, că învîrtea acum doi ani numaî c'o mîină scrînciobul plin de oameni... și'acum să-l vezi schilod, să-l hrănească alții ca pe-un milog...

Maică-sa par'că înnebunise așa își zmulgea părul și se bocea oft o ținea gura ; să-și facă samă biata femeie de n'o lua vecinele s'o mîngîie și s'o mai potolească...

În răstimpuri, cu lacrimile pe obraz o auzeaî văltîndu-se : doamne, cum ți-l ia mîndru cum ȳe bujorul și ți-l dă olog și ciuntit... Oștirea !.. Mîncea-ȳ-ar cîniȳ !..

* * *

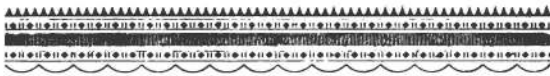
Pe căpitan, l'am văzut într'o băcănie din fața teatrului; își luă țulcă, într'un cerc de prietenȳ carȳ discutaȳ ca tot-deauna de femei și de cai.

— Imaginează-ȳi moncher, pe un dobitoc de soldat, care-l aveam la cai, l'a sdrobit ieapa mea „Lola“, o ștȳl ; și de cînd a intrat în spital nu găsesc nicȳ unul să îngrijească așa de bine caiȳ Ștȳl tu că eu mă țin de principiul lui *Frederic al II-lea* : *Cahul trebuie încălecat ca și cum ar costa 5 parale și îngrijit ca și cum ar fi un milion*“, sfîrși căpitanul golînd ultimul păhăruȳ.

Și începȳ iarăși, cu mîna stîngă, așȳ răsuci mustaȳa, iar cu dreapta a învîrti cravașa lovîndu-șȳ carȳmbil strălucitoriȳ al cismelor de lac

Bucureștȳ, 1896

~~~~~  
*



RĂTĂCIT

Era pe la ameză ; o liniște adîncă stăpînea satul tăcut și uitat printre mlaștinile acoperite de stuf auriu. Colibele sărăcăcioase ale pescarilor, înșirate la rînd, acopereau limba de pămînt prelungită de la gura *Sf. Gheorghe* pînă departe spre larg, unde se perdea dunga albicioasă a Dunării în nemărginirea albastră a mării.

Depart, tocmai în coada satului, era coliba lui *Moș Simion* ; tupilată sub coperișu-î țuguat de papură, mai pustie acum de cît în tot d'auna.

De-o săptămîină și mai bine, de cînd moșneagul își îngropase singurul fecior pe care-l avusese, ușa colibeî n'a mai fost deschisă. Tot timpul umblase bătrînul așa rătăcit prin vecinî

C

și pe la circiume, ca să-și mai înecă amărăciunea care-l umplea inima și să uite jalea ce-l chinuia mintea.

Mereu repeta desnădăjduit : *La ce bun rămășița asta de zile care mi-a lăsat-o Dumnezeu!*

Grecul, care avea pescăria în arendă, l-a ertat cîte-va zile, pe urmă i-a cerut să-și urmeze meseria că alt-fel nu-l mai dă făină. Bătrînul, s'a întors iar la barca lui rămasă părăsită pe mal în bătătura colibeî.

Ce era de făcut ! Trebuia să se hrănească cît mai avea de trăit...

După ce și-a cercetat barca, a dat-o la apă, l-a potrivit catargul și apucînd amîndouă lopețile a plecat oftînd din adîncul inimei — de mult timp nu mai plecase bătrînul așa singur la pescuit...

O adiere dulce de vînt, care venia din spre largul mării, răcorea fruntea pescarului și se juca nebunatic printre vițele lui de păr cărunț. Și suflarea aceea ușoară de vînt, înflora fața străvezie a mării tăiată de urmele bărcilor mici și negre, cu pinzele umflate, ca niște pasări cu aripile întinse, cari sburau la larg departe spre locul de pescuire, cale de opt mile de la mal.

Intrecîndu-se în goană, tot cîte doi pescari în fie-care barcă, treceau unii pe lingă alții vorbind și cîntînd în gura mare; iar vîntul, le culegea sunetele glasurilor ducîndu-le înainte,

pină le perdea frunte în golul nesfârșit al depărtării.

— *Greă, greă de tot singur, Moș Simioane, îi strigă unul din fundul bărcii, noroc bun!*

— *Să dea Dumnezeu!*, îi răspunse cu jumătate glas bătrînul, care sta perdut pe gînduri strîngînd cu amîndouă mîinile lopata care-o ținea drept cîrmă.

Ajunsesese aproape de locul pe unde erați înșirate cîrligele pentru nisetri și morunți, cînd a prins el de veste că din spre asfințit se înălțase un nou raș alburiu, arcuit pe bolta limpede albastră a cerului.

Vîntul își schimbase repede direcția și sufla acum din spre coastă din ce în ce mai însuflețit.

Cunoștea el semnele acele; era un grăunte de furtună care se apropia văzînd cu ochii. Celelalte bărci se depărtaseră de mult gonind spre țarm.

Bătrînul, văzînd bine că numai este chip să meargă drept în potrivea vîntului, care se înălțarea mereu suflînd din spre uscat, trecu ușor colțul pinzei în cel-l'alt bord al bărcii.

Și pinza se umflă sbătîndu-se ca însuflețită sub loviturile vîntului, pe cînd barca aplecată pe o coastă sbura ca săgeata.

Pe sus, venea tot mereu norul acela; mai aproape, tot mai aproape, pînă se sparse cu ropot într-o ploaie repede și deasă. Picăturile

marî şi reci, după ce-l orbeau biciuindu-l faţa, se scurgeau în barba înclăcită a moşneagului.

Marea, resvrătită repede, îşi începuse jocul ei neastîmpărat. Şi barca mică, uşoară ca o bucată de plută, aci se ridica în sus pe creasta albă de spumă a unui val, aci aluneca în jos afundîndu se ca într'o prăpastie.

Bătrînul, sta liniştit, cu minele înclătate pe lopata cu care ţinea cirma, *guvernînd la val* cu ochii ţintă înainte, întîmpinînd valurile şi potrivit mersul sbuciumat al bărcii.

Pinza se sbătea prinsă de catargul îndoit sub vînt, — nu s'auzi de cît o trosnitură seacă; şi catargul se frînse în două. Pinza ne mai ţînîndu-se, căzu în jos tremurînd şi prăvălind barca pe o coastă. O injurătură scăpă printre dinţii bătrînului, care într'o clipă îşi smulse cuţitul de la brîu şi tăie sfoara care ţinea colţul pinzei. Pinza rămase liberă, o şi smuci vîntul repezînd-o în goana lui nebună, barca se îndreptă iarăşi la loc.

Atunci, el apucă amîndouă lopeţile şi începu să tragă cu toată puterea; dar îi era zadarnică încercarea, căci nu putea înainta în potrive vîntului care-l tîra înapoi spre larg.

Scrişnînd turbat de necaz, se lupta încăpăţînat moşneagul, trăgînd din răsputeri, şi încordîndu-şi braţele lui nodoroase îşi lăsă pe lopeţi toată greutatea trupului său gîrbovit.

În ferbințeala luptei un gând dureros îi scăpă prin minte : „unde-l fecioru-său acum, să-l dea ajutor cu brațele lui vînjoase!...”

... Și în lupta asta așa de nepotrivită, marea par'că anume bătîndu-și joc de slăbiciunea lui îl amețea aruncîndu-l în obraz stropii valurilor care ferbeau clocotînd în juru-l.

Capul bătrînnului ardea în flacări. Ca să-și mai răcorească fruntea acoperită de sudoare, își trase căciula pe ceafă, dar vîntul care sufla minios i-o smulse într'o clipă aruncînd'o în jocul valurilor.

Zăpăcit de ropotul vijeliei, cătînd numai înainte pentru a se strecura printre stîncile acele spumegătoare, pierduse din vedere țărmlul către care trebuia să meargă.

Și acum, cu puterile sleite, se oprise desperat în loc; cu capul gol, cu părul în vînt, căta cu groază în juru-l să poată zări în vre-o parte dunga țărmlului înegrind orizontul

Dar, nimic... nimic pe toată întinderea pustie a apei albastre-sinilii pătată numai de umbra norilor cari alergau nebuni pe bolta sură a cerului. Nu mai putea ști încotro era uscatul.

Ce era de făcut ? . Rămas jucăria valurilor, la voia întîmplării, privea aiurit departe, tocmai în fundul nedeslușit al zărei acolo unde bolta cerească se sprijină par'că pe vîrfurile albe ale valurilor.

Vintul își imuiase suflarea, marea încă nu se potolise.

Cu încetul, bătrînul se mai liniști încălzit de speranța că vre-un vapor care ar trece pe aproape l-ar putea zări. Își scoase încet haina și-o prinse ca semnal de catargul pe jumătate rupt.

Istovit de oboseală se lăsă în fundul bărcii, moale ca ceara, și chinuit amar de lupta gîndurilor ce se încinsese în mintea lui turburată.

Un cîrd de goëlanzi, plutind prin spațiu se rotea ținîndu-se mereu de-asupra bărcii răătăcitoare.

Ce nesuferite sînt aceste păsări de pradă cînd aruncă în singurătatea mării țipetele lor sălbătice ca niște risete înflorător de batjocoritoare.

Și bătrînul, cu ochii țintă, urmărindu-le sborul, își încrețea fruntea vrînd să-și alunge din față o imagină urtă, rămasă de demult în mintea lui. Dar, nu putea să scape, imaginea aceea îl chinuia răsărindu-î din ce în ce mai limpede și mai vie.

De atîta vreme, și ce bine își aduce aminte de cadavrul pe care l'a întîlnit plutind printre valuri, sfîșiat de goëlanzi cărî se sbăteau în jurul lui cu aripele întinse, cu ciocurile deschise amenințătoare... Dacă ar pieri de sete și de foame, ar ajunge și el tot așa... și bătrînul se înfloră tresărind ca dintr'un vis urt.

Umbrele serei începuse a înpînzi orizontul cernit, vîntul căzuse cu totul; numai valurile mari, greoaie, se mai legănau încă în liniștea largului mării.

Își simțea limba uscată în gură și buzele îi ardeau ca focul, începuse setea să-l chinuiască. Se culcă pe pîntece muindu-și buzele în apa de ploaie strînsă în colțul bărcii; dar se ridică îndată ștergîndu-se repede cu mineca de la cămașe: apa de ploaie era amestecată cu stropii de apă sărată a valurilor.

Se lungi pe fundul bărcii, cu fața în sus, cu pumnii sub cap, cercînd să-și potolească gîndurile.

Intr'un tîrziu, închise ochii voind să adoarmă, dar deasupra capului i se părea că plutesc desfășurîndu-se vederi felurite și un gînd de moarte îi frămînta mintea. Ne mai putînd suferi, deschise ochii mari cătînd înflorat în jurul său.

Bolta cerului se limpezise peste tot, și în creștetul ei lucea luna încremenită, așa de galbenă și de plină, despicînd cu o diră de lumină nemărginirea neagră a apei.

Nu putu ațipi nici o clipă, sta deștept; stăpînindu-și răsufierea, își asculta cu frică bătăile inimii, iar gîndurile ca într'un haus întunecos i se încrucișau cu o iuțea amețitoare.

Toată viața-i tristă, monotonă i se desfășura pe dinaintea. Întăiul gînd i se opri la fiu-său

îngropat de cîte-va zile: i se părea că vede smulsă și aruncată în lături crucea albă, de lemn, lucrată de el, și movila aceea de nisip amestecat cu sfărămături de scoici colorate, era răscolit... încet și în lumină i se arăta satul, coliba aceea tupilată în care s'a trezit.. sărăcia, necazurile și mulțumirile pe care le avusese... malul acela sterp și nisipos unde era cimitirul satului, și par'că își vedea femeia cu o mină strașină la ochi și cu cealaltă făcîndu-î semn să vie la ea... și toate, toate i se înșirau într'o jale mută chinuitoare.

Ce noapte groasnică pînă a prins a miji zorile.

Și cum sta cu ochii pironiți în fundul zării unde se întindea mereu o pastă roșă-aurie poliind fața apei, același gînd de moarte îi îngheța simțirea: ce va face toată ziua... și mîine... și poimîine...

Gîtlejul uscat de sete, și pîntecel care țipa de foame, și țărîmul tot nu se zărește, și nici o pînză nu albește la ori/ont, nici o urmă de fum de la vre-un vapor nu se poate străvede pe toată întinderea goală a mării.

Ca să-și mai înșele foamea, încep să mestice tutunul pe care-l avea la el. Se lungi apoi iar cu trupul scaldat în ploaia caldă a razelor de soare, și rămase așa cu ochii închiși, cu buzele arse în friguri, pierzîndu-se într-o gîndire tot mai înceată, mai nedeslușită, pînă i se topiră

simțirile într'o amorțeală greoaie : căzuse într'un somn adânc.

... Și cum sta el, cu chipul stins, dormind cu fața în sus, întins pe fundul bărcii aceleia mică și negre, părea culcat într'un sieriș care plutea la întâmplare, rătăcit pe luciul pustiu al apei întinse, fără margini...

* * *

Cînd și-a venit bătrînul în fire, era pe niște saci de pe puntea unui vapor englez de comerț, care-l luase întîlnindu-l în drumul spre Sulina.

Trecuse departe de Sf. Gheorghe, că abea se mai zăria turnul farului ca un punct negru, pierdut la orizont.

Acolo era satul lui; pe malul acela sterp și nisipos, acolo se stinseseră toți ai lui, și cît de singur și amărît rămăsese acum la vreme de bătrînețe.

... Și o hotărîre dureroasă se încheagă prin mintea bătrînului pe cînd buzele-l uscate șopteau în neștire : *la ce bun rămășița asta de zile ce mi-a lăsat-o Dumnezeu !..*

~~~~~  
*

LA POARTA SPITALULUI

De cite-va zile de cînd, fiind în gardă, îl apucase ploaia ceea cumplită de-l pătrunsese pînă la oase, Niță Dobre nu se mai simțea în putere.

Cînd era în front la instrucție, nu-și mai simțea picioarele; iar mîinile îi erau grele ca plumbul: vecînic rămînea în urmă la cite o mișcare. Par'că era anume făcut să greșească; ș'apoi cum se nimerise tocmai în spatele lui, pe linia de închiere, sergentul Buican, cel mai fioros și temut din tot regimentul.

Să-l fi văzut numai cum să furișă pînă la spatele celui ce greșise și repezindu-l cîțî-va pumnii pe înfundate, îi striga în urechi; „*Unde 'ți fug mințile, țărane!*“

Bietul Dobrea, cînd auzea i se pînjineau

ochii; sîngele i se suia în cap; atunci strîngea mai tare de cureaua armei și par'că o putero străină îi încordă brațul. Ii venea să iasă înaintea frontului și să apuce arma de virful țevei, s'o sdrobească în țănduri, să-și sfîșie apoi cămașa de la piept și să strige cît l'o ținea gura :

— Luați-mî și viața !

Alte ori nu mai avea nici puterea de revoltă; numa-și mușca buzele, își pleca fruntea par'că aștepta să-l lovească cine-va, și fără a se gîndi îi mergea mîinile și picioarele, așa în neștiro, în tocmai ca o mașină.

Și pe cînd la teorie alții își frămîntău mintea și limba pentru a putea lega cuvintele neînțelese și ciudate care li se spuneau și la care unii răspundeau mormăind plîngător: „*să trăiți, dom'le căprarii, sunt greu de cap, nu pot spune,*“ pe el, fără de veste îl furau gîndurile pe aiurea și încet i se topeau simțurile într'o duloșie tristă și dulce.

Se vedea departe, în satul lui sărac, înșirat în lungul văii strîmpte.

În fund de tot, în coada satului, e căsuța părintească sprijinită de la vale cu birne de brad ca să nu se dărime...; cireșii înflorați din fața prispei..; maică-sa bătînd cinepă la prău...; tată-său pe la poarta țărinei cu sapa pe umăr întorcîndu-se de la prășit..; scriaciobul din bă-

tătura circiumei... și cîte, cîte nu-l treceau atunci pe dinaintea ochilor fermecîndu-l ca într'un vis așa de frumos și așa de scurt.

Ce dragi și neprețuite îi erau acele clipe de-o frumuseță neînchipuită, din care se deștepta tresărind, înspăimîntat, ca după o faptă rea

Dar, de cînd îl prinsese boala, o teamă neînțeleasă îi stăpînea firea și une-orî îl prindea un dor așa de cumplit că îl podideau lăcrimile de-î era și lui rușine cînd se pomenea plîngînd ca un copil.

Vedea că din zi în zi îi e mai rău. Se dusesese de cîte-va orî la vizita medicului. Întîi îl pedepsise că „*simulează boala*“, mai tîrziu se încredințase și medicul și-l virîse în infirmerie.

După o săptămînă cînd îi era rău de tot; medicul văzînd că numai are ce-l face, îl trimise în spitalul militar.

* * *

Era așa pe la toacă, nu mai tîrziu, cînd s'a pomenit moș Dobre cu răvașul de la Niță. Il adusesese un flăcău trimis de vătășolul din primăria de la Rîșcani.

De cum l-a luat în mînă și a aprins a-l întoarce pe-o parte și pe alta, par'că a simțit că-l arde ceva la inimă, și după ce-a dat flăcăului trei gologani, scrisoarea era neplătită, a și plecat într'un suflet să afle ce zice acolo.

A pornit-o întins la învățător ; l'a găsit în poartă

Nu știu cum, dar par'că bătrînului îi iera frică de hirtiuța ceea'n patru colțuri.

I-a citit-o îndată, că iera și scurtă de tot :

„Vino tutucă, dacă vrei să mă mai apuci cu țile, ți prăpădit; de o săptămînă ți în spitalul militar. Nu-ți mai spune mămurcă, n'o mai mîhni săraca“.

Bătrînul, se sprijini de stîlpul porței, făcu hirtia mototol, o vîri în sin, ș'apoî plecă împleticindu-se ca un om beat.

Serisoarea iera de trei zile trimisă.

— Pe minî, măi femee, mă duc la tîrg; să-mî cauți gluga cea mare și să-mî puî ce-va în traistă.

— Pesemne că nu ți-î bine, omule ? da ce-î graba asta pe-o vreme-așa ..? las să măi conținească ploaea...; nu vezi că par'că s'a spart cerul, doamne iartă-mă ?

În zori, cînd se crăpa de ziuă, moș Dobre era departe ; urcase într-o întinsoare dealul și acum poposisese pe creastă, cătînd cu jale în urmă spre satul în care casele se desprindeau din ceața deasă ca niște umbre mohorte, departe în fundul zăreî.

Pe la amiază aî prins a luci prin negură, turnurile bisericilor și a vuî tot măi tare sgomotul nedeslușit al orașului.

Ajuns. A'nemerit ușor spitalul militar ; dar la poartă a trebuit să aștepte căci santinela l'a oprit ; trebuia să cheme pe caporalul de serviciu. Moș Dobre așteptînd s'a dat puțin în lături că tocmai ieșea dricul spitalului.

Alături de soldatul de pe capră care mina caii, ședea preotul îmbrăcat în veșminte, avînd și cartea la subțioară

Moș Dobre sta în poartă ; în mină căciula îngreniată de apă, și prin pletele-î sure i se scurgea ploaea pe umeri. Fără aș da seamă, par'că un cuțit l-a înjunghiat prin inimă și un gînd de groază i-a scăpărat prin minte.

Ce jale amară l-a coprins, cătînd cu amărăciune la dricul ce sălta încet pe arcuri, trecînd prin hopurile pline de noroiul care-l împoșcase de sus pînă jos.

Caporalul sosise în poartă.

— Mă rog, domnule, începu bătrînul, să nu vă fie cu bănuială, dar am și eu un fecior soldat, Niță Dobrea ; îi aici ? ci-că bolește de vre-o săptămînă și mai bine

Caporalul nu știa cum s'o înceapă ; și lui, sărmanul, îi era milă ; dar ce era să facă ?

— Apoi, moșule, dă... cum să-î zic ; așa pe-semne i-a fost scris... ; vezi 'mneta, iaca a treia zi de cînd l-a strîns Dumnezeu... și acu îl ducea cu dricul spitalului.

Bătrînul n'a mai putut auzi totul că începuse

aî vîjiil urechile ; mintea i se întunecase ; nu mai vedea nimic ; pipăind s'a răzemat de gherea santinelei ; a scăpat căciula din mină în noroi.

Apoi cu ochii scînteind, cu privirea rătăcită, a început a căta în neştire în lungul drumului ; dar dricul nu se mai zărea, trebuie să fi fost departe căci o luase mai repede în trap, ca să nu-l strice poate veşmintele preotului, că ploaia curgea într'una.

...Cernea ploaia încet şi pe tăcute ca un plîns înăbuşit ; iar din cînd în cînd, izbucnea în cîte un ropot sgomotos, ş'apoi iar se potolea, dar fără a se curma şiroaiele ce ca dintr'un izvor neseacă curgeau mereu ..

Galaţi, 1897.

Ș O I M U L

Căpitanul își cumpăraseră șoimul de la un turc din Bender-Eraclia, un orașel de pe coasta Anatoliei, și mergea cu el adesea la vînat de prepeliți. Pînă sălta prepelița, îl ținea legat cu o sfoară de picior; cînd vedea vînatul, îi da drumul.

Șoimul pleca în sbor, despicînd aerul ca o săgeată, își înfigea ghiarele în păsărica de pradă, care se sbătea desperată pînă cădea rostogolindu-se împreună în iarbă.

Atunci i se scotea dintre ghiare prada, care de multe ori se găsea încă vie ; cu penele sbrlitate, cu ochii mari, cu ciocul deschis.

Pe bord îl ținea într'o colivie.

Ce trist era nefericitul prizonier, cînd părăseam vre-un port !

Cînd ne perdeam în largul mării, cînd nu se mai auzeau ciripirile păsărilor de uscat, cînd pămîntul, cu viața lui plină și bogată rămînea departe în urmă ca un punct negru, atunci începea grozavul chin al bietului prizonier din colivie

Ne depărtam în ziua aceea de frumoasele coaste ale Asiei-Mici.

De patru zile eram în largul mării ; bolta cerului, de un albastru șters, era pătată de nori albi ca niște grămezi de fulgi, ce-și muiau marginile în apa albăstrie a mării clătinită de valuri greoaie și leneșe.

Șoimul trist, abătut, părea că doarme.

Zăcea cu ochii închiși, cu o ghiară rezemată în grătiile coliviei; ținea capul ascuns în penele lui sure și sburlite de stropii valurilor.

Era miezul zilei. Căldura chinuitoare, vederea aceleiași și iar aceleiași nemărginiri pustii de apă, sfinșește prin a țî naște o plictiseală fără seamăn : acel spațiu obositor care-l produce drumul mai multor zile de mare.

Toți dormeau, afară de oamenii din bordul de serviciu.

Un soldat se apropiase de colivie :

Era un băiat mic, oacheș, cu bonetul așezat pe ceafă, cu gîtul gol, cu obraji arși de soare și de vînt.

Rezemat de manivela unui tun, privea indu-

ioșat la șoimul care se scutura de praful de cărbuni ce eșea în vârtejul fumului pe gura coșului.

Un alt soldat mai sdravăn, bine legat, cu mustață răsărită, se apropiase; erau amândoi din acelaș sat.

„ . . . . . Tînjește săracul! dar ce te gîndești, bre; i-î dor de locul lui. Ce ar mai sbura el, mamă! să se vadă iar slobod...”

Tăcură amândoi; aceleași gînduri îi muneau.

Întorși cu fața la asfințit priveau cu jale, cătînd par'că ceva scump, într'acolo, peste pustiul nemărginit de apă.

„Măi Niță, mîni îi Sîntă-Măria, hramul bisericeii din sat de la noi. Așa-î, bre? Și noi pe ce parte a lumii sîntem...” Hei! așa te poartă armata, măi, și mai cu seamă cînd cați în flotilă...”

Tăcură iarăși. Rămăși pe gînduri, își urmau fie-care în tăcere firul amintirilor.

Cel mai înalt se depărtă încet, răsucind între degete o foiță de țigară.

Cel-l'alt rămase pe punte lingă colivie, singur, cu ochii pironiți pe luciul valurilor ce, în goana lor nebună, se perdeau departe în largul pustiul al mării.

La ce visa el oare?

Depart, departe de tot, în spre apus, pe fundul albastriu al cerului, o pată lucitoare flutura în bătaia soarelui. Și pata aceea creștea tot mai

mare, tot mai aproape, urmată de umbra ei ce alerga tremurînd pe fața mării.

Era un stol de rîndunele; o caravană sburătoare, în drumul lung spre țările vecinic scăldate de soare cu cerul pururia albastru și fără nori.

Perdut într'o visare tainică și dulce, soldatul urmărea cu privirea stolul acela de rîndunele, care venia din spre apus; par'că aștepta să-l aducă o veste din țara lui.

„Și ce departe era țara lui, ce dor îl prinsese de țară, de vatra satului de care se deslîpise de trei ani de zile!

„*Dar ce ai rămas așa cu ochii la cer măi Niță?*“ îl întrebă un soldat ce abia eșise pe punte.

„*Vine toamna, mă camarade, de s'au pornit așa rîndunele la drum!*“ răspunse el ca trezit din somn.

Șoimul în colivie se deșteptase; insufletit își scutura capul semeț și ațîntea ochii mari, străbătînd cu privirea lui ageră înălțimile.

Cu o lăcomie nespusă el plîdea stolul acela de rîndunele, care plutea legănat.

Cu ghiarele încheștate sălbatic în gratiile coliviei, cu pliscul deschis gata să sfășie, șoimul se sbătea turbat într'o parte și alta căutînd scăpare:

Îl deșteptase dorul de viață, îl chinuia dorul de înălțimea norilor.

Ciți-va soldați, strinși în jurul coliviei, priveau cu milă la el cum se sbătea între gratii. Oare nu erau și dinșii părtașii aceiași soarte? Și cu dorul în inimă se uitați când la șoim, când la pata aceea neagră care plutea pe cer fluturînd tot mai mică, mai departe, tot mai departe, pînă se pierdu înecată în lumină pe fundul albastru străveziu al cerului de miază-zi.

Șoimul nu se mai potolea; cu ciocul plin de sînge, cu o ghiară desprinsă, se sbătea într'o frămîntare nebună.

Nu trecuse mai mult de o oră, cînd un soldat veni să-mi spuie că șoimul murise.

Il trimisei să raporte e căpitanului.

În jurul coliviei soldații se adunaseră grămadă.

Unii rîdea, făcînd glume; altora le era milă de pasărea care zăcea cu ciocul sîngerat, fără suflare, cu ochii mari țintă la orizont.

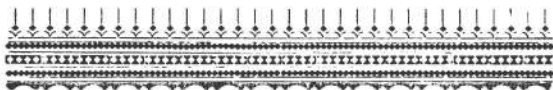
S'a omorît singurel de inimă rea. Dar ce te gîndești, sàracul! cînd s'a văzut că nu-î chip de scăpare... zicea soldatul acela mic și oacheș, cu gîtul gol și cu obrajii arși de soare.

Și printre buze îi scăpă un oftat, care îl și culese vîntul ce trecea nebun fluerînd prin macaralele din colțul pinzelor umflute care mînau vasul într'o legănare leneșă, greoaie.

Pe mare, 1898.

O ÎNMORMÎNTARE MILITARĂ

Cînd l'a adus întîi pe *Niță Clipea*, caporalul de pompieri, cu jumătate de trup ars, se cutremura tot spitalul de țipetele lui

Ai fi crezut că mugește o vită injunghiată.

Din ziua întîia, maiorul medic, cum îi era obiceiul, se prinsese rămășag cu șeful spitalului, colonelul, că-l va scăpa. La ultima vizită însă, maiorul spusese îngrijat că i-e teamă de o complicație de inimă.

Era a treia zi de chinuri sfășietoare ; învălit în vată, bandajat, părea o momie zăcînd în patul lui în fundul sălei mari abea luminată de o lampă aprinsă în tavanul afumat.

Toată ziua se plînsese de dureri de inimă ; spre seară par'că se mai potolise, nu mai țipa,

doar din timp în timp icnea greu înăbușindu-și cite un sughiț adînc ce-l cutremura trupul.

Și 'n mintea lui, se cernea încet, ca prin o sită deasă, aducerile aminte, în o gîndire greoaie și împainjenită.

Da, își aduce bine aminte de visul acela frumos pe cînd dormea rupt de osteneală pe patul lui din cazarmă ; cum a sărit în picioare la semnalul acela blestămat de : „*foc mare*“... Cît aî clipi era gata cu toporașul prins la spinare, sărise în droaga care plecase în fuga cailor. Și parcă simțea sfredelindu-î urechile sunetul acela metalic al trompetei ce suna desperat, imprăștiind groază în puterea nopței.

Și fără a-și da seamă își încheșta degetele ca și atunci cînd stringea înfiorat banca, pentru a nu fi aruncat la fie care pas din droaga ce-și sfîrșia roatele de piatra pavelei.

Un colț al cerului ardea în pară, roșu aprins ca toamna într'un asfințit de soare

Era în adevăr foc mare ; flăcările se 'nălțau pilpiind în svîrcoliri nebune ; un rînd întreg de case era incins în flăcări. Fumul negru, se frămînta izbucnind în snopuri de scînteii sub țîșniturile apei de la pompe.

Ca focul să poată fi localizat, căpitanul strigase la cliți-va toporași să intre pentru a tăia grinzile, care legaū pereții a două case alăturate.

De două ori îi spusese vagmistrul că nu pot

intra oamenii acolo, că o să se dărime zidul ; căpitanul nu voia să asculte. Dase ordin și trebuia să se execute

În sgomotul asur itor de țipete desperate, prin fumul care-l orbea tăindu-l răsufierea, Niță strîngea năbușit coada toporului isbindu-l muchia, cu necaz, în grinzile de stejar. Fumu îl îneca, coiful de alamă îl strîngea dureros capul ; cu ochii închiși isbea în neștire ; cînd o troznitură prelungită îl asurzi ; înăbușit, n'avu timp de cît un pas să facă înapoi și căzu lungit svîrcolindu-și jumătatea de trup rămasă afară din dărămurile ce fumeau acoperindu-l cealaltă jumătate, care se prăjea sfîrlind. Cîte va izbucniri de țipete sfîșietoare .. și apoi nimic.

L'au scos cu jumătate de trup negru, aproape ars. L'au pornit în grabă la spitalul militar, acolo s'a deșteptat.

Maică-sa sta încremonită la căpătăiul lui. De trei zile de cînd plecase de-acasă din fundul măhălălei ; îl privea cum se svîrcolește sub ochii ei, și i se strîngea inima de durere fără a putea să-i ușureze chinul

În liniștea înflorătoare a sălei, tăiată numai une-orî, de cîte un gemăt înăbușit ; bătrîna ațipea răzămată de speteaza scaunului urmîndu-și firul gîndurilor ce-l frămînta mintea.

O viață chinuită, vecinic în sărăcie și boală, cu o casă de copii mărunței ; și feciorul ei cel

mai mare era în armată, mai avea numai șase luni pînă la liberare... cum îl aștepta ea să-î vie, el avea s'o ajute, s'o scoată din nevoi... în el era toată nădejdea, toată scăparea... ș'acum să-l vadă trăgîndu-și sufletul sub ochii ei.

Cîte odată tresărea deschizînd mari ochii înroșiți de plîns, își pirona privirea pe fața îngălbenită și stînsă a bolnavului, care horcăia încet, întretăiat.

Ofta lung, din adîncul inimei, ștergîndu-și cu mîneca soioasă a hainei cîte o lacrimă ce aluneca în vale printre sbîrciturele obrazului oprindu-se în bărbia-î ascuțită.

De cît-va timp, bolnavul începuse a se frămînta sub plapomă; limba vînată și umflată îi atîrna în jos; deschidea ochii mari cu o căutătură rătăcită, apoi pleoapele grele ca plumbul îi cădeau la loc tremurîndu-î genele.

Iar pumnii încheștați îi apăsă pe piept, pentru a-și potoli bătăile grăbite ale inimei ce prin svicniri repezi par'că voia să iasă spărgîndu-î coșul pieptului.

Soldatul sanitar, ce era de planton, îi urmărea mișcărilor; cînd de-odată plecă grăbit la internul de serviciu.

Internul, un tînăr nalt, subțirel, cu ochelari fumuri, cum s'a oprit lîngă patul bolnavului, i-a luat mîna rece, la privit cîte-va secunde și

clătinînd din cap a șoptit sanitarului „*adă repede sticla de coniac*“.

Fie-care bolnav cînd era în agonie avea drept la cîte-va grame de coniac — așa era obiceiul la spitalul militar.

Ceilații bolnavi, din paturile lor, răzămăți de perne își ridicau cu încetul capetele; prinși de fiori cătau cu groază spre patul acela, în care se încinsese lupta între viață și moarte.

Bolnavul căsca ochii mari, sticloși cătînd în neștire; un gemăt surd îi scăpă printre buzele vinete și subțiete ce se mișcău borborosînd ceva neînțeleș.

Apoi se îndoi într'o tremurătură spasmodică și-un horcăit adînc, prelungit, îi înțepeni trupul — o clipă de tăcere sfîntă, plină de groază, plină bătrîna izbucni în hohot, ascunîndu-și capul în plapuma, care alunecase pe jumătate de pat.

Internul, cu ochii țintă la patul în care se stîngea o viață, își întinse mîna la tabloul din perete, pe a cărei hîrtie scria felul boalei, făcu hîrtia mototol și o aruncă murmurînd printre dinți: „*nu mai trebuie, s'a sfîrșit*“. Cînd deschise ușa; vîntul scăpă înăuntru și o suflare rece ca ghiața străbătu cuprinsul acelei săli de spital, încinsă de o lumină slabă, roșietică, a lămpel care fumega tot mai tare în pîlpîituri dese și repetate, gata parcă a-și trage și ea sufletul.

Ca în totdeauna când murea vre-unul, cornistul începuse să sune semnalul rugăciunii.

Și pe când trupul rece zăcea înțepenit, cu pumnii încă strinși pe piept, cu fălcile încleștate, sticlindu-l printre gene globul ochilor pe jumătate deschiși; afară se auzeau tremurind înflorat, notele lungi, ale rugăciunii, care tăiau liniștea sfântă a nopții, stingându-se departe într'un eco sfîșietor de jalnic

* * *

Ce vreme urită era în ziua aceea de Noembrie. Încă de dimineață începuse a albi prin văzduh primii fulgi de zăpadă, cari alunecau în jos topindu-se în apa și noroiul de pe străzi.

Generalul, comandant al garnizonei, ținuse să dea un exemplu frumos, ordonând la toate corpurile să trimită trupe, și toți ofițerii în ținută de ceremonie, trebuiau să vie la spitalul militar de unde avea să plece carul funebru.

Era un soldat care murise făcându-și datoria; avea să fie o înmormintare frumoasă

Pe la amiază, toată piața din dreptul spitalului militar era plină de lume.

Trupele adunate așteptau de o parte în repaus, cu arma la picior; se formaseră grupuri de ofițeri de toate armelo, cu felurite uniforme; unii fumați tăcuți, alții rideau vorbind în gura mare.

O mișcare se făcu prin mulțime; cite-va comenzi repetate se auziră și cornistul sună lung sosirea generalului.

Printre șirurile de ofițeri înțepeniți cu mîna la viziera chipiului, trecu grav generalul; un om scurt, gras cu niște mustăți albe, stufoase.

Totul era gata de plecare.

Carul se puse în mișcare — era o droagă de la pompieri îmbrăcată în cearșafuri albe, curate, iar alama de la felinare sclipea de lustruită ce era; patru cai mari, albi, de la baterie, erau înhămați.

De cum s'a pornit carul din loc, a și izbucnit țipetele și vaetele femeilor; par'că venise toată mahalaua acolo — că doar de ai lor era mortul, copilul măhălălei — și cine nu cunoștea pe Niță, băetul cel mai mare al lui Clipea căruțașul!...

Intreg couvoiul s'a pus în marș.

La cîți va pași în urma carului mergea generalul și coloneli; apoi pe măsura gradului toată acea mulțime de ofițeri, o impestrițare de uniforme, muzica în cap; iar în urmă veneau șirurile de soldați, pe secții, mișcîndu-se în pas domol și cadențat.

Sub un cer cenușiu, de culoarea pămîntului, și prin fulgii de zăpadă, care pluteau rătăcind leneși, pînă alunecau încet în apa și noroiul care-l mistuia ușor, înainta carul la pas, sălînd greoiu pe arcuri prin hopurile și băltoa-

gele străzei, improșcînd în lături stropii de noroi.

În urma și în jurul carului mergeau rudele mortului : oameni săraci și prăpădiți, cu capetele goale, sgribuliți de frig în haine zdrențuite ; femei bătrîne, eșindu-le părul despletit de sub broboade își tîrliat papucii rupți, gata la fiecare pas a-î pierde prin noroiul cleios care le îngreua mersul.

Și'n bocete nesfîrșite, și'n tînguirii plîngătoare, își vărsau durerea, singurele dureri adevărate simțite din toată acea mulțime de lume, care umplea strada cu nepăsarea oamenilor ce privesc la o paradă frumoasă.

Prin mijlocul străzei, noroiul era prea mare și oșterii se despărțiră în două șiruri mergînd de o parte și de alta pe trotuare ; soldații însă mergeau de-a dreptul, cătînd cu jale la cismele ce-aveau să le frece seara ca să lucească ogîndă la inspecție.

Printre rînduri, glumele și spiritele începuseră a curge din belșug :

— Da, știți că-î bine să fiți pompier ! uite ce paradă îi face ! zicea un locotenentul de infanterie mergînd cu mîinele vîrîte în fundul buzunărilor mîntălei.

— Ai dreptate, frumoasă meserie, dar numai la moarte, adăugă un altul.

— Monșer, zău că-î ridicol atîta paradă și

scandal pentru un soldat și încă pe un timp ca asta — spunea plictisit un ofițer tânăr de cavalerie, care călca ușor în virful picioarelor pentru a nu-și murdări frumoasele-i cisme de lac

Și toată mulțimea, își întorcea privirea zîmbind și salutînd figurile, care apăreau în pervazele ferestrelor de-oparte și de alta a străzii.

La o casă, un grup de domnișoare ce nu-și găseau loc la fereastră, șopteau aruncînd ochiri ambitoare prin mulțime.

În altă parte, o doamnă în balcon, gata de vizite, cu o pălărie încărcată de pene, cu umbrela suțioară, închiindu-se la mînușî, privea cu ochi cercetători prin valurile colorate, prin acea felurită mulțime de uniforme; de sigur căta vre-o cunoștință

— Titî, mă prind că la tine se uita așa de drgălaș Bela.

— Așî !... nu ștîi că Nicu ți acum în grațiile ei.

— Da madam Rizeanu ce gătită sta și ce duios căta spre noi !

— Ei, asta-î, doar știa că o să trecem noi pe aici, putea să piardă ea o ocazie ca asta ?

Vorbe de spirit, crîmpeie de discuții în gura mare, glume mai mult sau mai puțin sîrate urmau fără sfîrșit.

De sigur nu te-ai fi crezut la o înmormîntare dacă nu te'nfiora din cînd în cînd notele plîngătoare ale marșului funebru, cari despicau

aerul răspîndindu-se departe și mureau frînte de zidurile caselor într'un ecoî vag, de o duioșie jalnică, dureroasă.

Adesea acoperea c'un sgomot sinistru cîte un hohot de plîns, ce izbucnea din grămada nenorociților ce se trău, alunecînd prin noroiul cleios, ținîndu-se de car și de capetele cearșafurilor înegrite de stropi de noroi.

Prin centrul orașului a început a se micșora numărul mulțimei.

— Da unde-l Dumitrescu ? întreba un căpitan de infanterie

— S'a evaporat, îi răspunse un altul.

— Las'că o șterg și eu acuș; nu se mai cunoaște prin mulțimea asta.

Cînd a ajuns convoiul prin marginea orașului, prin mahalaua de unde era mortul, caii albi, bătrînii se opinteau din greü, întinzîndu-se în hamuri, pentru a urca la deal carul ale cărui roți se nămoleau în gropile de noroi.

Și în fața caselor mici, sărăcăcioase, îngrămădite în neorînduială de-a lungul drumului fără sfîrșit, o lume săracă, oamenii, femeii, copii sdrențuiți și murdari, pe jumătate desbrăcați, cum erau în case, ieșeau să vadă mortul — căci doar de al lor era.

Pe cînd fulgii de zăpadă se cerneau pe capetele lor goale înghețîndu-le suflarea, unii își făceau semnul crucii cătînd înfiorați, cu sfințenie;

alții murmură cuvinte neînțelese clătănindu-și dinții în tremurături de frig.

În fața unei căsuțe tupilate, cu geamurile lipite cu gazete, cite-va vecine strinse în poartă, cu minile la bărbie, se căinau în gura mare: „săracul bdet!... biata Smaranda!...” și clătînind din capete urmăreau pînă departe, cu ochii înecați în lacrimi, șivoiul acela de lume ce se scurgea încet și trăgănat.

Și ninge, ninge mereu, împrăștiind o tristețe adîncă, care apăsă tot mai tare pe sufletul celor nenorociți.

Cînd a ajuns convoiul aproape de cimitir, nu mai rămăsese nici un sfert din mulțime și din cinci preoți care plecaseră nu mai erau de cît doi.

Carul s'a oprit.

Patru soldați ridicară coșciugul și apucară în pas rar și măsurat printre șirurile de cruci și movilițele de pămînt moale și umed.

Trupele s'a'u oprit formînd un pătrat în jurul groapei proaspete.

Un pluton de soldați așezat mai departe aștepta gata să tragă focuri de salvă, cum e obiceiul la scoborîrea coșciugului în groapă.

Un maior de infanterie, comandantul paradei, își ridicase sabia gata să dea o comandă, dar bocetele nu se mai sfîrșeau și hohote de plîns izbucneau tot mai des și mai tare.

Maiorul se desperase așteptînd și de odată răcni încruntat : „să nu măi plîngă nimeni“.

Un alt maior de artilerie îi șopti pe jumătate în glumă : „Ce dracu none și aici faci militărie?“

— Ce vrei monșer ? nu vezi că nu pot nici să comand de atîtea țipete ? îi răspunde maiorul supărat.

Soldații luară arma pentru onor ; un căpitan de stat-major cu o hîrtie în mînă, suit pe o movilă de țărîină scoasă de curînd din groapă, rosti cîte-va cuvinte, care abia atingeau auzul în sgomotul tînguiriilor de lîngă groapă.

Numai vîntul prin suflări răpezi și înghețate aducea sunete, vorbe desperechiate pe care le înfigea din timp în timp în urechile celor mai depărtați.

Era vorba de: *datorie... camaradul Niță .. țara... armata... iarăși datorie..* și nu știu măi ce... pentru că șirul vorbeii se perdu stîns de glasurile preoților, în cîntecile înflorătoare de: „*veșnică pomenire*“.

Și'n groapă, în pămîntul moale și umed în care se strînsese apă, coșciugul căzu cu un sgomot surd și 'năbușit, ca o piatră grea aruncată într'o baltă.

În același timp, plutonul de soldați descărcă armele în trei focuri, de salvă și trei bubuituri rare, sguduînd coprînsul, umplură văzduhul răs-pîndîndu-se pe vale și spărgîndu-se în fund, de-

parte, în peretele dealurilor împinzite în ceață plumburie.

Și prin fumul roșietic, mirositor, de tămte ce se pierdea mistuit de norii de fum albicios prinși încă de virful țevilor, de abia se desprindeau chipurile celor strinși în jurul groapei.

Iar prin ecoul repetat al bubuiturilor frînte, se amestecau țipetele de durere ale despărțirei pe veci — mama lui Niță, care isbucnise în hohot, cu părul despletit în vînt, cu degetele 'ncleștate, ridicîndu-și minele în sus către cerul cenușiu, din care se rostogoleau fără sfîrșit fulgii de zăpadă albi și reci, cari atingeau par'că înfiorați pămîntul negru cernit...

... Mulțimea se respîndi în grabă spre poartă — era și tirziú —.

Două bătrîne, rămase mai la coadă, cu urmele lacrimilor umede încă prin zbîrciturile obrazilor, mergeau prin noroiul cleios sprijinindu-se de garduri și vorbind în gura mare :

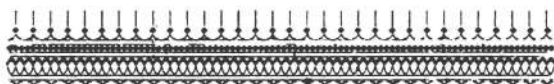
— Sărăcuța Smaranda lui Clipea !.. ce face ea fără nici un sprijin !.. mîndreță de flăcău ca Niță.. mai mare păcatu...

— *Da ce-î dreptu... frumoasă înmormîntare.. măi ceva ca la un prinț, soro... zău așa !..*

Galați, 1899.

S I N G U R Ă

Era vecinic tăcut satul acela de pescari pierdut, departe pe malul mării; dar mai pustiu și jalnic părea acum spre toamnă, cînd se găteau și berzele să plece în lunga lor călătorie.

Nourii alergau nebuni pe bolta sură a cerului și pete negre se formau sub ei, pe marea albastră sinilie care se frămînta isbindu-se în clocot de malul nisipos și sterp.

Doi plopî — singurii în tot satul — din dreptul bisericuței văpsită în verde, se văitau îndoiți spre pămînt de vîntul ce mugea turbat din spre largul mării.

În bățatura caselor tupilate sub coperișele de stuț, cîte-va femei cu minele strașină la ochi cătau lung, cercetător, departe în zare.

Pe întinderea nemărginită a mării cîte-va puncte negre se iveau ridicîndu-se pe crestele albe ale valurilor şi apoi se pierdea iar coborînd în golul ce-l făcea valurile în jocul lor nebun şi sbuciumat.

Erau bărcile mici şi negre ale pescarilor ce se duceau la plasele şi cîrligele aşezate departe în mare.

Ce dimineată urtă era în ziua aceea!

Filfilituri dese de aripi se auzeau din cînd în cînd: berzele îşi părăseau cuiburile de stuf, pregătindu-se de drum.

După ce s'au strîns toate înălţîndu-se grămadă, apoi una cîte una 'şî-au luat locul la rînd în şirul lor lung ce s'a pornit în mers întins, plutind prin înălţime.

Numai una, o singură barză mare, bătrînă, rămase jos cu gîtul întins înainte, mişcînd mereu ciocul deschis.

Sta locului, privind cu ochii mari, ţintă, la şirul care se pierdea în depărtare, plutind uşor ca o panglică neagră, întinsă în spaţiu, sub bolta cerului înourat.

Sărmana !... avea o aripă tăiată.

Maî făcu o ultimă sforţare desperată; îşi desfăcu singura aripă ce-o avea : un filfilit grăbit, întrerupt şi se 'nălţă o clipă, căzînd apoi într-o coastă pe coperişul bisericeî.

Ținîndu-şî aripa încă întinsă, rămase, acolo

cu pliscul în sus, zăcînd așa singură, stingheră,
cătînd cu jale la cei ce o lăsaŭ...

Copiii, adunaŭi la jocuri nebunatice în băta-
tura bisericeî din sat, adesea lua la țință lovînd
cu pietricele sărmana pasere care zăcea părăsită
cu ciocul ascuns sub singura-î aripă; și une ori
cînd pe de-asupra trecea în sbor spre mare
vre un cîrd de călători, ea se deștepta și ridi-
cîndu și capul cată, cu gîtul întins înainte, spre
orizont departe, pînă ce nu se mai deslușea
liniuța aceea neagră care se perdea tremurînd
ușor prin zarea plumburie din spre miază-zi...

PE DUNĂRE

Circiuma lui Ștrul din strada Portului gемеа de lume; toată mahalaua era strinsă acolo; cu toții se îngrămădeau în jurul sobușoarei de fier ce dudula în mijlocul camerei pline de fum și miros de spirt.

Afară, ger de scăpăra văzduhul, venise de-a binele cumplita iarnă cu toate grozăviile ei; căzuse o zăpadă strașnică și de trei zile ningeа fără sfârșit.

Din cînd în cînd, clopoțelul prins de-asupra ușei zingănea răgușit, și cite un nou venit se arăta în prag scuturîndu-și cismele de zăpadă, își lua locul la rînd lîngă sobă ca să-și desmortească mîinile înghețate.

Erau toți muncitorii și barcagii din port

cărora iarna nemiltoasă le răpise plinea de la gură, lăsându-i fără lucru. Lihniți de foame, degerați de frig își părăseau casele cu nevestele și copiii care cereau pline și foc, și se adunau la cârciumă să afle ce să mai aude, să vadă: „ce-i de făcut“.

O veste bună se svinise prin oraș: că primăria o să împartă lemne prin mahalale și că o să angajeze oameni pentru curățirea străzilor de zăpadă.

Chipul lui Ștrul abea se vărea în fundul camerei, în cuprinsul acesta, în care apa de pe cîsmea se prefăcea în aburi amestecați cu fumul din sobă și de țigară și se înălțau în nouri albi străvezii, care pluteau spînzurați unul de altul în rotocoale minunate.

Bătrînul Ștrul sta după tejghea și urmărea cu ochii mișcările tuturor; îi cunoștea pe toți; știa pe fie-care în parte cîte parale avea în buzunar și cîte acasă; pentru fie-care găsea el cîte o vorbă potrivită și prietenească. De multe ori, pe cînd vorbea cu cîte unul, clipea șiret din ochi și cu bucata de cretă între degete își făcea pe tejghea socoteala vinzării.

De la o masă din fund se ridică un om nalt, slab, cu o căciulă trasă pe urechi, cu gîtul învîluit într'o legătură de lînă împletită.

Se opri în fața ovreului.

— Vînzare bună, jupîne Ștrul.

— Sluga mnitali badi Toma, da cu daturia ceea ci facim ?

— Ei, ce să faci ? punem sechestru pe căciulă doar, că altă n'am ce ; de unde să-ți dau ? c'ășa sintem noi barcagiî blestemați să murim iarna de foame.

Eșind în stradă își indese bine căciula pe urechi și mîinele în fundul buzunărilor, luînd'o încet prin zăpada care scîrția sub tălpile cismelor.

Și cum mergea el așa plecat, cu ochii în pămînt, jucîndu-î pe dinainte albul lucitor al zăpezei, un gînd chinuitor îi frămînta mintea, și în zadar căta să-și alunge din auz vorbele copilului, spuse cu o seară înainte. A !... le-auzise el bine, de și se făcuse că nu-î dă ascultare.

— Mămucă, înainte tata aducea în tot-d'auna o pîne subțioară ; acuma nu-î e foame ?

— Nu vrea Dumnezeu să-î dea — îi răspunsese mă-sa.

— Rău om trebuie să fie Dumnezeu cela, mămucă — și vorbele acestea îi picurau în auz dureros, neîntrerupt, chinuîndu-î sufletul.

Tocmai în fundul mahalalei, în capătul ulicioarei, drept casa lui, s'a oprit așa în neștire ; par'că nu-î venea să intre înăuntru.

A rămas pe gînduri, căutînd posomorît spre fereastră la un ochi de geam pe jumătate spart și lipit cu o gazetă, care sbîrnea plesnindu-și un colț deslipit.

Un glas ascuțit de femeie se auzi din năuntru :

— Și intră odată, bre omule, în casă.

El deschise încet ușa ; în fundul odăiței pline de fum, pe pat într'o movilă de velințe sdrențulte, dormea un copil.

Nevasta lui, o femeie mică și uscățivă, cu un alt copilăș în brațe, îi eși înainte :

— Da pe unde bați cîmpii ? că te caută Spiru cela, misitu ; ci-că să treci dincolo pe-un boer proprietar de la Măcin

— Unde-l ? poate-mî pică vre-o cîțî-va lei.

— Ci-că să-l găsești în port la anghenția ru-sească.

Pe cînd Toma se 'ndrepta grăbit spre port, femeia îi mai strigă răstit din pragul ușei :

— Adu o plîne cînd te-î întoarce și dă pe la spițarie, niște picături pentru copchil.

În capătul ulicioarei dintre magaziiile cu grîne, i-a întîlnit — Spiru sta de vorbă cu proprietarul de la Măcin : un boer scurt și gras, învălit într'o blană mare de lup.

De geaba i-a spus Toma că-î greu de trecut printre sloiuri, că-și pune viața în primejdie, doar a scoate ceva mai mult ; boerul nu eșea din prețul lui.

În sfîrșit s'au împăcat cu șease lei — ce era să facă ? nevasta i' aștepta acasă cu pînea și doctoriile pentru copil.

Au plecat spre malul Dunărei ; iar Toma s'a

răpezit spre circumă să cheme pe Iancu să-l ajute la barcă.

Iancu, un băet înalt și slab, îi era nepot: îl creștea el de cînd se înecase tată-seu cîzînd de pe-o schele la descărcatul cărbunilor dintr'un vapor.

După ce au tras cîte-o cinzeacă de rachiu, să se încălzească, au luat'o amîndoi la fugă spre Dunăre.

Barca era scoasă pe mal; cu greu au dat'o ei la apă; i-au potrivit cirna și lopețile și-au intrat toți trei în ea.

Vîntul, răce de îngheța suflarea, mugea turbat frămîntînd valurile nebune ce jucau sloii de ghiață legănați greoiți în drumul lor pe scursul apei.

Ce-l drept: nu era ușor lucru să treci Dunărea pe o așa vreme; dar Toma îi știa el bine toate nebuniile ei înșelătoare — doar pe malul ei crescuse, și ea îl hrănea încă; și tot ea avea să-l înghită odată.

Toma, se ridică în picioare cătînd în lungul apei, își făcu cruce și puse mîna pe lopeți.

Barca se smunci din loc clătîndu-se și-alunecă înainte tăind cu botul pojghița de ghiață ce se prindea vîzînd cu ochii.

Aci înălțîndu-se pe creasta unui val, aci culcîndu-se pe-o coastă între două valuri, barca se strecura printre sloiurile ce-l eșeau în cale.

Proprietarul înmărmurise în fundul bărcii.

Toma cu brațele încordate safla din greu lă-sindu-se cu greutatea trupului pe lopeți; Iancu în picioare, cu cangea în mână împingea în lături sloiurile ce le'nchideau drumul, pe cînd barca trosnea sub isbiturile lor.

Trecuse de jumătate; curentul tare îl luase la vale cînd, un sloi mare le eși de-a curmeziș; băetul își sprijini cangea în pept împingînd din răsputeri.

Toma cum își aruncă ochii în urmă, sări în picioare dînd drumul lopeților și să repezi la cange să dea sloiul în lături; dar era prea tîrziu; o trosnitură puternică și barca isbită, pîrînd din toate încheiturile, se prăvăli rostogolindu-se cu chila în sus.

Și sloiurile o luară înainte; pe cînd în urmă cei trei oameni se sbăteau între valuri.

Proprietarul, greoiu în blana lui, să duse ghiulea la fund.

Băiatul se mai luptă cît-va timp înnotînd cu greu, pînă îl părăsiră puterile și dispăru înghițit de valuri.

Iar Toma înnotînd în picioare se prinse cu mințile de-un sloi și sprijinit pe coate și pe bărbie se sbătea să-și salte trupul de-asupra.

Lumea strînsă pe chei, căta îngrozit fără a-l putea da vre-un ajutor, pe cînd el se frămînta desperat, cu capul gol, pierdut, ținîndu-se cu unghiile înfipte în ghiață.

Trupul îi amorțea de răceala apei; iar capul i ardea în flăcări chinuit de-un gând ce-l scăpăra prin minte: — acasă îl aștepta cu pâinea și doctoriile.

Avu o clipă amețitoare, încă o sforțare desperată; dar mâinile îi scăpă și alunecînd, sloiul îl prinse dedesubt.

Oiți-va clăbucî se ridicară la suprafață; și în locul unde-l înghițise, de-asupra lui, valurile se 'nchideau ferbind o clipă în loc și iarăși se porniră gonindu-se în jocul lor sălbatic.

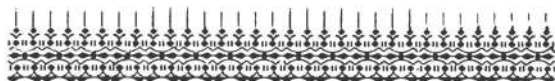
Iar vîntul urlînd de groază spulbera fulgii, cari se topeau atingînd fața răsvrătită a apei.

Departe, printre sloiuri, un punct negru se zărea plutînd în jocul valurilor: era căciula lui Toma barcagiul.

MĂRGĂRINT BEȚIVUL

... Și cum mergeam așa tăcut, înduioșat de șirul vorbeii lui *Moș Clion*, ce cu graiul lui așezat și molcom începuse să-și desfacă — după cum zicea el — firul necazurilor de pe ghemul inimei, depănat de atît amar de vreme, numai ce zăresc la cotitura drumului un om călcînd greoiu și leneș. De departe i-se vedea sumanul zdrențuit, iar căciula i unsuroasă iera lăsată pe ochi.

Se îndrepta spre cîrciumă.

— Da cine-î acela, moșule?

— D'apoi cine să fie, că-l cunosc și cîinii din sat, cale de-o poștă; că unu-î doar *Mărgărint*, bețivul satului.

Și începu moșul să-î descoase toată viața.

— Ş'apoi să nu crezi, că nu iera şi lel flăcău de treabă şi cuminte, da iacă de cînd s'o înturnat de la oraş, unde ş'o făcut armata, s'o ticăloşit şi pace; citu-î ziulica de mare, umblă saraca nevastă-sa cu copilul de mină şi-l ridică de prin circiume. Dă ce să zic, mult l'o deşteptat oraşul, că numai te cruceşti de cite ştie şi frumos ce le spun, dar vezi pe altă parte l-o stricat rău. Mă rog : măr frumos dar vermănos.

Am ajuns în urma lui la circiumă, m'am așezat pe prispă și prin ușa deschisă priveam înăuntru.

El sta lungit pe una din lavițele murdare care încunjurau păreții afumați și mohoriți ai circiumei; își aprinsese pufuind luleaua între dinți și aștepta să-l aducă băutura.

— D'apoi bine, bre omule, des-diminează te-ai și pornit prin crișme, zise aspru Moș Clion, intrînd înăuntru și cerînd de la tejghea un pac de tutun.

— Ia lasă, moșule, că de-ai fi în locul meu tot așa ai face, că n'ai alt chip să-ți stingi amarul care te arde la inimă.

— Unde-î săracul tată-tu să te vadă 'n halu ista, îi mai zise bătrînul, cătînd cu jale la bețivul ce se gătea să deșarte a doua sticlă, pleoscăind din limbă și ștergîndu-și, cu mîneca unsuroasă a cămășei, mustățile sburlite prin care picăturile se prelingeau în jos.

— D'apoî de moarte bună o închis el ochii? nu tot cînele de ciocoîu l'o stîlcit în bătaî, de unde i s'o tras şi moartea?... ş'apoî tot el o făcut ci-o făcut de m'o virit în armată.. ciocoîul ni-o furat şfara de pămînt ce-mî mai ră-măsăse din părinţi... ciocoîul!.. urlă el aprins, izbind cu pumnul în masa şubredă de lemn.

Apoî se lungi pe laviţă, cu faţa în sus, cu ochii pe jumătate închişi, pierdut, şi începu să cînte, aiurit — cînta cît îl ţinea gura :

Of, inemă de putregai
N'am un cuţit să te tai
Să văd ce durere ai, of of!..

Şi o nesfîrşită amărăciune tremura în notele jalnice şi trăgănate, carî se pierdeau departe stingîndu-se într'un plînset sflîiitor de trist.

Femeea de pe prispă, încet şi tremurînd, se apropie de uşă :

— Haî acasă bre omule, că s'a aprinde şpirtu 'n tine.

— Lasă-mă fimee... Of!.. tu mă amărăşti, tu mă ucizi cu zile — zbîeră el scrişnind fioros din dinţi, şi răstîndu-se, se ridică de pe laviţă; dar picioarele nu-l mai ţineaû, se clătina şi 'mpleticîndu-ce se prăbuşi la pămînt ca un buştean tăiat din rădăcină.

Ea, oftînd din greu, îşi ridică încet copilul, care, înspălmîntat, începuse să plîngă în hohot.

Cămaşa-i era learcă de sudoare ; ațurind în ferbințele, el borborosea cuvinte fără șir, gema greă și pieptul păros i se umfla într'un sughiț lung și 'năbușit.

Se ridică pe-o coastă opintindu-se din răspurterî, și cu o privire rătăcită, scinteindu-î ochii aprinși de patimă, cu mîinile tremurînde apucă sticla pe care încă n'o golise și lipindu-și buzele uscate și subțiete începu să soarbă cu lăcomie băutura ce gîlgtea în lungul gîtlejului însetat.

Șiroaie de lacrimi să rostogoleau pe obraji învineți, și el sugea în neștire, înfiorat — sorbea c'o poftă sălbatecă înecîndu-și amarul, stingîndu și focul care-l ardea la inimă .

Atunci l-am văzut pentru întîia oară pe *Mărgărint bețivul*.

* * *

Trecuse vre-o trei ani de atunci, pe la sfîrșitul postului mare tot satul iera în ferbere — înebunis, *Mărgărint*.

— Și cit pe ce să-și ucidă femeea și copilul de nu săreau cliți-va fiacăî pe dînsul, și cu mare greutate l-au putut potoli și lega de stîlpul serinciobului din bătătura circiumei.

În arșița soarelui, cu pieptul gol, cu pletele în vînt, cu ochii sîngeratî și scăpărînd de furie, făcînd spume la gură, răgea sălbatec opintin-

du-se sub legăturile ce i curmau brațele pirlite
și sîngerate.

Oamenii, îndurerați, cătau cu milă la el.

— Doară spuneam eu c'ar să s'aprindă șpirtu
în el; unde-i saracu tată-su să-l vadă în halu
ista — zicea *Moș Clion* trecîndu și minca de la
cămașă pe fruntea lui înourată

L'aū ridicat; legat burduf într'un car cu boi
l'aū îndrumat spre *Iași*, să-l ducă la *Golia*.

Scîrîind a jale, carul cu boi ieșea pe poarta
țarinei, lăsînd în urmă o nesfîrșită amărăciune
în inimile sătenilor din *Hărpășii*.

Și'n urma carului, pe o arșiță ferbînte, dis-
culță, galbănă și prăpădită, tîrîndu-și de mină
copilașul slălanog, mergea femeea lui *Măr-
gărint*.

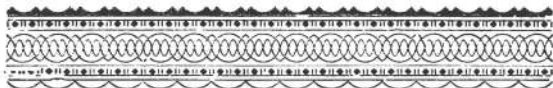
... Și inema i-se strîngea de jale, cătînd cu
ochii storși de lacrimi la nebunul ce se bătea
în car făcînd clăbucii la gură, cu ochii țintă în
deșert horcăînd și borborosînd răgușit:

... Of! i-ne-mă.. de pu-tre-gai.. n'am un cuțit
— să te tai — să văd — ce du-re-re ai.. Of!..

1896.

DUPĂ FURTUNĂ

Sus la far, se leagănă încă molatic în aer, semnalul care arată că e timp rău pe mare.

Fusesse furtună; de patru zile nici un vapor nu intrase în port; valurile încă nu se potoliseră.

Pe cheul vechi de piatră, unde altă dată clo-cotea sgomotul și mișcarea azi e liniște de ci-mitir, o tristeță mută stăpânește tot cuprinsul cheului.

Aci, un grup de hamali, fără lucru, triști, zdrențuiți, stați a lene cu pipele între dinți, privind cu jale prin rotocoalele albăstrii ale fumului în largul depărtat al mării; dimcoace, grupuri de negustori, agenți din port, privesc cu grijă spre fundul plumburiu al zărei.

Femei, pe fețele cărora se vede spaima și

grija, ținând copil de mână, se plimbă nerăbdătoare cu ochii plini de lacrimi; sunt soțiile marinarilor așteptați.

Toți se mișcă în tăcere; nici un sgomot omenească nu turbură sfințenia acestei jale mute, ce par'că plutește deasupra limbei de peatră care înaintează în mare.

Iar marea nebună, parcă anume bătându-și joc de slăbiciunea omenească, în hohot clocotitor își isbește valurile -sgomotoase de cheul bătrîn, spălîndu-l în răstimpuri mușchiul prins pe lespede de piatră înegrită de vremuri.

O mișcare se face prin mulțime, toți sunt în picioare cu ochii țintă la orizont.

— *Se vede!... se vede!... e un vapor!...*

Depart, departe de tot, în fund acolo unde marginile zdrențuite ale norilor se împreună cu virfurile înspumate ale valurilor, acolo unde par'că se sprijină bolta cerească, se ivește un punct mic, negru, pierdut în zare.

Nerăbdătoare se mișcă lumea pe cheu, așa în neștire, întrebîndu-se unii pe alții fără a afla nimic. Fețele tuturor încep a se lumina, femeile își șterg ochii de lacrimi, pentru a vedea mai bine punctul acela negru, care crește coprină în zare din ce în ce mai mult.

Turcii de la corăbiile din port, suiți în cataracte, privesc spre largul mării.

E un vapor — dar care?

Fie-care, se simte încălzit de speranța că e acel pe care îl așteaptă.

Mereu se face mai mare punctul acela răsleț. Un pilot care privește cu ocheanu, strigă în gura mare :

— Are coșul alb.... e *Principesa*.

— Vine ! *Principesa* !... — se aude din toate părțile.

O femeie îmbrobodită cu un șal vechi, ținând un copil de mină, își șterse grăbită ochii de lacrimi și cu mîna își apasă pieptul să-și potolească bătăile răpei ale inimei.

— *Uite... vezi că vine tata* — și ridică în brațe copilășul, care cu minulele întinse cată neștiutor, gîngăvind drăgălaș: *ta ta*.

Punctul se preface într'o pată neagră desprinsă din zare, se vede tot mai bine, mai aproape tot mai aproape cum înaintează cea jucărie minunată.

Aci înălțîndu-se pe virful înspumat al unui talaz, aci prăpușindu-se ca într'o prăpastie în gîlul ce-l fac valurile în jocul lor nebun.

Principesa aluneca încet, lovindu-se la fie care pas de valurile care năvălesc pe rînd culcînd-o pe o parte și pe alta; iar în urmă-i, se tirăște ca un șarpe prins de virful coșului, fumul ce în rotocoale negre gonite de vînt se perde departe, în largul pustiū al mării.

‘Iată, acum se văd bine oamenii care se mișcă pe punte, se pregătesc pentru sosire.

Căpitanul e la postul său cu ochii țintă înainte, timonierul e la roata cirmei, bucătarul, cu șorțul alb di’nainte și cu scufia în cap, a eșit și el în ușa bucătăriei să vadă portul.

Mulțimea pe cheu începe a flutura pălăriile și batistele în aer.

Femeea, ‘și lăsase copilul jos, ‘și desfăcuse șalul scuturându-l în bătaea vântului — o văzuse — un marinar ce sta în prova, cu capul gol, cu pipa între dinți, cu o mână ținându-se de ancoră, cu cealaltă își ridicase șapca fluturînd-o în aer.

Cum a intrat în apa calmă a portului, ca prin farmec, *Principesa* și-a potolit mersul ; liniștită, mîndră, alunecă acum tăind încet apa ce se prelinge pe coastele ei, îndepărtîndu-se în curbe largi care plioscăesc în cadență cheiul vechiu de piatră.

— *Funda!* răsună vocea căpitanului. Și ancora se rostogolește c’un zingănit sălbatic, tirînd lanțul după dînsa în fundul apei, care clocotește în locul acela improșcînd cu stropi pînă departe.

Lumea nerăbdătoare se îngrămădește la debarcader.

Unii, privesc îngroziți la coș, pe care se văd pete : urmele lăsate de stropii valurilor.

Principesa e acostată lingă cheiul care colcotește, ca și altă-dată, de sgomot și mișcare.

Portul reînvie însuflețit de o lume care roește în sus și în jos, sgomotul asurzitor al mașinei de descărcat, strigătele hamalilor ce cară marfa toată mișcarea și hărnicia asta readuce portul la viața-i obicinuită, plină și bogată.

Și 'n mulțimea asta care se frământă grăbită, se mișcă minată de nevoile vieței, femeia îmbrobodită cu șalul vechiū, zîmbește printre lacrimă cătînd cu drag la soțul ei, un marinar tînăr ce strînge în brațe copilașul drăguț care gîngăvește cu atîta gîngășie: *ta-ta*.

— *Era să nu-l mai văd drăguțul*. Scuturîndu-și pipa de scrum, un marinar bătrîn, spunea la cîțî-va oameni ce se oprise cătînd îndoioșățî.

— De doi ani is luați sărmanii... bietul copilaș era să rămîie fără tată... e hei l. . pe mulți tați i-a înghițit marea și cîțî orfanî și cite lacrimi n'a lăsat pe lume!....

Iar marea nebună, par'că anume bătîndu-și joc de slăbiciunea omenească, cu acelaș hohot clocotitor, își isbea valurile sgomotoase de cheul bătrîn, spălîndu-i în răstimpuri mușchiul prins de lepedele de piatră înegrite de vremuri....

Constanța, 1897.

AMINTIRI DIN MANEVRE

Ce chin a mai fost și în ziua aceea.

Ploaia rece și mărunță, cernută par'că prin sită, începuse să cadă de cu noapte.

De și ordinul de plecare era pentru ora șase dimineața, dar după vechiul obicei moștenit în armată, fie-care căpitan se grăbea să-și pregătească trupa mai din vreme, pentru ca ai lui să fie cei de'ntâi gata de drum. De pe la miezul nopții sgomotul crescuse înflorător: strigătele, înjurăturile, nechezatul cailor, huruitul trăsurilor de subsistență, învălmășeala aceia a miilor de oameni care-și stringeau grăbiți corturile ude de ploaie, s'amestecau în haosul întunecos al nopții, ridicându-se într'un sgomot nelămurit, prelung și fioros ca mugetul mării în răscoala unei furtuni.

Toată ziua n'am mincat de cît pesmeți muiată de ploae.

Pe la amiază, trecurăm riul Ialomița de-a dreptul prin apa ce ne-ajungea pînă la subțiori, în timp ce de pe mal, atașatîi străini, călări, admiraū „resistența soldatului român“.

Cel de'ntăi kilometri de drum ce ușor îi străbătuserăm. Dar cu cît vremea trecea și noi mergeam mereu, cu atît ranița se îngreua mai mult îndoindu-ne spinarea tot mai tare, arma mutată de pe un umăr pe altul se făcea tot mai grea; cismele tot mai anevoe le ridicam, încărcate de noroiul cleios și moale, de prin arăturile de toamnă, prin care înotam.

O zi nesfîrșită de drum greu, chinuitor, îndulcită numai din timp în timp de aria duioasă, și naivă, pe care o cînta în gura mare Lupan, cîntărețul companiei: un țigan înalt, cu mustața răsucită și cu bonetul dat pe cîafă.

Fie-care companie trebuie să-și aibă artistul ei, protejatul tuturor gradelor, omul căruia i-să iartă ori-ce și care, la un semn al căpitanului, e gata a-și face cu sfințenie datoria de artist.

Cîntece rămase moștenire, de cine știe cînd, prin rîndurile oștirii: „Un soldat din oastea romînă“ ori :

„Maică, măicuțiță,
„Îa eși la porțiță,
„Și-mi dă drumu'n casă,
„Ca să stai la masă.

Și toată lumea repetă cu glas jalnic cuvintele știute de toți, și care în anume împrejurări, iaă un farmec deosebit, avînd darul de a răscoli aducerile aminte, făcînd să uiți pentru cîte-va clipe, greul și amarul drumului fără sfîrșit.

Maî sub seară ploaea încetase dar nu sê maî auzeaă nici cîntece, nici glume: par'că amuțiseră cu toții. Nici o vorbă măcar nu eșea dintre rînduri; doar une ori, cîte un oftat înăbușit se auzea din mulțimea acelei turme omenestî, care se tîra încet și'n neorînduială, în lungul drumului, de-a curmezișul ogoarelor pustii, părăginite

Și cum mergeam atunci, amărît de suferințele marșului, în sgomotul cadentat și monoton al gamelei care se certa ciocnindu-se de o cataramă a raniței din spinare, cum mergeam avînd în jurul meă aceiași oameni cu fețele ofilite de oboseală, cu trupurile istovite și aplicate înainte, abea ridicîndu-și picioarele, șchiopătînd de roșăturile cismelor ... atunci numaî am înțeles marele adevăr ce coprîdea cugetarea spusă de un nu știu care celebru general: „În cele maî mari rășboaie, victoriile nu se cîștigă cu capul, ci cu picioarele“.

Intr'amurg, prinse a sê 'ntinde, departe 'n zare, o fășie singerată tivînd cu roșu orizontul întreg.

„Mărico, ia mai adu murile alea pînă s'o cernă mălăiū“; și Mărica, fata unchiașului, se ivi în prag, naltă și mlădioasă, cu obrazii rumeni, cu buzele roșii și umede și niște ochi aprinși, mari și negri ca și murile ce le-aducea în șorț.

Un copilaș ca de vre-o șapte ani, nepotul moșneagului, cum sta după vatră, mă măsura cu ochii lui vii, cercetător; ca să-l mai îmbliînzesc îi dau arma în brațe și-l pun țigara în gură.

„Ia lasă-l, domnișorule, c'abea l'am desbarat de năravul ăsta; cînd l'am luat de la tată-so trăgea tutun cum îi șarpele“.

Nu puteam să-mi stăpînesc risul; un copil de șapte ani care se lăsase de fumat.

Tîrziu, cu trupul amorțit de osteneală, am adormit pe prispă și ochii aceia aprinși și negri cum îi mura, au strălucit mereu stîndu-mi de strajă în somnul adînc și plin de visuri dulci.

Des-dimineață, cîntecul cucoșilor din sat se întrecea cu sunetul metalic al goarnelor care cîntau zorile.

Un : „rămas bun“ și „umblați sănătoși, voi-nicilor“ zis cu'n glas blajin, o privire îndoișată de milă și de părere de rău și... la drum

Din front ne-am aruncat încă odată ochi în urmă spre casa uncheașului: pe prispă în pervazul ușei, să zărea parc'o umbră cîtînd în lungul dungei albe a șoselei ce se perdea departe în cîiața dimineții.

Pe drum, una din cartuşiere pe care o ştiam deşartă mi se părea prea grea ; o doschid şi o găsesc plină cu mure : Mărica mi-o umpluse pe ascuns.

Şi cum mergeam în şir, cătînd înainte, nu era chip să scap de ochii aceia, adînci şi negri cari mă urmăreau sclipind la fie-care pas

Ne-apropiam de Otopeni; acolo trebuia să întîlnim inamicul ce avea să atace fortul; — aşa era tema manevrei.

Departe încă de sat, ne întîmpinasoră bicicliştii, călăreţii, trăsurile, toată lumea mare venită din Capitală ca să privească la lupta ce-avea să se dea.

Se zicea că regele, regina şi miniştrii, sunt veniţi la Otopeni ca să observe lupta de pe înălţimea fortului.

În depărtare se zăreau cite-va pete negre mişcîndu se pe întinsul cîmpiei.

Un ofiţer de stat-major urmat de cîţiva călăreţi veneau în galop spre noi : „s'a semnalat inamicul“ şi vestea să răspîndeşte ca fulgerul printre rînduri. Auzul se ascuţeşte, degetul se 'ncleştează pe curelele armelor, paşii să fac tot mai vii, ochii se deschid tot mai mari, cătînd întrebători la aceia ce printr'un semn său o comandă le va porunci ce trebuie să facă.

S'aû luat formaţiile de luptă.

Plecăm în pas gimnastic să ocupăm o poziţie în aripa stîngă. Ce goană nesfîrşită prin bulgării

arăturilor ; cîți-va căpitani bătrini rămin în urmă gîfîind ; picioarele abea se mai pot ridica ; suflarea ni se tae ; vre o două soldați cad tremurînd la pămînt, sanitarii îi culeg din urmă.

În aripa dreaptă lupta s'a angajat

Din ce în ce se întetește ploaia de pocnituri ; sunt focurile liniei de tiraliori.

Ne oprim pe marginea unei șosele, culcați pe burtă în lungul talusului deschidem focul

Fortul începe canonada. Și cînd monstrul acesta cu trupul îngropat în pămînt, începe s'arunce flăcări prin nări, pămîntul par'că se ridică clătîindu-se din temelii și văzduhul întreg să răscoală cutremurîndu-se, întunecat în nori de fum.

Bubuitul lung, repetat, al gurelor de foc din cupole, umplînd coprinsul, să perde în pustiul cîmpiei întinse, fără margini.

O baterie de artilerie de cîmp, vine în goana cailor să ocupe o poziție dincolo de drum.

Ajunge în dreptul nostru ca să urce de pe cîmp pe șosea, și cînd tunul din cap intră smuncit în șanțul șoselei, cei trei soldați de pe cheson își pierd cumpătul și sunt aruncați într'o clipă înainte, sub roatele tunurilor care trec toate în goană turbată peste trupurile lor.

Infiorat de groază am închis ochii.

... Cînd m'am uitat iarăși, n'am mai văzut de cît bucăți de trupuri omenești împrăștiate, creeri

răspindiți și amestecați cu pietricelele șoselei înroșite de singe cald.

Dar tunurile erau departe, ajunseseră pe poziție și așezate în baterie își începură tirul. Lumea de sus, de pe înălțimea fortului, în admirație privea ca la o reprezentare frumoasă și bine jucată, care reda închipuirea grozăviilor războiului.

...Muzicele și corniștii încep să sune „atacul”. Noi o luăm la fugă, din ce în ce mai repede prin iadul acesta, care fierbe de strigăte, clocotind în bubuituri de tun și în sunete de trîmbițe.

Și alergăm minăți de notele metalice ale „atacului”, acele note aprinse care îți smulg par’că picioarele din închieturi, ne mai dînd pas minții să lucreze, ci numai pieptul să se umfle în strigătele nebunești de „ura” nesfîrșit... și alergăm într’o goană din ce în ce mai turbată, aiuriți și în neștire !..

* * *

... Tocmai la sfîrșit, după ce a sunat „încețarea manevrei” mi-am întors privirea în urmă spre șosea.

Am zărit crucea roșie a unei căruțe de ambulanță: le duceau culese grămadă acele țandări de trupuri omenești.

„Văzuși, mă! — zicea un ofițer — pe nenorociți! ăia, i-au terciuit cu totul”.

„Ei, ce vrei : victimile manevrei“ îi răspunse
flegmatic un căpitan bătrîn.

... Şi cînd gîndeşti că manevra nu-î de cît
o palidă imagină a acelui simistru joc ce sî
numeşte : „războiul“ !

